

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİYE PROGRAMI

ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASININ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nagihan BİRİNCİ

TEMMUZ – 2009

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİYE PROGRAMI

ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASININ ANALİZİ

Nagihan BİRİNCİ

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Maliye)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 30.06.2009

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 24.07.2009

Tezin Danışmanı : Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Haydar AKYAZI

Enstitü Müdürü : Doç. Dr. Haydar AKYAZI

Temmuz – 2009

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Verginin işletmeden nakit çıkışını gerektiren giderlerden bir farkı yoktur. Bu nedenle hangi toplumda olursa olsun mükellefler vergi ödemekten hoşlanmamakta ve sürekli olarak vergi yüklerini azaltmanın yollarını aramaktadırlar. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin artan kullanımı vergi mükelleflerine toplam vergi yükümlülüklerini yasal olarak minimize etme konusunda yeni olanaklar sağlamıştır. Vergi planlaması olarak nitelendirilen bu durum, gittikçe daha da karmaşık hale gelen vergi kanunlarındaki boşlukları kullanarak ve uluslararası faaliyetleri etkileyerek gerçekleştirilmektedir. Özellikle çok uluslu şirketlerin, global ekonominin önemli bir parçasını oluşturmaları, vergi oranları ve vergi uygulamaları birbirinden farklı olan birçok ülkenin ulusal sınırları içerisinde faaliyette bulunmaları, bu işletmelere vergi yükümlülüklerini azaltma konusunda sayısız fırsatlar sunmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin ve bununla birlikte uluslararası vergi planlama olanaklarının daha da artacağı düşünüldüğünde, bu konunun daha da önemli hale geleceği ortadadır. Bu nedenle hazırlanan bu tez çalışmasında çok uluslu işletmelerin uluslararası alandaki vergi planlama olanakları, yöntemleri ve araçları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bilimsel desteğini benden esirgemeyen, bilgisiyle bana yol gösteren saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN'a, değerli öneri ve eleştirileri için Sayın Prof. Dr. Osman PEHLİVAN ve Sayın Doç. Dr. Haydar AKYAZI'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmayla yakından ilgilenen değerli Arş. Gör. Levent Yahya ESER'e ve eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Trabzon, Temmuz 2009

Nagihan BİRİNCİ

01. İçindekiler

Sayfa Nr.

0. SUNUŞ.....	III
00. Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet	VII
03. Summary	VIII
04. Tablolar Listesi.....	IX
05. Şekiller Listesi.....	X
06. Kısaltmalar Listesi	XI
GİRİŞ.....	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İŞLETMELERDE VERGİ PLANLAMASINA İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR...3-17	
10. Vergi Planlaması Kavramı	3
100. Vergi Planlamasının Tanımı	5
101. Vergi Planlaması Kavramı ile Benzer Kavramlar	6
1010. Vergiden Kaçınma	6
1011. Vergi Kaçırma	8
10110. Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma Ayrımı	9
1012. Muvazaa	10
1013. Peçeleme	11
11. Vergi Planlamasının Önemi	12
12. Vergi Planlama Araçları.....	13
13. İşletmelerin Vergi Planlama Araçlarına Uyumu	16

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI VE YÖNTEMLERİ	18-56
20. Uluslararası Vergi Planlamasının Tanımı	19
21. Uluslararası Vergi Planlamasının Aşamaları	20
22. Uluslararası Vergi Planlamasının Amacı	22
220. Vergi Yükünün Azaltılması	23
2200. Efektif Kurumlar Vergisi Oranları	24
2201. Efektif Kurumlar Vergisi Oranlarının Minimize Edilmesi: Örnekler	28
23. Uluslararası Vergi Planlama Olanakları	30
24. Uluslararası Vergi Planlama Yöntemleri	33
240. Ulusal Kanunlardan Yararlanma	34
241. Vergi İndirimleri	35
242. Vergisel Teşvikler	35
243. Zararların Mahsubu	40
244. Yurtdışı Vergilerin Mahsubu	41
245. En Uygun Finansman Şeklinin Seçimi	42
246. Vergi Arbitrajı	43
247. Antlaşma Alışverişi	46
248. Vergi ile İlgili Muktezalar	50
249. Vergi Danışmanlarından Yararlanma	50
2410. Vergi Alacağının Ertelenmesi	51
2411. Yasal Yapının Belirlenmesi	52
2412. Diğer Vergi Planlama Yöntemleri	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASININ BAŞLICA ARAÇLARI	57-112
30. Fonksiyonların ve Risklerin En Uygun Tahsisi	58
31. Uluslararası Transfer Fiyatlandırması	61
310. Uluslararası Transfer Fiyatlandırma Kavramı ve Tanımı	62
311. Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasının Amaçları	63

312. Uluslararası Transfer Fiyatlandırma Yöntemleri	65
3120. Emsallerine Uygunluk İlkesi.....	65
3121. OECD Rehberindeki Transfer Fiyatlarını Belirleme Yöntemleri.....	67
31210. Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi.....	68
31211. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi.....	68
31212. Maliyet Artı Yöntemi.....	69
31213. Diğer Yöntemler.....	70
313. Vergi Planlama Aracı Olarak Transfer Fiyatlandırma	70
32. Yerleşim Yerinin Seçimi ve İkametgahın Yer Değiştirmesi.....	76
33. Vergi Cennetleri	79
330. Vergi Cennetlerinin Tanımı ve Özellikleri	79
331. Vergi Cennetlerinin Sınıflandırılması	83
332. Vergi Cennetleri ve Uluslararası Vergi Planlaması	84
34. Elektronik Ticaret.....	89
340. Elektronik Ticaretin Tanımı ve Özellikleri	90
341. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi	92
3410. Elektronik Ticaret Açısından Sabit İşyerinin Değerlendirilmesi	95
3411. Gelirin Nitelendirilmesi	97
342. Elektronik Ticaret ve Uluslararası Vergi Planlaması.....	98
35. Finansal Açıdan Yeniden Yapılanma.....	100
36. Şirket Birleşmeleri ve Devralmaları.....	105
360. Şirket Birleşme ve Devralmalarının Tanımı	106
361. Şirket Birleşme ve Devralmalarında Vergilendirme.....	106
3610. Varlık Alımları	108
3611. Hisse Alımları	108
37. Şirketlerin Tasfiyesi	110
38. Yurt Dışındaki Şubenin Yurt Dışı Bağlı İşletmeye Dönüştürülmesi	110
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	113-120
YARARLANILAN KAYNAKLAR	121-139
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

Kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılan araçlardan en önemlisi vergilerdir. Hem bireyler hem de işletmeler bir yandan daha fazla kamusal hizmet elde etmek diğer yandan da daha az vergi ödemek arzusunda dırlar. Özellikle işletmeler sürekli olarak daha az vergi ödemenin yollarını aramakta ve bu amaçla vergi planlaması yapmaktadırlar. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin artan kullanımı ile birlikte, günümüzde işletmeler yurt içi ve yurt dışı faaliyetlerde bulunmakta ve gelir elde etmektedirler. Bu nedenle işletmelerin daha az vergi ödeyerek vergi sonrası karlarını artırmak istemeleri uluslararası vergi planlaması kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Uluslararası vergi planlamasını ele alan bu çalışmanın amacı, uluslararası vergi planlamasının ne olduğu, amacı, yöntemleri ve araçlarının belirlenmesi ve bu yöntem ve araçların özellikle çok uluslu işletmelere daha az vergi ödeme konusunda nasıl fırsatlar sunduğunu ortaya koymaktır. Bu amaçla ilk olarak genel anlamda vergi planlamasının ne olduğu açıklanmaya çalışılmış ve önemi üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise uluslararası vergi planlamasının tanımı, amacı, yöntemleri ve belli başlı araçları ele alınmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda, işletmelerin, vergi oranlarını yasal olarak azaltmak ve vergi sonrası karlarını artırmak için kullanabilecekleri çeşitli yöntemler ve araçlar açıklanmıştır. İşletmeler, vergi oranlarını yasalarda yer alan boşluklardan ve ülkelerin vergi oranlarındaki farklılıklardan yararlanarak azaltmaya çalıştıkları için vergi planlamasının yasa dışı herhangi bir yönünün olmadığı belirtmeye çalışılmıştır. Genel bir değerlendirme yapıldığında, her ölçekteki işletmenin uzman vergi danışmanlarından yararlanarak uluslararası düzeyde vergi planlaması yapmasının bir yönetim görevi olduğu ve işletmelerin bu haklarını sonuna kadar kullanmaları gerektiği sonucuna varılmıştır.

03. Summary

Taxes are the most important means for financing of the public services. Both individuals and the businesses want to receive more public services, and at the same time to pay the least amount of the taxes. Particularly, the businesses are seeking for ways to pay less tax and make tax plans for this purpose. With the increasing use of the information and knowledge technology, these businesses carried out their activities to the domestic lands and foreign lands and earn income in this way. So, the fact that these businesses want to increase their profits by paying less tax paved the way for the appearance of the international tax planning concept.

The aim of this study that deals with the issue of international tax planning is to define the concept of international tax planning, its purpose, methods, and to determine the instruments to do so, and to show what kinds of opportunities are offered to these businesses to pay less tax. With this aim, first of all, a general definition of tax planning has been made and its significance has been given. Later, the definition of international tax planning, its aim, purpose, methods, and instruments were deal with.

As a result of this study, various methods or instruments have been obtained in order to reduce the tax rates legally, and to increase their profits. It was understood that tax planning is in no way an illegal activity, since these businesses tried to reduce the tax rates by making the advantage of legal holes or the differences in the tax rates of the different countries. A general conclusion to be drawn from this picture shows that it is an administrative requirement that all businesses in all scales can do a tax planning in international level by consulting the expert tax advisers, and that these businesses need to reserve their rights to do so.

04. Tablolar Listesi

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	İşletmelerin Vergi Planlamasında Avantaj Sağlayan ve Sağlamayan Durumlar.....	23
2	Bazı Ülkelerin 2008 Yılına Ait Vergi Oranları (%)	27
3	ABD'deki Bazı İşletmelerin Efektif Vergi Oranları.....	30
4	Başlıca Vergisel Teşvikler	36
5	Bazı Ülkelerdeki Vergisel Teşvikler	39
6	Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Temel Amaçları.....	65
7	Transfer Fiyatlandırma Örneği	72
8	OECD'nin 2000 Yılı Vergi Cennetleri Listesinde Yer Alan Ülkeler.....	82

05. Şekiller Listesi

<u>Şekil Nr.</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Vergi Planlama Araçları	14
2	İşletmelerin Vergi Planlama Araçlarına Uyumu	17
3	Vergi Cenneti Bağlantılı Transfer Fiyatlandırma İşlemleri.....	73
4	Çok Uluslu Şirketlerin Ana İşletmelerinin Yer Değiştirmesi.....	87
5	Öz Sermaye Finansmanına Karşı Borç Finansmanı	103

06. Kısaltmalar Listesi

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirket(ler)
EOVO	: Efektif Ortalama Vergi Oranı
EMVO	: Efektif Marjinal Vergi Oranı
KDV	: Katma Değer Vergisi
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
PWC	: Pricewaterhousecoopers
s	: sayfa
ss	: sayfa sayısı
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
vb	: ve benzeri, ve benzerleri
ZEW	: Centre for European Economic Research (Avrupa Ekonomik Araştırma Merkezi)

GİRİŞ

Vergi planlaması, işletmelerin yasal boşluklardan yararlanarak yasalara uygun bir şekilde daha az vergi ödemek amacıyla yapmış oldukları davranışlardır. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin artan kullanımı ve globalleşmenin sunduğu avantajlarla işletmeler önemli miktarlarda vergisel avantajlar elde etmekte ve vergi yükümlülüklerini azaltarak vergi sonrası karlarını artırmaktadırlar. Yasa dışı bir şekilde vergilerin hiç ödenmemesini ifade eden vergi kaçırmanın aksine vergi planlaması verginin iktisadi faaliyetler üzerindeki etkisini azaltmakta ve önemli vergi yüklerine sahip olan işletmeler için de bir kurtuluş yolu olarak görülmektedir.

Vergi, devletin kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla toplumu oluşturan kişilerden ödeme güçlerine göre cebren aldığı ekonomik değerlerdir. Vergi sonrası gelir, vergi oranlarına ve vergi sistemlerinin etkinliğine bağlıdır. Bu gelir insanların hayat standartlarını ve iş fırsatlarını belirlemektedir. Mükellefler, vergi sonrası gelirlerini artırabilmek için vergi kaçakçılığı, muvazaa ya da peçeleme gibi yasa dışı yolları tercih edebileceklerdir. Bununla birlikte daha az vergi ödemeyi amaçlayan yollarını etkin bir vergi planlaması yaparak yasal yolla da sağlayabilirler.

Günümüzde işletmeler yalnızca yurt içinde değil yurt dışında da faaliyette buldukları ve gelir elde ettikleri için işletmelerin vergi planlamasına yönelik kararlarını uluslararası düzeyde düşünmeleri gerekmektedir. İyi bir vergi planlaması, ödenecek vergi miktarını minimize etmek için gittikçe daha da karmaşık hale gelen vergi kanunlarını uygulayarak ve özellikle uluslararası faaliyetleri etkileyerek gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası vergi planlaması dünyadaki farklı vergi sistemleri ile ilgilidir. Her ülkenin çeşitli gelir kaynakları için ayrı vergi oranları ve vergi kuralları, çeşitli vergi mükellefleri için de ayrı vergi uygulamaları mevcuttur. Dolayısıyla, verginin kapsamı, vergi kuralları ve bunların nasıl uygulanacağı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu nedenle, farklı vergilendirme alanlarındaki farklı vergi sistemleri uluslararası vergi planlaması için fırsatlar yaratmaktadır.

Globalleşme ile birlikte ortaya çıkan çok uluslu işletmeler birçok ülkenin ulusal sınırları içinde faaliyette bulunmaktadır. Bu özellikleri ise, bu tarz işletmelere yukarıda bahsedilen fırsatlardan yararlanma şansı vermektedir. Bu işletmeler her bir ülkenin vergi kanunlarından, vergi oranlarından, bu ülkelerin sundukları vergisel teşviklerden, vergi anlaşmalarından, vergi danışmanlarından v.b. birçok uygulamadan yararlanarak efektif vergi oranlarını azaltabilmekte ve daha az vergi ödeme olanağına sahip olabilmektedirler. Bu fırsatların yanı sıra bilgi ve iletişim teknolojilerinin artan kullanımı ile birlikte sınır ötesi işlemlerde kullanılabilecek vergi planlama araçları da aynı zamanda artmıştır.

Vergi planlaması her düzeydeki işletme için büyük önem taşımaktadır. Çünkü önemli olan işletmelerin vergi yüklerini yasa dışı yöntemlerle azaltmak yerine, yasal yöntemlerle azaltmalarıdır. Son zamanlarda üzerinde durulmaya başlanan bu konunun dünyadaki ekonomik ilişkilerde ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin düzeyinde meydana gelecek yeni gelişmelerle çok daha fazla önem taşıyacağı ortadadır. Bu nedenle hazırlanan bu çalışmanın amacı, vergi planlamasının önemini ve özellikle çok uluslu işletmelerin hangi yöntem ve araçları kullanarak yasal bir şekilde daha az vergi ödeyebileceklerini ortaya koymaktır. Bu amaçla hazırlanan çalışma üç bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölümde, vergi planlaması kavramı ele alınarak karışıklığı önlemek açısından vergi planlaması kavramı ile benzerlik gösteren kavramlara değinilmiş ve işletmelerde vergi planlamasının önemi ve vergi planlama araçlarına ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

İkinci bölümde, uluslararası alanda faaliyet gösteren işletmeler açısından uluslararası vergi planlamasının tanımına, vergi planlamasının esas amacını oluşturan efektif vergi oranlarının minimize edilmesine ve vergi planlama olanaklarına değinilmiştir. Ardından çok uluslu işletmeler tarafından yaygın olarak kullanılan vergi planlama yöntemleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise, çok uluslu işletmelerin vergi yükümlülüklerini yasal olarak azaltıp daha az vergi ödemek ve böylece vergi sonrası karlarını artırmak için kullandıkları başlıca uluslararası vergi planlama araçları ve bu araçların sunduğu avantajlar üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İŞLETMELERDE VERGİ PLANLAMASINA İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR

Vergiler tüm toplumlar için oldukça önemlidir. Ancak hangi toplumda olursa olsun mükellefler vergi ödemekten hoşlanmazlar. Hükümetler vergi gelirlerini toplamak için kaynak ararken vergi mükellefleri, vergi yükümlülüklerini azaltmak için yöntem aramaktadırlar. Bütün çabalarına rağmen kanun koyucular, vergi mükelleflerinin vergileri azaltmak için yöntemler geliştirmelerini ve bu yöntemleri kullanmalarını önleme konusunda yetersizdirler. Bir başka deyişle, kanun koyucular vergi boşlukları olmadan vergi kanunu oluşturma konusunda başarısızdırlar (CURRY-HILL-PARISI, 2007, p.3).

Gerek bireyler gerekse işletmeler hem daha fazla kamusal hizmet elde etmek hem de daha az vergi ödemek için vergi planlaması yapmaktadırlar. Özellikle işletmeler sürekli olarak daha az vergi ödemenin yollarını aramakta ve en az düzeyde vergi ödemek için vergi planlaması yapmaktadırlar (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.31).

10. Vergi Planlaması Kavramı

İşletmelerin vergi yüklerini azaltma arzusu ile yasaların tanıdığı hakların en uygun bileşiminin belirlenmesine yönelik sistemli çalışmalar yapılması gereği, vergi hukukunun son yıllarda üzerinde durduğu konulardan birisidir. Bu durumda karşılaşılan kavram, vergi planlaması olarak adlandırılmaktadır (YILDIRIM-DEMİRASLAN, 2006, s.95). İşletmelerde vergi planlaması kavramı temelde üç ana kelimedenden oluşmaktadır. Bunlar; vergi, planlama ve işletmedir (BALA, 2007, p.2).

Vergi, kamu giderlerini karşılamak üzere, devletin, vergileme yetkisine dayanarak ve tek taraflı olarak, kişilerin gelir ve servetlerinden, cebren aldığı ekonomik değerlerdir (İBİŞ, 2004, s.72). Bu tanıma göre, vergi, devlet tarafından cebren tahsil edilen bir katkı

payı, mükellefler açısından ise devlete ödenen zorunlu ve karşılıksız ödemeleri ifade etmektedir.

Planlama, bir takım amaçları başarmak için gerekli olan faktörleri önceden belirleme (BALA, 2007, p.2) ve gelecekte nelerin, ne zaman ve nasıl yapılması gerektiğine yönelik kararların bugünden oluşturulması sürecidir. Planlar, beklenen ve beklenmeyen durumlarda işletme yöneticilerinin etkin kararlar almasına yardımcı olmaktadır (SÖZER, <http://archive.ismmmo.org.tr>, 23.12.2007).

İşletme ise, mal ve hizmet satışından gelir elde etmek gibi önemli bir amaca sahip olan ve sermaye kullanımı gerektiren bir ticareti yürütmeyi ifade etmektedir (BALA, 2007, p.2). Daha genel bir tanımla işletme, iktisadi mal ve hizmet üretmek ve/veya pazarlamak için faaliyette bulunan kuruluştur. Dolayısıyla, malların ve hizmetlerin üretildiği ve pazarlandığı her yerde işletme faaliyetleri söz konusudur (ŞİŞMAN, 2003, s.23).

Vergi planlaması kavramı ilk olarak 1920’li yılların sonlarında “İşletme Vergiciliği” adı altında Alman maliyecileri ve vergi hukukçuları tarafından kullanılmış ve geliştirilmiş bir kavramdır. Bu kavram dilimize Almanca’dan girmiş yeni bir terimdir. Almanca karşılığı “Betriebswirtschaftliche Steuerlehre”dir. “Betriebswirtschaft” işletme iktisatı, “Steuerlehre” ise vergi bilgisi veya vergileme anlamına gelmektedir. Bu deyim Türkçeye sadık kalınarak çevrildiğinde “İşletme İktisadında Vergicilik” anlamına gelmektedir. Ancak Hesap Uzmanı Ziya ŞENVELİ, bu deyim Türkçeye “İşletme Vergiciliği” şeklinde çevirmiş ve bu deyim genel kabul görerek beğenilmiş ve Türk mali literatürüne de bu hali ile girmiştir. İşletme vergiciliği, ticari, sınai ve hizmet işletmeleri merkez olmak üzere, vergi olayını bu işletmeler açısından inceleyen bir disiplindir. Almanya dışındaki ülkelerde, özellikle Anglo-Sakson kökenli İngilizce konuşulan ülkelerde, işletme vergiciliği deyiminin tam karşılığı olmadığı için bu kavrama kısaca “vergi planlaması” denilmiş ve bu deyim zaman içinde yayılarak mali literatüre bu hali ile yerleşmiştir (TUNCER, 2008, s.10).

İşletme vergiciliği, Türkiye’ye diğer ülkelerden daha önce girmiş ve gelişmiştir. Bunun nedeni, Türkiye’de Alman iktisat ekolünün yaygın ve etkili oluşu ve Alman bilim

adamlarının Hitler Almanya'sından kaçıp Türkiye'ye yerleşmiş olmalarıdır (TUNCER, 2008, s.9).

100. Vergi Planlamasının Tanımı

Vergi planlaması; mikro (kişisel) vergi planlaması ve makro vergi planlaması olmak üzere ikiye ayrılabilir. Mikro vergi planlaması, bireysel nitelik taşımakta olup, mükelleflerin ve vergi sorumlularının yasalara aykırı olmayan girişim ve uygulamalarıyla ödemeleri gereken vergileri asgariye indirme çabalarıdır. Makro vergi planlamasında ise konuya devlet açısından yaklaşmaktadır. Makro vergi planlamasının amacı, devletin duyduğu finansal ihtiyacın en uygun kaynaklardan, toplumun yaklaşımlarını, tavır ve davranışlarını dikkate almak suretiyle, verginin konulma amaçlarına uygun olarak maksimum hizmet sağlayacak şekilde vergi uygulamasının gerçekleştirilmesidir (AKDOĞAN, 2006, ss.185-186). Ancak bu çalışmada işletmeler açısından vergi planlaması üzerinde durulacağı için yalnızca mikro vergi planlaması olarak nitelendirilen ve vergi mükelleflerinin üzerlerindeki vergi yükünü azaltmayı ifade eden vergi planlaması kavramına değinilecektir.

Bu açıdan işletme üzerinde oluşacak vergi yükünü en aza indirmek için mükelleflerin vergi kanunlarının kendilerine verdiği hakları en akılcı şekilde kullanarak vergi yüklerini azaltma çabaları “vergi planlaması” olarak tanımlanmakta (ŞİŞMAN, 2003, s.33) ve işletmelerin genel planlarının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır (AKARCA-ŞAFAK, www.muhasabenet.net, 15.03.2008). Kavramla ilgili olarak yapılan bir diğer tanımlamaya göre vergi planlaması, işletmelerin yapılarının ve örgütlenmesinin, iş yapma şekil ve süreçlerinin, vergi kanunları ve ilgili diğer mevzuatta yer alan indirim, istisna ve muafiyetlerin, çifte vergiyi önleme anlaşmalarının, vergisel avantaj sağlayacak ve vergi yükünü en aza indirecek şekilde yasal düzenlemeler ile uyumlu olarak gerçekleştirilen sistemli bir çalışmadır (YILDIRIM-DEMİRARSLAN, 2006, s.95).

Bir başka tanıma göre ise “vergi planlaması, vergi mükelleflerinin vergi yükümlülüklerinin azaltılmasına olanak sağlayacak muafiyet, istisna, indirim ve vergi kanunlarının izin verdiği diğer vergi ayrıcalıklarının maksimum kılınmasıdır” (BALA, 2007, p.5). Vergi planlaması faaliyetleri, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu

sağladıktan sonra yatırımların vergi sonrası getiri oranını maksimize etmek amacıyla vergi sorunlarıyla ilgilenmeyi ifade etmektedir (BALA, 2007, p.2).

101. Vergi Planlaması Kavramı ile Benzer Kavramlar

İşletmeler, vergilerini en aza indirmek için yasal ya da yasal olmayan yöntemlere başvurabilmektedirler. Örneğin vergiden kaçınma, vergi yükünü azaltmak için başvuru yasal bir yöntemken, vergi kaçırma, muvazaa ve peçeleme yasal olmayan yöntemlerdir. Bu nedenle bu kavramları vergi planlaması kavramından ayırmak gerekmektedir.

1010. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma (tax avoidance), vergi mükelleflerinin vergi yükümlülüklerini azaltmak için vergi kanunu hükümlerinden (WEISBACH, 2004, p.3) ya da kanun boşluklarından yararlanmak suretiyle vergi yükümlülüğünün ortadan kaldırılması ya da azaltılmasını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle vergiden kaçınma, kanunları ihlal etmeksizin vergilerden kurtulma sanatıdır (BALA, 2007, p.5).

Vergiden kaçınmada, bireyler vergi yükümlülüklerini kanunların izin verdiği şekillerde azaltmaktadırlar. Kaçınma genellikle işlemlerin vergi yükümlülüğünü azaltacak şekilde düzenlenmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bazı durumlarda, genel vergileme ilkelerine karşılık belirli faaliyetlere uygun vergi işlemi gerçekleştirmek için, kaçınma kanunlarca teşvik edilebilmektedir (FRANZONI, 1998, p.3)

Vergiden kaçınma uygulamada birçok şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Ancak genel olarak bunları iki grup altında toplamak mümkündür. Buna göre, mükellefin vergiyi doğuran olayın ortaya çıkması bakımından vergi konusu ile ilişki kurmaması birinci gruptaki vergiden kaçınma faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir (AKTAN-DİLEYİCİ-VURAL, 2006, s.168). Bunun en tipik şekli özellikle tüketiciler açısından üzerinde vergi olan mal ve hizmetler yerine üzerinde vergi olmayan veya daha düşük vergi olan mal ve hizmetleri tercih etmek ya da mükelleflerin tamamıyla vergilendirilen kaynaklardan gelir elde etmek yerine daha hafif vergilendirilen kaynaklardan gelir etme etmeleri şeklindedir (WEISBACH, 2004, p.3). Vergisiz veya düşük vergili sektör veya bölgelere yönelmek ise

yatırımcılar için vergiden kaçınmanın bir şeklini oluşturmaktadır (KILDİŞ, 2007, s. 123). İkinci gruptaki vergiden kaçınma ise, mükelleflerin vergi kanunlarının boşluklarından yararlanması ve bu şekilde vergi yüklerini hafifletmesi olarak değerlendirilmektedir. Burada vergiyi doğuran olayın ortaya çıkması bakımından vergi konusu ile ilişki kurulmakta, ancak bu ilişki vergi kanunlarındaki boşluklar sayesinde yasaya uygun olarak gizlenmektedir (AKTAN-DİLEYİCİ-VURAL, 2006, s.168). Bir işletmenin kurulurken, şirketin türünün veya konumunun vergi yükümlülüğünü asgariye indirecek şekilde ve alanlarda belirlenmesi, vergiden kaçınmanın bu şekline örnek gösterilebilir (ÇİÇEK, 2006, s.80).

Birleşmiş Milletler'in 1984 tarihli raporunda, tam mükelleflerin başvurdukları başlıca uluslararası vergiden kaçınma yolları aşağıdaki gibi belirtilmiştir (EYÜPGİLLER, 2002, s.152):

1. Gelirin servete veya servetin gelire dönüştürülmesi,
2. Mal ve hizmet karşılığı ödemelerin vadesiz veya faizsiz borç olarak gösterilmesi,
3. Gelir veya varlıkların yasal sahipliğinin (düşük vergili ülkelerde bulunan üs şirketler gibi) bağlı şirketlere aktarılması,
4. Örtülü sermaye yatırımlarıyla vergisel yarar sağlanması,
5. Karın düşük vergili ülkelerde bulunan bağlı şirket veya şubelerde toplanmasını sağlayacak işlemler yapılması.

OECD (Milletlerarası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)'nin vergiden kaçınma ile ilgili raporuna göre en yaygın vergiden kaçınma yöntemleri aşağıdaki gibidir (EYÜPGİLLER, 2002, s.153):

1. Yabancı bir yatırımdan elde edilen gelirin çok düşük oranda vergi ödeyen veya hiç vergi ödemeyen bir ara işletmede toplanması,
2. Karların, vergi mükellefiyeti doğurmayacak veya çok düşük vergi yükümlülüğü yaratacak şekilde, başka unsurlara dönüştürülmesi (ticari kazancın değer artış kazancına dönüştürülmesi gibi),
3. Suni gider tahakkukları,

4. Vergi anlaşmalarının sağladığı yararları artırmak için değişik kaynaklardan elde edilen yabancı gelirleri toplamak üzere yabancı şirketler kurulması.

Vergiden kaçınmanın başlıca nedenleri, işletmenin elinde daha çok likit fon bulundurabilmek, vergi oranlarının yüksek olması, vergi kanunlarının işletmeye tanıdığı haklardan faydalanabilmek, vergiden kaçınan rakip işletmeler karşısında rekabet şansını devam ettirebilmek şeklinde sıralanabilmektedir (ŞİŞMAN, 2003, s.37). Ancak bunlar arasında en başta geleni, vergi oranlarının yüksekliğidir. Vergi oranlarının yüksek olması vergiden kaçınmanın marjinal faydasını artırmaktadır (KILDİŞ, 2007, ss.124-125).

1011. Vergi Kaçırma

Vergilere gösterilen tepkiler içinde en yaygın olanı ve mükellefler tarafından en etkin olarak kullanılan vergi kaçakçılığı (tax evasion)dır (AKTAN-DİLEYİCİ-VURAL, 2006, s.169). Vergi kaçakçılığı evrensel bir olgudur. Bütün toplumlarda, sosyal sınıflarda, mesleklerde ve hemen hemen bütün ekonomik sistemlerde yer almaktadır (TANZI-SHOME, 1993, p.1).

Vergi kaçırma, yasa dışı bir şekilde verginin azaltılması amacını taşımakta (BALA, 2007, p.5), gelirin beyan edilmemesi, düşük beyan edilmesi ya da muafiyetlerin fazla bildirilmesi yoluyla kanunlara aykırı olarak ödenmesi gereken verginin ödenmemesidir (POTAS, 1993, p.2). Bu açıdan ödenmesi gereken vergiyi, yasalara aykırı bir surette hiç ödememek ya da eksik ödemek vergi kaçakçılığı olarak nitelendirilmekte ve çok farklı şekillerde gerçekleştirilebilmektedir (TANZI-SHOME, 1993, p.2). Örneğin; kanuna aykırı bir şekilde gelirin, gelir unsurlarının veya gelir kaynağının gizlenmesi ya da harcamaların ve diğer giderlerin şişirilmesi yoluyla hesapların çıkarlar doğrultusunda yönlendirilmesi (BALA, 2007, s.5), kaçakçılık faaliyetleri ve diğer birçok yöntem yoluyla gerçekleştirilebilmektedir (TANZI-SHOME, 1993, p.2). Ortaya çıkan vergi geliri kaybı ise, kamu sektörünün temel giderlerini finanse etme kapasitesini azaltmakta ve sağlıklı işlev görmesinde ciddi zararlara neden olmaktadır (FRANZONI, 1998, p.1).

Yasal açıdan bakıldığında vergi kaçakçılığı kanun ihlalidir. Yüz kızartıcı suç ve cürüm gibi sosyal ve psikolojik sonuçları vardır (BALA, 2007, p.5). Mükellefin vergilemeye

ilişkin ödevlerini yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden vergi zamanında tahakkuk ettirilememekte veya eksik tahakkuk ettirilmektedir. Vergi kaçakçılığı, kanunlar karşısında itaatsizlik anlamına gelen bir takım faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ile ortaya çıktığı için vergi kaçakçılığında yakalanmaya konu olan bir risk faktörü bulunmakta ve yakalanma halinde kanuna itaatsizlik nedeniyle cezalandırmaya başvurulmaktadır (AKTAN-DİLEYİCİ-VURAL, 2006, s.169). Bu nedenle vergi kaçakçılığının maliyeti yakalanma olasılığına ve bu olasılığın sonuçlarına bağlıdır (TANZI-SHOME, 1993, p.4).

Vergi kaçakçılığının başlıca nedenleri, işletmenin elinde daha fazla likit fon bulundurabilmek, vergi oranlarının yüksek olması ve vergi kaçırarak rakip işletmeler karşısında rekabet şansını devam ettirebilmektir (ŞİŞMAN, 2003, s.39). Gerçekte vergi kaçırma yöntemleri oldukça fazladır ve mükellefler vergi yüklerini azaltmak için daima yeni yollar bulma çabasındadırlar (TANZI-SHOME, 1993, p.2). Ancak, vergi kaçakçılığı, vergiyi en aza indirme ve vergiden kaçınma gibi yasal yöntemler grubuna girmemekte ve dolayısıyla vergi planlamasının kapsamı ve inceleme konusu dışında kalmaktadır (TUNCER, 2008, s.14).

10110. Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma Ayrımı

Vergiden kaçınma ve vergi kaçırma kavramları ismen birbirlerine benzeseler de bu iki kavram arasında farklılıklar vardır. Bu iki kavram arasındaki tek benzer yön (KILDİŞ, 2007, s.124), her ikisinin de verginin azaltılması amacını taşımasıdır (FRANZONI, 1998, p.4). Dolayısıyla her iki kavramda vergi erozyonu kavramı içerisinde yer almakta ve hazine açısından vergi kaybı anlamına gelmektedir (KILDİŞ, 2007, s.124).

Vergi kaçırma işleminde, vergiyi doğuran olay gerçekleşmektedir. Ancak, mükellef vergiye tabi bu olayı beyan etmediği veya eksik beyan ettiği için hiç vergi ödememekte ya da eksik vergi ödemektedir. Kişisel vergi yükü de daha az veya sıfır olarak gerçekleşmektedir. Bu tür bir işlem suç teşkil etmektedir. Vergiden kaçınma ise vergi kaçırmanın aksine suç teşkil etmemektedir. Vergi kaçırma kişilerin veya kurumların elde ettikleri gelirlerin veya yaptıkları işlemlerin vergisini ödememek için bir çabada bulunurken, vergiden kaçınmada aynı kişiler veya kurumlar, üzerinde daha fazla vergi

yükü olan gelir unsurları yerine daha az vergi yükü olan gelir unsurları üzerinden kazanç veya irat elde etmekte ya da üzerinde yüksek vergi olan işlemler yerine düşük vergi olan işlemleri yapmaktadırlar (ŞİŞMAN, 2003, s.41). Dolayısıyla vergiden kaçınmada kanuna aykırı bir fiil oluşmadığı için kesilecek herhangi bir cezada söz konusu değildir (WEISBACH, 2004, p.3).

Gelişmekte olan ülkelerde vergi mükellefleri doğrudan yasalara aykırı hareket etmek suretiyle vergi yükünden kurtulmayı amaçlamakta, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve verginin bütün faaliyetleri ve kişileri kapsayamaması gibi nedenlerde bu kaçakçılığın sınırlarını büyütmektedir. Sonuçta da ülke açısından zaten sınırlı olan vergi gelirleri azalmaktadır (IŞIK, www.denizlismmmo.org, 02.08.2007). Genellikle hacim olarak küçük işletmeler vergi kaçırmaya daha çok yönelmektedirler (ŞİŞMAN, 2003, s.44). Ancak, işletmeler büyüdükçe, gelişmişlik düzeyi yükseldikçe, vergi denetimi genişleyip etkinliği arttıkça kayıt dışı ekonomi azalacak ve vergi kaçakçılığı da azalma eğilimi gösterecektir (TUNCER, 2008, s.14).

Gelişmiş ülkelerde ise kişi ve kurumların vergi yükünden kurtulurken izledikleri yol, yasalara aykırı davranmak yani kaçakçılık yapma yerine, vergiden yasalara uygun olarak kurtulmayı ifade eden vergiden kaçınma ve vergi planlamasıdır. (IŞIK, www.denizlismmmo.org, 02.08.2007). Bunun nedeni vergi kaçırın işletmelerin vergi idaresince çok sıkı takip edilmesi ve büyük yaptırımlarla karşılaşmalarıdır. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki işletmeler büyük işletmelerdir ve işletmeler büyüdükçe vergi kaçırma eğilimi azalmaktadır (AKARCA-ŞAFAK, www.muhasabenet.net, 15.03.2008).

1012. Muvazaa

Muvazaa özel hukukun kullandığı önemli bir kavramdır. Borçlar Kanunu'nun 18. maddesindeki düzenleme nedeniyle daha çok medeni hukukçular tarafından ele alınıp incelenmiş, tanımı, ilkeleri, özellikleri ve hukuki sonuçları ortaya konulmuştur (TUNCER, 1999, s.9). Muvazaa, tarafların üçüncü kişileri aldatmak amacıyla, gerçek iradelerine uymayan bir işlem yapmaları, fakat görünürdeki bu işlemin kendi aralarında geçerli olmayacağı hususunda anlaşmalarıdır (REİSOĞLU, 2004, s.84).

Muvazaalı (danışıklı) işlemde, üçüncü kişileri aldatmak için yapılmış görünürdeki işlem, görünürdeki bu işlemin taraflar arasında hüküm ifade etmeyeceğini belirleyen muvazaa anlaşması ve tarafların gerçek iradelerine uyan gizli işlem olmak üzere üç ayrı işlem söz konusudur. Ancak gizli işlem bütün muvazaalı işlemlerde mevcut değildir (REİSOĞLU, 2004, s.85). Görünürdeki anlaşma başkalarını yanıltmaya yönelik olup geçersizdir. Gizli anlaşma ise daha başlangıçta taraflar arasında belirlenmiş, ancak herhangi bir nedenle ortaya çıkarılmamıştır. Buna karşılık, gizli anlaşmanın hükümlerini önleyebilmek amacıyla görünürde anlaşma ortaya çıkarılmıştır (ŞİŞMAN, 2003, s.81: TUNCER, 1999, s.13).

Günümüzde muvazaa kavramı özel hukukun yanı sıra vergi hukuku için de geçerli olmaktadır. Vergi mükellefleri bazen kendi aralarında yaptıkları iki veya çok taraflı anlaşmalar veya tek taraflı işlemlerle vergiyi doğuran olayları gizlemekte ve bu yolla vergiden kaçma ve kurtulma yollarını bulmaktadırlar (TUNCER, 2008, s.14). Örneğin kamu borcundan dolayı hacizden mal kaçıran (A) sahip bulunduğu gayrimenkulü (B)'ye görünüşte satış yapmış, fakat kendi aralarında bu sözleşmenin geçersiz olduğunu kararlaştırmışlardır. Olayın ortaya çıkması halinde, satış anlaşması geçersiz sayılacak ve vergi idaresi gayrimenkul üzerindeki haciz yoluyla icrai takibata devam edecek ve gayrimenkulü satabilecektir (TUNCER, 1999, s.14). Dolayısıyla, vergi hukuku açısından da görünüşteki sözleşme geçersiz sayılacak, buna karşılık gizli sözleşme, sonuçları istenen olay olduğu için, geçerli sayılarak vergilendirilecektir (ŞİŞMAN, 2003, s.82).

Vergi uygulamasında muvazaa, vergiyi gizleme yöntemi sayıldığı için, vergi planlaması kavramı içinde yer almamakta; yasa dışı bir yöntem olduğu için mükellef cezalı vergi yaptırımı ile karşı karşıya kalmaktadır (TUNCER, 2008, s.14).

1013. Peçeleme

Peçeleme kavramı vergi literatürüne yeni girmiş kavramlardan biridir. Vergi mükellefleri ve sorumluları, özel hukuk alanında geçerli değişik sözleşme türlerini kötüye kullanarak vergi kaçırma amacı için kullanıyorlarsa, ortada bir peçeleme işlemi var demektir. Bu takdirde, vergi idaresi, işlemin görünüşte olan yönünü değil, gerçek niteliğini esas alarak olayı vergilendirir. Bu nedenle muvazaa ile peçeleme birbirine çok benzer. Bu

konuda dikkatli olmak ve iki yöntemi birbirinden ayırmak gerekir. Muvazaada biri gerçek ve diğeri görünüşte iki ayrı işlem mevcut olduğu halde, peçeleme de böyle iki türlü sözleşmeye gerek yoktur (TUNCER, 2008, s.14). Örneğin; bir kurumun ortağı ve aynı zamanda üst kademe yöneticisi olarak görev yapan yönetim kurulu üyesi veya müdürüne piyasa koşulları üstünde maaş, ücret, ikramiye veya prim ödemesi yapıldığı halde bu ödeme fazlalığı ücret sayılmayıp, kar payı sayılarak, kurum matrahına eklenerek vergilendirilecektir (ŞİŞMAN, 2003, s.91).

Peçeleme işlemi ile ulaşılmak istenen sonuç kişiler veya firmalar üzerinde ortaya çıkacak vergi yükünü azaltmak veya sıfırlamaktır. Bu işlemde taraflar kanuna aykırı bir şekilde ortaya çıkacak vergi yükünü azaltmaya ya da yok etmeye çalışmaktadırlar (ŞİŞMAN, 2003, s.90). Bu nedenle, vergi kaçakçılığı ve muvazaa gibi peçeleme işlemi de yasal bir yöntem olmadığı için vergi planlama yöntemleri arasında yer almaz (TUNCER, 2008, s.14). Vergi planlaması tamamen yasal bir zemin üzerinde vergi yükünü en aza indirme çabası iken muvazaa ve peçeleme ise yasal olmayan bir zemin üzerinde vergi yükünü en aza indirme çabasıdır. Muvazaa ve peçeleme işlemleri, vergi kaçırılmasına yönelik işlemlerdir. Vergi planlaması ise vergiden kaçınmaya yöneliktir (PEDÜK, 2005, s.87).

11. Vergi Planlamasının Önemi

Ulusal sınırların ortadan kalkması, vergi mükelleflerine, toplam vergi yükümlülüklerini minimize etmek için yeni olanaklar sağlamıştır. İyi bir vergi planlaması, vergi giderlerini yasal olarak minimize etmek için gittikçe daha da karmaşık hale gelen vergi kanunlarını uygulayarak ve özellikle uluslararası faaliyetleri etkileyerek gerçekleştirilmektedir (OWENS, www.oecdobserver.org, 13.10.2008).

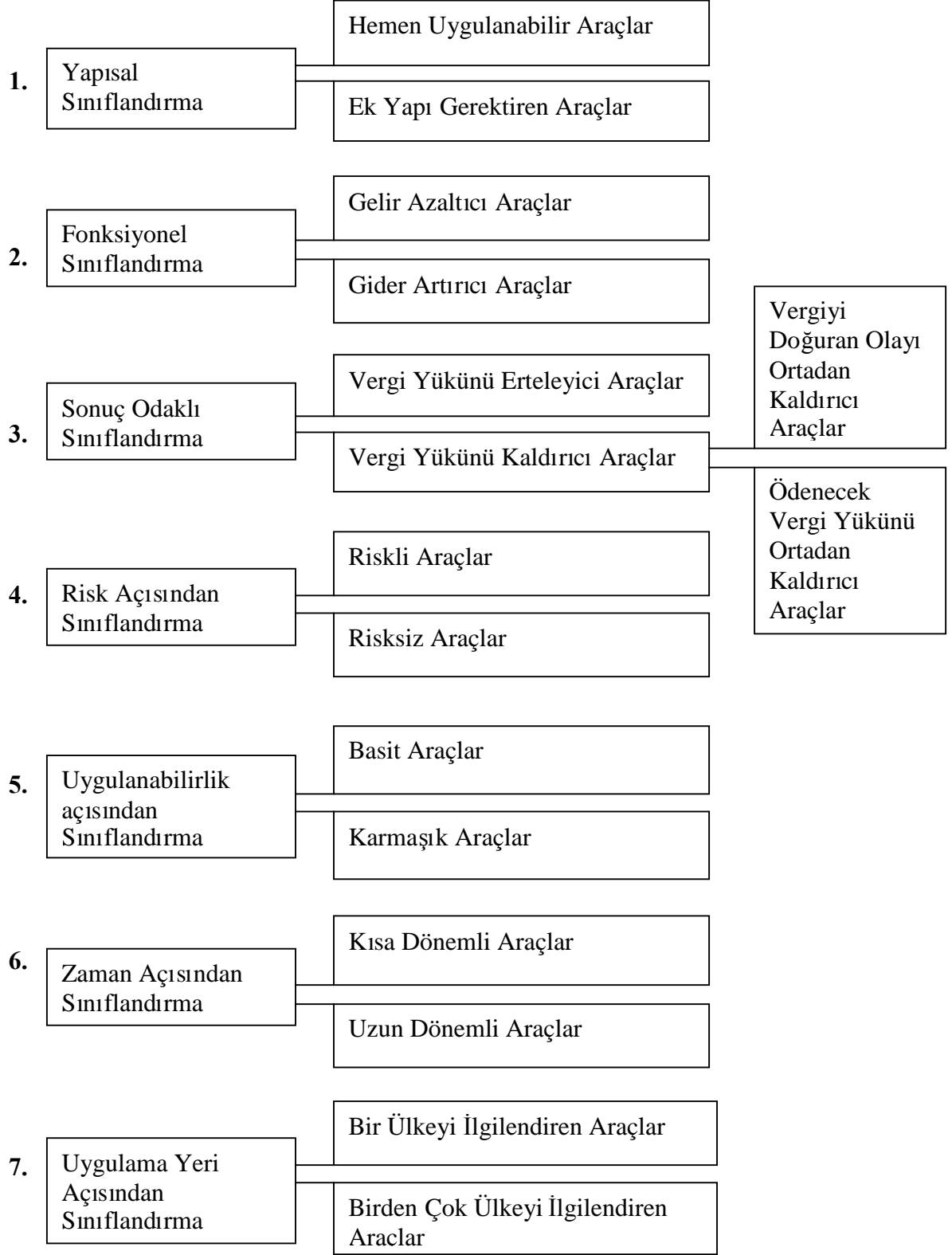
Çok az insan vergi ödeme konusunda isteklidir. Ancak, pek çok insan, temel kamu hizmetlerinin dağıtımını, hane halkı ve firmaların araştırma, sağlık, eğitim, güvenlik ve daha birçok hizmet için gerekli olan fonların vergilerle sağlandığını bilmektedirler. Vergi kanunlarına uymama, hükümetin bu gibi hizmetler için ihtiyaç duyduğu kaynakları azaltmaktadır. Ancak vergi mükelleflerinin üzerlerine düşenden daha fazla vergi ödemeleri de adil değildir (OWENS, www.oecdobserver.org, 13.10.2008).

İşletmelerin ve bireylerin vergi yükümlülüklerini azaltması ve onlara daha az vergi ödeme olanağı sunması açısından, vergi planlaması her ölçekteki işletme için büyük önem taşımaktadır (IŞIK, www.denizlismmmo.org, 02.08.2007). İşletmenin elinde oluşan nakit fonunun bir kısmı vergi ödemek suretiyle azalacağı için likidite sıkışıklığı işletmenin hareket kabiliyetini zayıflatır. Bu nedenle işletmeler ellerindeki fonun büyüklüğünü artırmaya çalışmakta veya mevcut olan büyüklüğü mümkün olan en az seviyede azaltmak için daha az vergi ödeme gayreti içine girmekte ve vergi planlaması yapmaktadırlar. Ayrıca işletmeler rakipleriyle daha iyi rekabet edebilmek amacıyla da vergi planlaması yapmaktadırlar. Örneğin; iki işletmeden biri yasaların kendisine vermiş olduğu hakları kullanarak daha az vergi öderken, diğer işletme bilinçsizliği sebebiyle bu haklarını kullanmıyor ve daha fazla vergi ödüyorsa, fazla vergi ödeyen işletmenin az vergi ödeyen işletme ile rekabet etme şansı daha az olacaktır (ŞİŞMAN, 2003, s. 35). Bu sebeple vergi mükelleflerinin vergi yasalarında, vergiyi en aza düşürecek her türlü hüküm, olanak araç ve benzerlerini izlemeleri (TUNCER, 2008, s.13), gelecek yılların faaliyetlerini ve üzerlerindeki vergi yükünü önceden hesaplamaları, vergi planları yapmaları ve vergi tasarrufuna yönelik haklarını kullanmaları gerekmektedir (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.33).

Aslında vergi, yurt dışı ticari faaliyetlerle meşgul olma ya da yurt dışında yatırım yapma kararlarında genellikle asli ya da en önemli faktör değildir. Kararlar üzerinde, ticari uygulanabilirlik, kaynakların kullanılabilirliği, pazara girme, pazar potansiyeli gibi faktörler etkili olmaktadır. Ayrıca, siyasi ve ekonomik istikrar, devlet yardımları ve teşvikler, coğrafi yer, işletme altyapısı, vasıflı ve düşük maliyetli işgücünün varlığı gibi faktörlerde önem taşımaktadır. Ancak ilk karar alınır alınmaz vergi işletme için önemli bir unsur haline gelmektedir (ROHATGI, 2002, p.440; ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.10).

12. Vergi Planlama Araçları

Vergi planlama araçları, işletmelerin vergi planlaması yapmak için başvurdukları yollardır. Bu araçlar aşağıdaki gibi gösterilebilir.

Şekil : 1

Vergi Planlama Araçları

Kaynak : ŞİŞMAN, 2003, ss.33-34.

Şekil 1'deki vergi planlama araçları aşağıdaki gibi açıklanabilir (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.35):

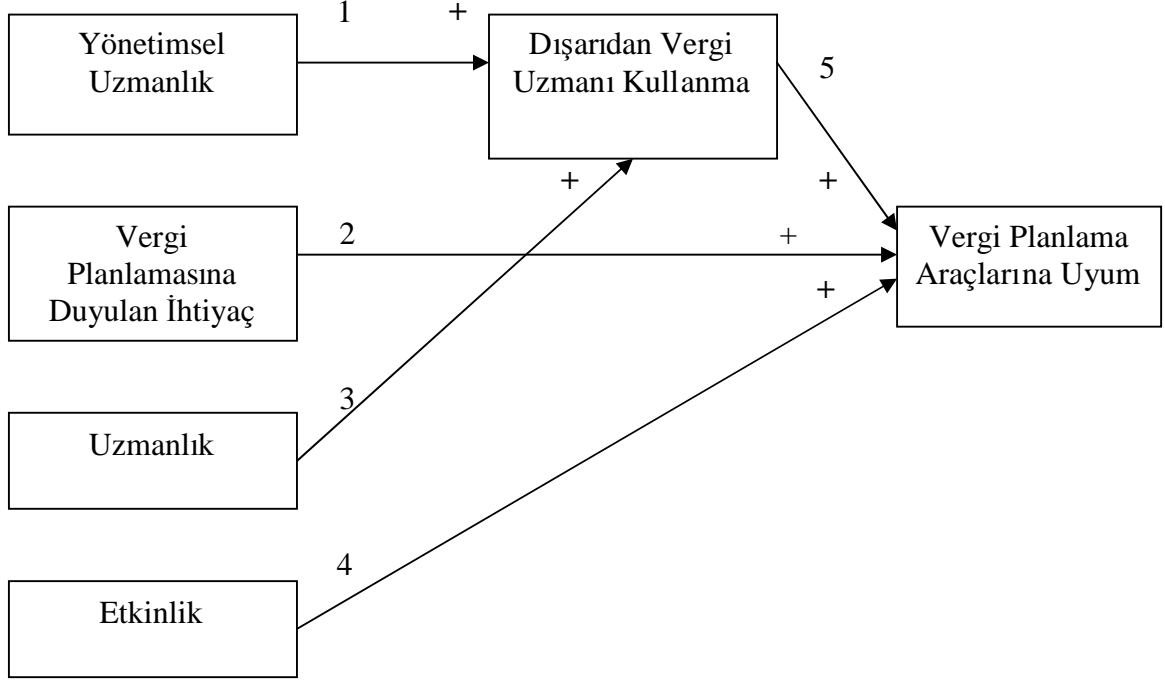
- a. Yapısal Sınıflandırma:** Bu sınıflandırmada vergi planlamasının yapılabilmesi için yapısal bir düzenlemeye ihtiyaç duyulup duyulmadığı kriteri esas alınmıştır. Buna göre bazı vergi planlaması araçları vergi sisteminin içinde yer alırken bazıları için ek yasal ve yapısal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- b. Fonksiyonel Sınıflandırma:** Bu sınıflandırmaya göre vergi planlaması araçları iki kısımdan oluşmaktadır. Bazı vergi planlaması araçları mükellefin gelirinin düşük gösterilmesine ve böylelikle daha az vergi ödenmesine yardımcı olmaktadır. Gelir artırıcı vergi planlama araçları ise mükellefin gider kalemlerinin daha yüksek gösterilerek minimum düzeydeki kar üzerinden vergi ödenmesini sağlamaktadır. Giderleri artırarak ya da gelirleri azaltarak aynı sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır.
- c. Sonuç Odaklı Sınıflandırma:** Bu sınıflandırmaya göre vergi planlaması araçlarının bir kısmı vergi yükünü erteleyici yollardan oluşmaktadır. Mükellefin elde ettiği gelirin vergisini, geliri kazandığı zamanda değil de daha sonraki bir zamanda ödemesi, mükellefe vergi kredisi kullanma imkanı sağlamaktadır. Vergi kredisi, vergi yükünün nominal değeri üzerinde bir etkiye sahip olmamakla birlikte, vergi yükünün reel değerini etkileyen bir unsur olmaktadır. Sonuç odaklı ayrıma göre vergi yükünün ertelenmesi yanında vergi yükünün tamamen ortadan kaldırılması da bir diğer yöntemdir. Vergi yükünün kaldırılması, ya vergiyi doğuran olayın ya da ödenecek vergi yükünün ortadan kaldırılması ile gerçekleşecektir.
- d. Risk Açısından Sınıflandırma:** Bu sınıflandırmada kullanılan araçların kanuniliği konusu üzerinde durulmuştur. Buna göre bazı vergi planlaması araçları vergi kanunlarının boşluklarından faydalanmasının sonucunda vergi denetimi ile karşılaşabilecek durumlar yaratabilir. Bu denetimsel durumları ortaya çıkarıp çıkarmama açısından vergi planlaması araçları riskli ve risksiz vergi planlaması araçları şeklinde sınıflandırılabilirler (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.35).

- e. Uygulanabilirlik Açısından Sınıflandırma:** Bazı vergi sistemlerinde vergi planlamasına yönelik avantajların bulunması ve kullanılması kolayken bazı vergi sistemlerinde yasal boşlukları bulmak daha zordur. Dolayısıyla vergisel avantajların daha kolay bulunduğu ve kullanıldığı sistemlerdeki vergi planlaması araçları diğer sistemlere göre daha basittir.
- f. Zaman Açısından Sınıflandırma:** Vergi planlama araçlarının bir kısmı kısa dönemlerde kullanılırken, bazıları ise daha uzun dönemli uygulamalarda kullanılmaktadır.
- g. Uygulama Yeri Açısından Sınıflandırma:** Eğer vergi planlaması sadece bir ülkenin sınırları içinde gerçekleşiyorsa, bu sadece o ülkeyi ilgilendiren yapı olarak adlandırılır. Bu tür araçlar sadece o ülkenin vergi sistemini ilgilendirmektedir. Birden fazla ülkeyi ilgilendiren vergi planlaması araçları uluslararası düzeydedir. Birden çok ülkenin vergi sistemini etkilemektedir. Bu yoldan yararlanan şirketler çok uluslu işletmelerdir. Özellikle küreselleşme ile çok uluslu şirketler sermayenin artan hareketliliği ile kendilerine vergisel açıdan daha fazla avantajlar sunan ülkeleri tercih etmeye başlamışlardır. Bu durum uluslararası vergi planlamasının önemini artırmıştır (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.35).

13. İşletmelerin Vergi Planlama Araçlarına Uyumu

İşletmelerin vergi planlaması araçlarını kullanma konusunda ne kadar istekli ve başarılı oldukları, vergi planlama araçlarına ne kadar uyum sağladıkları konusunda yapılmış olan bir çalışmada vergi planlaması araçlarına uyumu sağlamak için bazı hipotezler geliştirilmiş ve ampirik bir çalışma ortaya koyulmuştur. Şekil 2’de de görüleceği gibi birinci hipotezde işletmenin yönetsel uzmanlığının artması, vergi planlaması sürecinde dışarıdan vergi uzmanı kullanmasını artıracaktır. İkinci olarak işletmenin vergi planlamasına duyduğu ihtiyacın artması vergi planlama araçlarına uyumunu gerektirmektedir. Üçüncü olarak işletmedeki sorumlu vergi planlayıcılarının uzmanlıklarının artışı, planlama sürecinde dışarıdaki vergi uzmanlarının daha fazla kullanılmasını sağlayacaktır. Son olarak planlama

sürecinde dışarıdan vergi uzmanlarının kullanımı vergi planlama araçlarına uyumu artıracaktır (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.35).

Şekil : 2
İşletmelerin Vergi Planlama Araçlarına Uyumu

Kaynak: UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.36.

Yapılan analiz sonucunda bütün hipotezler doğrulanırken yalnızca üçüncü hipotez kabul edilmemiştir. Bu açıdan işletmedeki vergi planlayıcılarının uzmanlıklarının artışı dışarıdaki vergi danışmanlarından daha fazla faydalanılmasını gerektirmeyecektir (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.35).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI VE YÖNTEMLERİ

Son yıllarda popüler medya ve ünlü ekonomistlerce, çok uluslu şirketlerin daha riskli bir vergi planlaması ve hükümetlerin ise daha yoğun bir vergi rekabeti döneminde yaşadığı yönünde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu gibi iddiaların kaynağı olan globalleşme, ticaret ve sermaye üzerindeki kontrollerin azalması ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler aracılığıyla ortaya çıkmıştır (GRUBERT, 2001, p.113). Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin artan kullanımı uluslararası ticarete ve vergi planlamasında yeni yöntemlere neden olmuştur (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.1).

Çok uluslu işletmeler global ekonominin önemli bir parçasını oluşturmaktadırlar (AGGARWAL-KYAW, 2004, p.1). ÇUŞ, ana merkezinin bulunduğu ülkeden farklı ülkelerde bir ya da daha fazla bağlı işletmesi ya da sabit işyeri olan çok büyük ya da daha küçük işletmelerden oluşan şirketler grubudur (ALLAN, 2007, p.3). Ekonomik, mali, piyasa, vergi ve yasal yapıları birbirinden farklı olan birçok ülkenin ulusal sınırları içinde faaliyette bulunmakta ve ulusal işletmelerin karşılaşmadığı ticari, siyasi ve kur riskleri gibi risklerle karşı karşıya bulunmaktadır (AGGARWAL-KYAW, 2004, p.1). Bu nedenle vergi yerel işletmeler için olduğu kadar çok uluslu işletmeler içinde büyük bir maliyet oluşturmaktadır (IŞIK, www.denizlismmo.org, 02.08.2007).

Tüm dünyada hükümetler kendi sınırları içinde gerçekleşen, yurt dışı işletmeler ve bireylerce yerel olarak kazanılan gelirlerde dahil olmak üzere, ekonomik faaliyetleri vergilendirmektedirler. Ayrıca ABD gibi bazı ülkeler kendi vatandaşlarının yurt dışı gelirlerini de vergilendirmektedirler. Uluslararası işlemler birden fazla ülkenin sınırları içinde gelir getirici faaliyetle sonuçlandığı için, vergi sistemlerinin vergisel amaçlar açısından gelirin hangi ülkeye ait olacağını ve vergi borcunun hesaplanabilmesi için çeşitli gelir türlerini, indirimleri ve istisnaları belirlemeleri gerekmektedir (HINES, 1996, p.4).

Ülkelerde farklı vergi oranlarının, farklı vergisel teşviklerin ve farklı vergi indirimlerinin olması uluslararası alanda vergi planlamasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.37). Son zamanlarda gittikçe önemi artan ÇUŞ'lar ise uluslararası vergi planlamasının en önemli uygulayıcıları arasında yer almaktadır.

20. Uluslararası Vergi Planlamasının Tanımı

Uluslararası vergi planlaması, ticari faaliyetler ve sermaye akımlarını yönlendirerek etkin ve yasaya uygun bir vergi gerçekleştirmek için uluslararası vergileme ilkelerinin bilgisiyyle sınır ötesi işlemleri düzenleme sanatıdır. Vergi planlaması, vergilendirmenin toplam etkisini azaltmaya yardım etmektedir.

Yurt içi vergileme, ulusal vergi indirimi, muafiyet ve istisna kuralları ve tek bir yargı alanındaki çeşitli gelir kaynakları üzerindeki farklı vergi oranlarıyla ilgilenmektedir. Uluslararası vergileme ise, iki ya da daha fazla vergi sistemi arasındaki ilişki, hukuki ve ekonomik anlamdaki çifte vergileme ve birden fazla ülkenin vergi kurallarına ilişkindir.

Uluslararası vergi planlaması, dünyadaki farklı vergi sistemleri ile ilgilidir. Her ülkenin çeşitli gelir kaynakları için ayrı vergi oranları ve vergi kuralları, çeşitli vergi mükellefleri için de ayrı vergi uygulamaları mevcuttur (ROHATGI, 2002, p.439). Örneğin, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin her biri kendi kurumlar vergisi oranlarını uygulamaktadır. Bu vergilerin bazı unsurları uyumlaştırılsa da, temel unsurlarının çoğu uyumlaştırılamamaktadır. Ulusal hükümetler, kendi kurumlar vergisi oranlarını, kurumlar vergisi matrahından yapılabilecek indirimlerin türünü, yabancı kaynak gelirinine yapılacak muameleyi v.b. belirlemektedirler (BOND ve diğerleri, 2000, p.6). Bu nedenle, verginin kapsamı, vergi kuralları ve bunların nasıl uygulanacağı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ülkelerin sermaye ve gelir unsurları ile bunlara ilişkin vergi uygulamaları da aynı değildir. Vergi sistemlerindeki ve onların farklı vergilendirme alanlarındaki uygulamaları arasındaki uyumsuzluk, uluslararası vergi planlaması için hem fırsatlar hem de tehditler yaratmaktadır (ROHATGI, 2002, pp.439-440).

Uluslararası ticaret yapan bir işletme, bazı ülkelerin vergi sistemleri ve vergi sistemlerinin uyumlaştırılma yöntemlerindeki farklılıkları mali amaçlarına ulaşmak amacıyla kullanılabilmektedir. Özellikle işletmenin uluslararası işletme sermayeli bir şirket olması durumunda vergileme ile ilgili bilgi maliyeti ve uyum maliyeti gibi maliyetler en düşük düzeye indirilmelidir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.8). Ayrıca, vergi planı da, asgari vergi ve yönetim maliyetleri ve ayrıca kabul edilebilir bir risk seviyesinde işletme amaçlarıyla buluşmalıdır. Uluslararası vergi planlaması, her zaman faaliyette bulunan ülke ya da ülkelerin vergi kanunları ve vergi anlaşmalarının yasal olarak kabul edilebilir kullanımına dayanmalıdır (ROHATGI, 2002, p.440).

Uluslararası vergi planlamasında kanunlara aykırılık ve kanunların kötüye kullanılması söz konusu değildir. Bu nedenle, yasal vergi planlaması ve yasal olmayan vergi dolandırıcılığı ya da vergi kaçakçılığı arasında bir sınır çizilmelidir. Herhangi bir dolandırıcılık olmaksızın ödenecek vergilerden yasal kaçınma bir yönetim görevidir. Vergi planlaması, mükelleflerinin kanunun takdiri doğrultusunda mümkün olan en düşük verginin isabeti için ticari işlerini düzenlemeleridir. Diğer taraftan yasal hakların kötüye kullanılması, muvazaa, vergi kaçırma ya da vergi kaçakçılığı uluslararası vergi planlaması kapsamında yer almamaktadır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.8).

21. Uluslararası Vergi Planlamasının Aşamaları

Vergi planlayıcılarının vergi planlaması yaparken, vergi yükü azaltılmak istenen işletmenin vergi ve vergi dışı özelliklerini, bu işletmenin faaliyette bulunduğu ana ülke ve ev sahibi ülkelerin vergi sistemlerini ve daha birçok özelliğini göz önünde bulundurmaları, belli bir yol izleyerek vergi planı yapmaları ve bu planın uygulanabilirliğini test etmeleri gerekmektedir.

Vergi planlama sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi açısından aşağıda listelenmiş bir örnek verilmiştir (ROHATGI, 2002, p.447):

1. Aşama: Mevcut veri tabanlarının analizi

- Verilerin, uygulanabilir vergi ve vergi dışı faktörlerin belirlenmesi,
- Ev sahibi ülke ve ana ülke işleminin analiz edilmesi,
- Vergi yükümlülüğünün ve diğer masrafların hesaplanması,
- Fayda- maliyet analizlerinin yapılması.

2. Aşama: Vergi planlama alternatiflerinin belirlenmesi

- Çok uluslu ya da global vergi planlamasının ortaya koyulması,
- Uygun dış aracı ülkelerin belirlenmesi,
- İşlem, uygulama ya da ilişki şeklinin seçimi,
- Vergi dışı faktörlerin incelenmesi,
- Vergi ile ilgili muktezalara uygulanabilirliğinin kontrol edilmesi,
- Tüm vergi planlama alternatiflerinin listelenmesi.

3. Aşama: Planın değerlendirilmesi

- a) Planın kabul edilmemesi
- b) Planın kabul edilmesi ve başarılı olması
- c) Planın kabul edilmesi ve başarısız olması
durumları göz önünde bulundurularak vergi tasarruflarının ve vergi dışı maliyetlerin belirlenmesi,
- Ev sahibi ülkeden ana ülkeye toplam maliyetlerin hesaplanması,
- En iyi vergi alternatifinin seçimi.

d) Aşama: Planın düzeltilmesi

- Vergi kanunları ve vergi uygulaması konusunda yerel tavsiye alınması,
- Mümkün olan her yerde vergi ile ilgili muktezalar elde edilmesi,
- Antlaşma ve protokollerin uygulanabilirliğinin kontrol edilmesi,
- Vergi yetki alanlarındaki varlıkların yasallığının tespit edilmesi,

- Önemli riskler ya da dezavantajların değerlendirilmesi,
- Uzun dönem fayda ve maliyetlerin gözden geçirilmesi.

4. Aşama: Planın geliştirilmesi

- Vergi kanunları, vergi antlaşmaları ve vergi uygulamalarındaki değişikliklerin düzenli bir şekilde gözden geçirilmesi,
- Planın uygun bir şekilde iyileştirilmesi.

22. Uluslararası Vergi Planlamasının Amacı

Vergi planlamasının temel amacı, vergi mükelleflerinin mali işlemlerinin düzenlenmesi ve böylece bu mükelleflerin vergi sonrası kazançlarının maksimize edilmesidir (MAYDEW, 2005, p.523). İşletmelerin amacı ise vergi sonrası karlarını maksimize etmektir. Ancak vergi ödemeleri, genel olarak işletmelerin karlarını azaltmaktadır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.7). Bu nedenle vergi planlamasının genel amacını, ödenecek net verginin minimize edilmesi şeklinde özetlemek mümkündür (BALA, 2007, p.9). Aksi takdirde, gereksiz bir şekilde artan vergi yükü, işletmeyi rekabete dayanıksız duruma getirebilecek bir işletme harcamasını ifade edecektir.

Toplam vergi yükünün en aza indirilmesi tek başına amaç oluşturmaz. Bu amaç genellikle kar maksimizasyonu, şirket faaliyetlerinin devamlılığı veya ticari faaliyetlerin genişletilmesi gibi genel ekonomik durumu etkin kılmaya yardım eden işletmenin temel amaçlarıyla bağlantılıdır. Vergi planlamasının ön şartı, mevcut ekonomik koşulların kullanılmasıdır. Yani, bu koşullar vergi ödemelerini yasal olarak en aza indirmek için düzenlenebilmektedir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, pp.7-8).

Tablo 1’de belirtildiği gibi, vergi planlaması, vergi avantajı sağlayan durumların maksimize edilmesini, vergi avantajı sağlamayan durumların ise minimize edilmesini gerektirmektedir. Bu açıdan vergi indirimlerinin, vergi ayrıcalıklarının, vergi istisna ve muafiyetlerinin maksimize edilmesi ve uygulanabilir vergi oranının minimize edilmesi mükelleflere vergisel avantajlar sağlamaktadır. İlave vergi alınması, uygulanabilir vergi

oranlarının maksimize edilmesi gibi uygulamalar ise mükelleflere avantaj sağlamamakta, aksine bu mükelleflerin daha ağır vergi yüküyle karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Tablo : 1

İşletmelerin Vergi Planlamasında Avantaj Sağlayan ve Sağlamayan Durumlar

Vergi Avantajı Sağlayan Durumlar	Vergi Avantajı Sağlamayan Durumlar
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Tam vergi muafiyeti ✓ Kısmi vergi muafiyeti ✓ Vergi indirimi, vergi iadesi ve vergi ayrıcalığı ✓ Varlığın ekonomik değerindeki düşüşten daha hızlı bir oranda vergi indirimi ✓ Vergiye tabi gelirin varlık nakit akımının ekonomik değerindeki artıştan daha düşük bir oranda değerlendirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Özel vergi tahakkuku ✓ Varlıkların ekonomik değerindeki düşüşten daha düşük bir oranda vergi indirimi ✓ Vergiye tabi gelirin varlık nakit akımının ekonomik değerindeki artıştan daha yüksek bir oranda değerlendirilmesi

Kaynak: BALA, 2007, pp.8-9.

Bir işletmenin vergi yükünü ölçmek için kullanılan ve önemi gün geçtikçe artan gösterge, şirketin ya da şirketler grubunun efektif vergi oranıdır. Bu nedenle, uluslararası vergi planlamasının temel amacını, bütün şirket ya da grubun efektif vergi oranının en düşük seviyeye indirilmesi oluşturmaktadır. Efektif vergi oranını azaltmanın en makul yolu ise vergi oranlarındaki uluslararası farklılıkların avantajlarından yararlanmaktır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.1).

220. Vergi Yükünün Azaltılması

Bu çalışmanın konusu uluslararası vergi planlaması olduğu ve çok uluslu şirket ortaklarının ayrı ayrı değil de yalnızca şirketin ortaklarından ayrı bir tüzel kişilik olarak vergi yükünün azaltılması üzerinde durulduğu için ele alınan vergi oranları da kurumlar vergisi oranlarıdır.

Kurumlar vergisi dünyada hükümet gelirlerinin en önemli kaynağını oluşturmakta ve ticari faaliyetlerin planlanmasında göz önünde bulundurulmaktadır. Şirket gelirinin

vergilendirilmesi, girişimci ve yöneticilerin vergilerden kaçınmak için ticari faaliyetlerini düzenleme ve yürütmelerini teşvik etmektedir (HINES, 2001, pp.1-2).

Kurumlar vergisinin en temel ölçütü kanuni vergi oranıdır. Ancak, kanuni vergi oranları, yatırımların teşvik derecesini yeterince yansıtamamaktadır. Çünkü kanuni oranlar, ülkelerin vergi kanunlarında yer alan oranlar olup vergi matrahını dikkate almamaktadırlar. Bu nedenle de ülkeler arasındaki kurumlar vergisi yükünün önemli bir göstergesi olarak kabul edilmemektedirler (STÖWHASE, 2005, p.22).

Kurumlar vergisi oranlarının genellikle düz oranlı olmasına ve pek çok işletmenin aynı kanuni vergi oranlarına sahip olmalarına rağmen, ülkelerin indirim, istisna ya da muafiyet sistemlerindeki farklılıklar nedeniyle efektif kurumlar vergisi oranları ülkeden ülkeye büyük ölçüde değişmektedir (GROPP, 1997, pp.4-5). Bu nedenle, efektif vergi oranları mükelleflerin gerçek vergi yükünü yansıtmakta ve çok uluslu girişimlerin yatırım ve yerleşim kararlarını belirleme açısından da önemli bir faktör konumundadırlar. Ayrıca efektif vergi oranı, kanuni vergi oranından farklı olarak bir takım faktörleri dikkate alan bir orandır. Bu faktörler, kanuni vergi oranı, faiz ve amortisman giderlerinin düşürülebilirliği, kişisel gelir ve kurumlar vergilerinin entegrasyon derecesi ve enflasyon etkisinden oluşmaktadır (GİRAY, 2005, ss.94-95).

2200. Efektif Kurumlar Vergisi Oranları

Vergilendirmenin ekonomik etkisi, vergi matrahını belirleyen kuralların ve kanuni vergi oranlarının fonksiyonu olan efektif vergi oranlarına bağlıdır. Literatürde vergilerin işletmelerin yatırım kararlarını nasıl etkilediği konusunda birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda geleceğe yönelik (forward-looking) ve geçmişe yönelik (backward-looking) olmak üzere iki temel yaklaşım kullanılmıştır. Geleceğe yönelik yaklaşım işletmenin mevcut vergi yapısını dikkate alarak yatırım projesi üzerindeki vergi yükünü hesaplamaktadır. Geçmişe yönelik yaklaşım ise yatırım kararları üzerinde vergilendirmenin etkisini ölçmemektedir. Sadece vergilendirmenin dağıtıcı etkisinin analizinde faydalı olmaktadır (OVERESCH, 2005, p.56). Geçmişe yönelik yaklaşım geçmişteki ödeme ve kazançları dikkate alırken, geleceğe yönelik yaklaşım vergilerin gelecek kazançları üzerinde beklenen etkilerini dikkate almaktadır. Dolayısıyla geleceğe

yönelik yaklaşım, şimdiki ve gelecekteki nakit akımlarını dikkate aldığı için daha çok tercih edilmektedir (DEVEREUX-GRIFFITH, 2003, p.282).

Efektif vergi oranı, bir şirketin ya da şirketler grubunun vergi yükünü değerlendirmek için kullanılan en yaygın yöntemdir. Şirketlerin sermaye piyasasına yönelimi ile bu yöntemin önemi son zamanlarda daha da artmıştır. Efektif vergi oranı hisse başına kazançları doğrudan etkilediği için, bu ölçü hissedarlar ve analistler için çok önemlidir. Ayrıca uluslararası muhasebe standartlarına göre efektif vergi oranının gösterilmesi zorunluluğu da bu rakamın önemini artırmıştır. Bu nedenle, efektif vergi oranının temel fonksiyonlarını, mali analistler ve hissedarlar gibi ilgili dışsal taraflar ile şirketin vergi politikası hakkında bilgi edinilmesi oluşturmaktadır. Ayrıca, işletmenin efektif vergi oranının kullanılmasıyla vergi idaresinin performansı önceki vergi oranlarıyla ya da aynı yönde ticaret yapan diğer işletmelerle kıyaslanarak değerlendirilebilmektedir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.9).

Efektif vergi oranı, bir işletmenin ödemiş olduğu verginin(cari +ertelenen), vergi öncesi gelirine oranıdır (HALPERIN-SANSING, 2005, p.11). Bir başka deyişle, efektif vergi oranı, bir işletmenin hem cari hem de ertelenen vergi ödemelerini içeren toplam gelir vergisi gideri tutarının şirketin vergi öncesi kazançlarına bölünmesi yoluyla hesaplanmaktadır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, pp.9-10):

$$\text{Efektif Vergi Oranı} = \frac{\text{Ödenen Cari Vergiler} + \text{Ertelenen Vergiler}}{\text{Vergi Öncesi Kazanç}} * 100$$

Efektif vergi oranları, efektif ortalama ve efektif marjinal vergi oranlarından oluşmaktadır. Efektif Marjinal Vergi Oranı, 1967 yılında Hall ve Jorgensen tarafından ortaya atılmış ve 1984 yılında King ve Fullerton tarafından geliştirilmiştir (STÖWHASE, 2005, p.23). Efektif ortalama vergi oranının önemi ise, 1998 yılında Devereux ve Griffith ile 2004 yılında Büttner ve Ruf tarafından test edilmiştir (OVERESCH, 2005, p.58).

Efektif marjinal vergi oranı, ilave bir birim yatırımın getirisinin, vergi öncesi ve vergi sonrası değerleri arasındaki farktır. Efektif ortalama vergi oranı ise, bir ülkede yapılan

yatırım projesinin verginin olduğu ve olmadığı durumdaki değerleri arasındaki farka göre hesaplanmaktadır (ÖZ, 2005, s.226). Efektif ortalama vergi oranı ile efektif marjinal vergi oranı arasındaki temel fark, elde edilen vergi öncesi ve vergi sonrası getiri oranının hesaplanmasından kaynaklanmaktadır (STÖWHASE, 2005, p.25). Ortalama vergi oranları bir işletmenin nereye yatırım yapacağı, marjinal vergi oranları ise ne kadar yatırım yapması gerektiği konusundaki kararlarını etkilemektedir (DEVEREUX-GRIFFITH, 2003, p.283).

Overesch 2005 yılında yaptığı çalışmada işletmelerin yatırım kararlarında ve yatırımın yerinin seçiminde vergilerin etkisini yansıtan bir ölçü olarak işletmelerin efektif vergi yüklerini ortaya koymuş ve Avrupa Ekonomik Araştırma Merkezinin (Centre for European Economic Research-ZEW) yapmış olduğu hesaplamalardan yararlanmışır. Buna göre bazı ülkelerin 2005 yılına ilişkin kanuni vergi oranları, efektif ortalama vergi oranları ve efektif marjinal vergi oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Vergi planlaması açısından asıl önemli olan vergi oranları efektif vergi oranlarıdır. Ancak kanuni vergi oranlarıyla efektif vergi oranları arasındaki farkı ortaya koyabilmek açısından Tablo 2’de kanuni vergi oranları da gösterilmiştir.

Tablo : 2
Bazı Ülkelerin 2008 Yılına Ait Vergi Oranları (%)

Ülkeler	Kanuni Vergi Oranı	Efektif Vergi Oranı
ABD	38,6	36,0
Almanya	30,2	27,3
Avusturya	25,0	26,4
Avustralya	30,0	29,3
Belçika	34,0	-3,4
Bulgaristan	10,0	4,1
Çek Cumhuriyeti	21,0	14,7
Danimarka	25,0	18,6
Endonezya	30,0	26,9
Finlandiya	26,0	20,1
Fransa	34,4	35,9
Hollanda	25,5	16,6
İrlanda	12,5	13,2
İspanya	30,0	26,4
İsveç	28,0	21,1
İtalya	31,4	28,1
İzlanda	15,0	10,5
Kanada	31,7	29,1
Letonya	15,0	4,2
Lüksemburg	29,6	19,1
Macaristan	16,0	13,5
Norveç	28,0	24,5
Polonya	19,0	14,0
Singapur	18,0	8,0
Yeni Zelanda	30,0	20,1
Yunanistan	25,0	11,9

Kaynak: CHEN-MINTZ, 2008, pp.36-37, MINTZ, 2008, p.2.

Tablo 2'ye göre, ülkelerdeki efektif vergi oranları %-3,4'ten %36,0'a kadar değişiklik göstermektedir. Belçika, Bulgaristan ve Letonya gibi ülkeler en düşük efektif vergi oranlarına sahipken Almanya, Fransa ve Avustralya gibi ülkeler yüksek efektif vergi oranlarına sahiptir. Belçika, İrlanda, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde efektif vergi oranının düşük olması nedeniyle bu ülkeler uluslararası yatırımları çekmede diğer ülkelere göre daha çok avantajlıdır. Avrupa ülkeleri arasında efektif ortalama vergi oranları açısından önemli farklılıklar vardır. Avrupa Birliği'nde yatırımlar üzerindeki en yüksek efektif ortalama vergi oranları İspanya, Almanya ve Fransa'da gözlemlenmiştir. Bu ülkelerin kanuni vergi oranları yüksek olduğu için efektif vergi yükleri de yüksektir. Doğu Avrupa'daki birçok ülke düşük düzeyde kurumlar vergi oranları sunmaktadır. Ayrıca İrlanda, Kıbrıs ve Baltık devletleri gibi AB sınırına yakın küçük ülkeler makul efektif vergi oranlarına sahiptirler. Bazı ülkelerde efektif vergi yükünün yüksek olmasının temel nedeni ek yerel vergilerdir. Örneğin; Alman şirketlerinin efektif ortalama vergi oranları yerel ticaret vergileri dikkate alınmadığında %23,8 gibi oldukça makul düzeye inmektedir (OVERESCH, 2005, pp.58-59). Dolayısıyla efektif ortalama vergi oranı, çok uluslu şirketlerin yatırım kararlarını vermelerinde en önemli faktörlerden biridir. Özellikle Kıbrıs ve İrlanda vergi planlaması yapan işletmeler için oldukça caziptir.

2201. Efektif Kurumlar Vergisi Oranlarının Minimize Edilmesi: Örnekler

Genel olarak, bir şirketin temel amacı kazançlarını maksimize etmektir. Bu vergi oranlarının azaltılmasını ifade eder. Bu nedenle, uluslararası vergi planlamasının temel amacını, tüm şirketin ya da grubun efektif vergi oranının minimize edilmesi oluşturmaktadır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.1). Efektif vergi oranı, işletmenin ödediği vergiler toplamının vergi öncesi net gelirine oranı olarak tanımlanmaktadır. Eğer iki firmanın vergi öncesi gelirleri aynı fakat ödedikleri vergi miktarı farklı ise daha az vergi ödeyen firma daha düşük bir efektif vergi oranına sahiptir ve daha etkin vergi planlaması yapabilmektedir (REGO, 2002, p.1).

Efektif vergi oranını azaltmanın en uygun yolu, vergi oranlarındaki uluslararası farklılıkların avantajlarından yararlanmaktır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.1). Ayrıca yatırım indirimi ve hızlandırılmış amortisman indirimleri daha fazla olan ya da zararın gelecek yıl karlarından mahsup edilmesine izin veren bir işletme, bu vergi avantajlarına

sahip olmayan diğer bir işletmeden daha dūřuk efektif kurumlar vergisi oranlarına katlanacaktır (GROPP, 1997, p.4). Dolayısıyla, işletmeler, yatırım indirimlerinden ya da hızlandırılmış amortisman indirimlerinden yararlanarak efektif vergi oranlarını dūřürebilir ve vergi yüklerini azaltabilirler (GROPP, 1997, p.5).

Vergi planlaması, vergi ödemelerinin cari değerini azaltmakta ve genel olarak yatırımcıların vergi sonrası kar oranını artırmaktadır. Vergi planlamasını ölçmek zor bir işken, önceki incelemeler efektif vergi oranının etkin vergi planlamasının önemli bir ölçütü olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin; Mintz, “Tax Efficiency Scoreboard”unda vergi planlama etkinliğinin ölçüsü olarak bir şirketin efektif vergi oranını kullanmış, Swenson, efektif vergi oranının şirketin stok fiyatlarını artıracakını ileri sürmüş, Phillips, vergi sonrası performans ölçüleri kullanan yöneticilerin motivasyonu çalışmasında vergi planlama etkinliğinin ölçüsü olarak efektif vergi oranını kullanmış, Rego ise, bir şirketin büyüklüğü, uluslararası faaliyetlerin kapsamı ve vergi planlaması etkinliği arasındaki ilişkileri değerlendirmek için efektif vergi oranlarını kullanmıştır (HALPERIN-SANSING, 2005, p.2).

Efektif vergi oranı bir işletmenin vergilerini ne derece iyi idare ettiğinin bir göstergesidir. ABD’nde faaliyette bulunan birçok işletmenin efektif vergi oranı %40’ın üzerindedir. Aslında ABD’deki işletmeler gelirleri üzerinden %35 oranında vergiye tabi olmakla birlikte ilave olarak ödedikleri uluslararası, federal ve yerel vergiler nedeniyle efektif vergi yükleri %40’ı aşmaktadır. Bu işletmeler işlemlerini düzenleyerek vergi oranlarını %40’ın altına indirip vergi yüklerini azaltabilmektedirler. Bunun içinde genellikle vergiye tabi gelirin büyük bir miktarını ABD’deki işlemler için %35 olan orandan daha dūřuk vergi oranları uygulayan yerlerden elde edebilmektedirler. Aşağıda ABD’deki bazı işletmeler ve bu işletmelerin efektif vergi oranları gösterilmiştir. Bu işletmeler içinde Johnson & Johnson şirketi %23 efektif vergi oranına sahip olup yıllık olarak vergilerden tasarruf ettiği miktar 270 milyon dolardır (KARAYAN-SWENSON-NEFF, 2002, p.8).

Tablo : 3
ABD'deki Bazı İşletmelerin Efektif Vergi Oranları

İşletmeler	Efektif Vergi Oranları (%)
General Motors	36
Microsoft	33
Johnson & Johnson	23
McDonnell- Douglas	35
Disney	35
IBM	38
General Electric	24
Citicorp	26

Kaynak: KARAYAN-SWENSON-NEFF, 2002, p.8

Görüldüğü üzere işletmeler çok yüksek yasal oranlar ile karşı karşıyadırlar. Bu nedenle vergi planlamasına başvurarak fiilen ödemiş oldukları vergi miktarını azaltabilmekte ve bu durumdan önemli miktarlarda avantajlar elde edebilmektedirler. Johnson & Johnson işletmesinin yasal olarak ödemesi gereken miktar vergi öncesi gelirinin %35'idir ve bunun yanında diğer uluslararası, federal ve yerel vergileri de hesaba katılınca, bu oranın %50'lerin üzerinde olacağı açıktır. Ancak bu işletmenin efektif vergi oranı %23 gibi oldukça düşük bir orandır. Dolayısıyla vergi planlamasının sağladığı avantaj açık bir şekilde görülmektedir (UĞUR-KÖMÜRÇÜLER, 2008, s.34).

23. Uluslararası Vergi Planlama Olanakları

ÇUŞ, bir vergilendirme alanında yerleşmiş ana şirkete ve diğer vergilendirme alanlarında şubeler ve bağlı işletmelere sahiptir. ÇUŞ' un faaliyette bulunduğu her bir ülke vergi koyma hakkına sahip olmaktadır. Vergi koyma hakkına sahip olan ülkeler, ikametgah ülkesi, kaynak ülke ya da varış ülkesi olabilmektedir. Ancak her bir ülke, ikametgah, kaynak ya da varış yerinde vergilendirme konusunda farklı kurallara sahip olabilmektedir (FERNANDEZ-POPE, 2002, p.109). Genellikle uluslararası vergi kanunlarının iki boyutu vardır. Bunlardan birincisi yerleşik bireylerin ve işletmelerin yurt dışında elde ettikleri gelir üzerinden vergilendirilmesi, ikincisi ise yerleşik olmayanların bu ülkede elde ettikleri gelir üzerinden vergilendirilmesidir. İlk durumda yurt dışı gelirin vergilendirilmesi, ikinci

durumda ise, yerleşik olmayanların vergilendirilmesi söz konusudur. Dolayısıyla, bir ülke için yurt dışı gelirin vergilendirilmesi diğer ülke için yerleşik olmayanların vergilendirilmesidir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, pp.3-4).

Çok uluslu şirketler, ana ülke ve ev sahibi ülke arasındaki vergi farklılıklarından ve işletme dışı finansman giderlerinden yararlanarak toplam vergi yükünü ve toplam sermaye maliyetlerini minimize ederek yerel işletmelerden daha fazla avantaj elde edebilmektedirler (AGGARWAL-KYAW, 2004, p.4). Özellikle kurumlar vergisi oranları arasındaki farklılıklar yasal vergi planlamasından yararlanma konusunda bu işletmelere sayısız fırsatlar sunmaktadır (BOND ve diğerleri, 2000, p.9).

Vergi planlama olanaklarının ortaya çıkması için, özel vergi rejimlerinin mevcut olması gibi bir zorunluluk söz konusu değildir. Ülkeler arasında farklı vergi oranları ve farklı gelir akımları için farklı kurallar olması yeterlidir. Şirketler, vergi ödemelerini azaltmak için bu farklılıklardan yasal olarak yararlanabilmektedirler (BOND ve diğerleri, 2000, p.38). Ayrıca ÇUŞ'lar vergiyi ödeyecekleri yerin hemen hemen gönüllü olduğu bir pozisyondadırlar. Bu yasal olarak gerçekleştirilebilmektedir. Bu şirketler düşük vergi oranlı vergi sistemlerinden faydalanabilir ve avantajlı çifte vergileme anlaşmalarıyla toplam vergi oranlarını azaltabilirler. Örneğin, 1998 yılında Walt Disney gibi şirketler işletme geliri üzerinden %28 oranında vergi öderken, New Corporation için bu oran %7,8'di. MTV ve Paramount Pictures'ın sahibi olan Viacom %22 oranında, AB'nde yerleşik olan ve News Corporation ile aynı büyüklükte bir şirket olan Time-Warner ise %17 oranında vergi ödemişlerdir (FERNANDEZ-POPE, 2002, p.110).

Uluslararası vergi planlaması, işlem maliyetleri, yönetim yapısı ve ticari riskleri dikkate alarak vergi yükünü ortadan kaldırma, en düşük seviyeye indirme, ya da erteleme girişimidir. Sadece yurt içi vergi yükümlülüklerini azaltmayı değil, aynı zamanda kaynaktan nihai varış yerine kadar tüm işlem akımları üzerindeki vergi sonrası toplam geliri artırmayı da amaçlamaktadır. Planlamadan sağlanan vergisel yararın büyüklüğü, yurt dışında elde edilen gelirin miktarı, yurt içi ve yurt dışı vergi oranları arasındaki farklılık ve gelirin türü gibi bazı faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, yurt dışı işlemler çok sınırlıysa ve karlı değilse, zararlar ana ülkede vergiden indirilmedikçe uluslararası vergi planlaması faydalı olmayacaktır.

Sınır ötesi işlemler üzerinde verginin, kaynak ya da ev sahibi ülke, aracı ülke ve ana ülke olmak üzere ayrı ayrı etkisi ve her biri içinde ayrı ayrı vergi planlama olanakları mevcuttur. Bu olanaklar aşağıda sıralanmıştır (ROHATGI, 2002, p. 441):

a. Kaynak ülkedeki vergiler;

- Yerel kanun ve vergi anlaşmalarına uygun olarak, vergi indirimleri, teşvikler, vergi zararları ve özel vergi ayrıcalıklarının kullanımını etkin kılan yerel vergi planlaması,
- Ülke dışında vergiye tabi kazanç oluşumunu sağlamak için çeşitli planlama tekniklerinin kullanımı,
- Vergi stopajlarını azaltmak ya da vergi muafiyeti elde etmek için vergi anlaşmalarının kullanımı,
- Ayrı hukuki varlığın (şube, bağlı şirket v.b.) ve finansman şeklinin (borç ya da öz sermaye) seçimi gibi yöntemlerle azaltılabilir.

b. Ana ülkeye gönderilen gelir üzerindeki aracı ülke vergisi;

- Ev sahibi ülkedeki vergi stopajlarını azaltmak için vergi anlaşmalarının kullanımı,
- Kurumlar ve stopaj vergilerini en düşük düzeye indirmek veya bu vergilerden kaçınmak için uygun sınır ötesi mali merkezlerin seçimi,
- Ana ülkeye yapılan ödemelerin niteliğindeki bir değişiklik yoluyla vergi arbitrajı,
- Sınır ötesi karların yurt dışında yeniden yatırım için elde tutulması ya da ana ülkeye yapılan transferler üzerinde vergi erteleme yapma gibi yöntemlerle azaltılabilir.

c. Ana yurda gönderilen karlar üzerindeki vergiler;

- Vergi yükümlülüklerinden kaçınmak, bu yükümlülükleri azaltmak ya da ertelemek için ayrı global şirket yapılarının kullanımı,
- Yurt içi vergi yükümlülüklerini azaltmak için yurt dışı vergilerin mahsup edilmesi ve muafiyetlerden en uygun şekilde yararlanılması gibi yöntemlerle azaltılabilir.

Uluslararası vergi planlaması ile birlikte, bu olanaklardan her hangi biri kullanılarak ödenecek vergiler minimize ve vergi sonrası gelir ise maksimize edilebilmektedir (ROHATGI, 2002, p.442). Vergi mükelleflerinin vergi planlamasından bekledikleri getiri ne kadar büyük olursa vergi planlaması için harcadıkları çaba da o kadar büyük olacaktır. Özellikle, ne kadar çok insan yeni bir vergi planlama yöntemi bularak daha fazla tasarruf yapabileceğine inanırsa bu konuda yapılan araştırmalarda o ölçüde artacaktır (CURRY-HILL-PARISI, 2007, p.3).

24. Uluslararası Vergi Planlama Yöntemleri

ÇUŞ'lar birçok ülkenin ulusal sınırları içinde faaliyetlerde bulunup gelir elde etmektedirler. Bu nedenle de faaliyette buldukları her bir ülkenin vergi indirimi, istisna ve muafiyet gibi düzenlemeleri başta olmak üzere birçok yöntemden yararlanarak vergi yüklerini yasal olarak azaltma olanağına sahiptirler.

Vergi yükümlülüğünün yasal olarak azaltılması amacı açısından geleneksel vergi planlaması vergiden kaçınmaya eşdeğerdir (BALA, 2007, p.7). Bu açıdan başlıca vergi planlama yöntemleri; gelirin gerçekleşmesinden kaçınılması, geliri erteleme yoluyla ya da hızlandırılmış indirimlerle verginin ertelenmesi, vergi biriminin, muhasebe yöntemlerinin ve vergileme döneminin seçimi, normal geliri sermaye kazancına çevirme v.b. şeklinde sıralanabilmektedir (MAYDEW, 2005, p.523).

Jones ve Rhoads-Catanach ise dört tane vergi planlama yöntemi öne sürmüşlerdir. Bunlar (BALA, 2007, p.7):

- a) İşletmenin elde ettiği gelirin düşük bir orana tabi olması durumunda vergiler azalmaktadır.
- b) Ödemenin daha sonraki bir yıla ertelenebilmesi durumunda, ertelenen vergi, vergi indirimi olarak nitelendirileceği için vergiler azalmaktadır
- c) Gelirin düşük vergi oranı uygulayan vergi yetki alanında elde edilmesi durumunda vergiler azalmaktadır.
- d) Gelirin tercihli tarife üzerinden vergilendirilmesi durumunda vergiler azalmaktadır.

Ancak genel kabul gören görüşe göre, sınır ötesi gelir üzerindeki vergileri azaltmak için kullanılan yöntemlerin çoğu aşağıdaki dört ilkeye dayandırılmaktadır (ROHATGI, 2002, p.442):

- Yasal olarak vergiden kaçınma,
- Vergi oranlarında indirim,
- Vergi matrahında indirim,
- Vergi ödemelerinin ertelenmesi.

Bu ilkeler ışığında çok uluslu işletmelerin vergi yüklerini minimize ederek vergi sonrası gelirlerini artırmak amacıyla yararlanabilecekleri bazı genel vergi planlama yöntemleri aşağıda açıklanmıştır.

240. Ulusal Kanunlardan Yararlanma

İşlemlerle ilgili farklı vergi yetki alanlarındaki vergi kuralları ve vergi uygulamaları ile ilgili bilgiler uluslararası vergi planlaması için başlangıç noktasıdır (ROHATGI, 2002, p.442). Her bir ülkenin kendine özgü vergi kuralları vardır. Bu nedenle de ülkelerin vergi yapıları ve vergilendirme düzeyleri birbirinden farklıdır (OECD, 2006, p.3) ve bir ülkenin vergi kuralları nadiren diğer ülkelerin vergi kurallarıyla benzerlik göstermektedir (GOODSPEED-WITTE, 1999, p.256).

Her ülkenin, kendi vergi kanunlarını yapma ve onların nasıl uygulanacağını belirleme hakkı bulunmaktadır (ROHATGI, 2002, p.442). Dolayısıyla her bir ülkenin yerel vergi kanunu o ülkedeki işletmelerin vergi planlamasında başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Gelişmiş ya da gelişmekte olsun düşük veya yüksek vergi oranları uygulayan bütün ülkelerde ulusal vergi kanunları yürürlüğe girer girmez bu kanunlara uyulması zorunludur. Ancak, ticaretin ve sermayenin serbestleşmesi, iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler global pazarları daha geniş bir vergi mükellef kitlesine açtığı için bu ayrı ayrı vergi kanunlarının uygulanması zorlaşmıştır. Bu yeni ekonomik çevre işletmeler ve global büyüme açısından faydalıdır. Ancak bu durum yerli ve yabancı vergi mükelleflerinin ulusal vergi kanunlarına riayet etmemelerini kolaylaştıracak şekilde vergi kanunlarından yararlanmalarına neden olacaktır (OECD, 2006, p.3).

241. Vergi İndirimleri

Birçok ülke, yatırımları, tasarrufları ve diğer sosyal ve politik unsurları teşvik etmek için ulusal hukuk kapsamında farklı vergi indirimleri ve muafiyetleri sağlamaktadır. Bu vergi ayrıcalıklarının etkin kullanımı vergi borcunu azaltabilmektedir (ROHATGI, 2002, p.442). Örneğin, emekli aidatı, faiz giderleri, sabit varlıkların satış zararları, işveren tarafından işçilere ödenen ekstra ödenekler vergiden indirilebilmekte ve emeklilik geliri, faiz geliri, sermaye kazançları ve işçilerin ellerindeki ekstra kazançlar vergiden muaf olabilmektedir (TANZI-ZEE, 2000, p.18).

242. Vergisel Teşvikler

Verginin mali, ekonomik ve sosyal fonksiyonlarına bağlı olarak gerçekleştirilmek istenen amaçlar doğrultusunda, mükelleflerin belirli tutum ve davranışları göstermeleri için getirilmiş olan vergi kolaylıklarına vergisel teşvik denilmektedir (AKDOĞAN, 2006, s.150). Vergisel teşvikleri, işletmelerin belirli projelere, bölgelere ya da sektörlerle yatırım yapmalarını sağlamak amacıyla bu işletmelerin vergi yüklerini azaltacak herhangi bir kolaylık olarak tanımlamak da mümkündür (UNCTAD, 2000, p.12).

Ülkeler özellikle doğrudan yurt dışı yatırımlarını çekmek ve bu yatırımlardan daha fazla yarar sağlamak için üç tür teşvik sunmaktadırlar. Bunlar; finansal teşvikler (ayrıcalıklı oranda borç verme ve doğrudan para yardımı vb.), mali teşvikler (indirimli vergi oranları, vergi tatilleri vb.) ve diğer teşviklerdir (sübvansiyonlu altyapı ya da hizmetler vb.). Bu teşvikler arasında en çok kullanılanlar finansal ve mali teşviklerdir. Gelişmiş ülkeler genellikle finansal teşvikleri kullanırken; gelişmekte olan ülkeler mali teşvikleri tercih etmekte (UNCTAD, 2004, p.5) ve vergisel teşvikler genellikle mali teşvikler altında değerlendirilmektedir.

Bu vergisel teşviklerin kullanım amaçları ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ve bölgesel yatırımların, sektörel yatırımların ve performansın artırılması ile teknoloji transferi gibi amaçlara hizmet etmektedir. Bölgesel kalkınma amacı kırsal kesimin kalkınmasının desteklenmesi, büyük şehirlere uzak olan yerlerde sanayi merkezlerinin oluşturulması, çevresel risklerin azaltılması ve nüfusun dengeli dağılımının sağlanmasını

içermektedir. Angola, Brezilya, Ekvator, Gana, Hindistan, Pakistan ve Tayland bu tür bölgesel teşvikleri kullanan başlıca ülkelerdir. Sektörel yatırım teşvikleri madencilik, sanayi parkları, ihracata yönelik faaliyetler, film endüstrisi ve yeni teknoloji kullanan faaliyetlere yöneliktir. Örneğin Singapur ülkede yeterince gelişmemiş endüstrilerde faaliyette bulunan işletmelere 5 yıl boyunca kurumlar vergisi istisnası sağlamaktadır. Performansın artırılması amacı için işgücünün eğitimi, ihracat promosyonları ve ülke içi katma değer artırılması yönünde teşvikler sunulabilmektedir. Serbest ticaret bölgeleri ihracat potansiyelinin artırılması için uygulanan teşviklere örnek verilebilir. Son olarak teknoloji transferi amacı yer almaktadır. Vergisel teşvikler temel olarak bu amacı gerçekleştirmek için oluşturulmuşlardır (UNCTAD, 2000, pp.12-13).

Tablo 4'te görüldüğü gibi birçok teşvik uygulaması mevcuttur. Bu teşvikler uygulanma yoğunlukları açısından aşağıdaki gibi sıralanabilir (UNCTAD, 2000, p.19):

Tablo : 4
Başlıca Vergisel Teşvikler

1. Kara Dayalı: Standart kurumlar vergisi oranının düşürülmesi, vergi tatili
2. Sermaye Yatırımına Dayalı: Hızlandırılmış amortisman, yatırım ve yeniden yatırım indirimi
3. Emeğe Dayalı: Sosyal güvenlik katkı paylarında indirim, işçilere yönelik diğer harcamaların vergiye tabi kazançlardan indirimi
4. Satışa Dayalı: Toplam satışlardan elde edilen gelir üzerinden ödenen vergilerin indirimi
5. İthalata Dayalı: Sermaye malları, teçhizat, ham maddeler ve üretim süreci ile ilgili bazı girdilerin ithalatının vergiden muaf tutulması
6. İhracata Dayalı: İhracat vergi muafiyetleri, gümrük vergisinin iadesi, ihracattan elde edilen gelir üzerinden düşük oranlı vergi alınması, uluslararası harcamaların matrahtan indirimi vs.
7. Diğer Özel Harcamalara Dayalı: Pazarlama ve reklam faaliyetleri ile ilgili giderlere dayalı kurumlar vergisi indirimleri
8. Katma Değere Dayalı: Net yerel çıktı hacmine dayalı indirimler ya da kurumlar vergisi indirimleri

Kaynak: UNCTAD, 2004, pp.6-7.

a. İndirimli Kurumlar Vergisi Oranı: Hükümetler doğrudan yurt dışı yatırımları bünyelerine çekebilmek ve belirli bölgelere ya da sektörler kanalize edebilmek için yabancı firmalara daha düşük bir kurumlar vergisi oranı uygulayabilirler. Hong Kong (Çin), Endonezya, İrlanda, Kamboçya ve Estonya bu teşvik türünü uygulayan başlıca ülkelerdir. Bu teşvikte temel amaç ek yabancı sermaye yatırımı çekebilmektir. Ayrıca bu tür bir vergisel teşvikte kısa vadeli sermaye kazançları normal vergi oranlarıyla vergilendirilirken, uzun vadeli sermaye kazançları kısa dönemli sermaye kazançlarına göre yaklaşık yarı yarıya daha düşük bir vergi oranıyla vergilendirilmektedir. Uzun vadeli sermaye kazançlarına getirilen bu ayrıcalıklı uygulama yatırımcının fonları daha uzun bir süre için ülke içerisinde tutmasını teşvik etmektedir (BENK, 2005, s.185).

b. Vergi Tatilleri: Vergi tatili, esas niteliği itibarıyla belirli bölgelerde ya da konularda, gerçekleştirilmek istenilen iktisadi, sosyal nitelikli amaçlara uygun davranan mükelleflerden, belirli bir süre ya da tamamen vergi alınmamasını ifade etmektedir (AKDOĞAN, 2006, s.189). Vergi tatilleri özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından yaygın olarak kullanılan bir vergisel teşviktir. Bu uygulamada belirlenen yeni kurulmuş firmalar birkaç yıllığına (örneğin 5 yıl boyunca) kurumlar vergisinden muaf tutulmaktadır. Vergi tatilleri, bu süre boyunca yatırımlardan elde edilen net gelirler üzerindeki vergiyi ortadan kaldırmakta ve yatırımları teşvik etmektedir (UNCTAD, 2000, p.19). Dolayısıyla, vergi tatilleri, bazı ülkeler tarafından belirli koşulların yerine getirilmesi durumunda verilmekte ve bir şirketin, birkaç yıl boyunca vergiden muaf olduğunu ifade etmektedir (ZEW, 2003, p.31). Bu teşvik türünün yönetilmesi ve uygulanması oldukça kolaydır (TANZI-ZEE, 2000, p.25). Ayrıca uzun vadeli yatırım projelerinde yatırımcıların en fazla talep ettiği teşvik türüdür (UNCTAD, 2000, p.19).

c. Yatırım İndirimi: Yatırım indirimleri, yeni yatırımların belirli bir yüzdesinin yatırım yapanın kazancından indirilerek kazancın bir bölümünün vergi dışı tutulmasını ifade etmektedir. Bu yöntemle firmaların sermaye maliyetleri azalmaktadır. Yatırım indirimi ikiye ayrılabilir. Bunlar hızlandırılmış amortisman ve artırılmış indirimdir. Hızlandırılmış amortismanla firma, sermayenin ekonomik ömründen daha kısa bir sürede sermayenin maliyetini indirebilmektedir. İndirilecek toplam sermaye maliyeti değişmemektedir. Artırılmış indirimde ise firmalara gerçek sermaye maliyetlerinin birkaç katı kadar indirim olanağı tanınmaktadır (UNCTAD, 2000, pp.20-21).

d. Yatırım vergi mahsubu: Bu yöntemde belirli yatırım harcamalarına vergiden mahsup olanağı sağlanmaktadır. Yatırım harcamaları, özel yatırım indiriminde vergi matrahından indirilirken, bu yöntemde hesaplanan vergi üzerinden indirilmektedir (ÖZ, 2005, s.231).

e. Sıfır veya düşük oranlı gümrük vergisi uygulaması: Hükümetler, ithal edilen teçhizatlar ve yatırımlar için gerekli olan sermaye malları üzerindeki tarife oranlarını indirerek yatırım maliyetlerini azaltabilirler. Ayrıca nihai malların ithalatı üzerindeki tarifeleri yükselterek, bu sektörde faaliyette bulunan yatırımcıları koruyabilirler.

f. Yurt dışına ödenen kar payı ve faiz ödemeleri üzerindeki vergi oranlarının düşürülmesi: Hükümetler genellikle yabancı yatırımcılara ödenen kar payı ve faiz ödemelerinin üzerine vergi koymaktadırlar. Bu vergiler yurt dışı yatırımları çekmek amacıyla azaltılabilmektedir.

g. Bazı harcamaların indirilmesi: Bazı ülkeler yatırımcıların belirli şekillerde davranmalarını teşvik etmek amacıyla vergi sistemlerini kullanmaktadırlar. Örneğin; eğitim, AR-GE ve pazarlama giderlerinin iki kez indirimine izin verebilirler (UNCTAD, 2000, p.21).

Görüldüğü üzere ülkelerin sunabilecekleri birçok vergisel teşvik türü mevcuttur. Ancak bazı ülkeler herhangi bir teşvik sunmamaktadırlar. Bu nedenle işletmeler yatırım yapacakları ülkeleri seçerken bu ülkelerin sağladıkları vergisel teşvikleri dikkate almak ve dünya çapındaki toplam vergi yüklerini minimize etmek için bu farklılıklardan yararlanmak zorundadırlar (UĞUR-KÖMÜRCÜLER, 2008, s.37).

Tablo : 5
Bazı Ülkelerdeki Vergisel Teşvikler

ÜLKE	Vergi Tatili / Vergi Muafiyeti	İndirimli Vergi Oranı	Yatırım İndirimi/Vergi Kredisi	Gümrük Muafiyeti	AR-GE İndirimi	Bazı Harcamaların Düşürülmesi
Avustralya		×	×	×	×	×
Bulgaristan	×			×		
Çin	×	×	×	×	×	
Endonezya	×			×		
Hindistan	×	×	×		×	×
Hong Kong	×	×			×	×
İrlanda	×	×	×			
İsrail	×	×	×		×	×
Kazakistan	×			×		
Litvanya	×	×	×	×		
Lübnan	×			×		
Malezya	×	×	×		×	×
Malta	×		×		×	×
Pakistan	×		×	×		
Polonya	×		×			
Rusya	×	×		×		
Singapur	×	×	×		×	×
Slovenya			×	×		×
Tayland	×			×	×	×
Tayvan	×		×		×	
Türkiye	×			×		

Kaynak: UNCTAD, 2000, pp.37:69

Yukarıdaki tabloda bazı ülkelerdeki doğrudan yabancı yatırımlara yönelik teşvik tedbirleri gösterilmiştir. Buna göre işletmeler vergi sonrası karlarını maksimize etmek ve dolayısıyla vergilerini minimize etmek için yatırım yapacağı ülkedeki, vergi tatili/ vergi

muafiyeti, indirimli vergi oranı, yatırım indirimi/ vergi kredisi, gümrük muafiyeti/ KDV istisnası, AR-GE indirimi ve bazı harcamaların gider olarak indirim konusu edilmesi gibi teşvik unsurlarını dikkate alacaklardır. Buna göre Avusturalya, Çin, Hindistan, İsrail, Malezya ve Singapur en fazla vergisel teşvik sağlayan ülkelerdir. Hong- Kong, Litvanya, Malta ve Tayland ise bu ülkeleri takip etmektedir.

243. Zararların Mahsubu

Vergi zararları, ertelenmiş vergi avantajlarını ifade etmekte ve vergi planlaması bu vergi zararlarının en uygun şekilde kullanılmasına yardım edebilmektedir. Birçok ülke geçmiş zararların gelecekteki karlara mahsup edilmek üzere geleceğe taşınmasına izin vermektedir (ROHATGI, 2002, p. 443). Zararlar bazı ülkelerde sınırsız bazı ülkelerde ise belirli bir dönemle sınırlı olmak üzere geleceğe taşınabilmektedir. Ayrıca bazı ülkeler, zararların geçmişe taşınmasına ve önceki yılın karlarından mahsup edilmesine de izin vermektedirler (BOND ve diğerleri, 2000, p.8).

Avrupa Birliği'ne üye olan yeni devletlerin hiçbiri zararların geçmişe taşınabilmesine izin vermemekte ancak zararın geleceğe taşınabilmesine (gelecekteki karlardan mahsup edilmesine) izin vermektedirler. Örneğin; Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya gibi ülkelerde zararların geleceğe taşınması beş ardışık yılla sınırlı tutulmuştur. Ancak Çek Cumhuriyeti bu süreyi yedi yıla kadar uzatmaktadır. Yalnızca Malta ve Kıbrıs zararların sınırsız olarak geleceğe taşınmasına izin vermektedirler. Polonya'da gelecekteki vergiye tabi kazançlardan mahsup edilebilecek zararın miktarı her yıl için zararın %50'si ile sınırlıdır. Macaristan ise, yeni kurulmuş şirketlerin yatırımlarını teşvik etmek ve işletmenin yeni dallarının gelişmesine yardımcı olmak için kuruluş masraflarının sınırsız olarak geleceğe taşınması imkanını sunmaktadır (ZEW, 2003, pp.13-14).

Estonya'nın ise benzersiz bir vergi sistemi vardır. Vergi matrahı karlara bağlı değildir ve dağıtılmamış karlar vergiden muafır. Bu nedenle vergiye tabi gelir, hissedarlara dağıtılan karların miktarına eşit olmaktadır. Dağıtılmayan kazançlar vergilendirilmediği için zararlara ilişkin özel hükümlerin uygulanmasına da ihtiyaç yoktur (ZEW, 2003, p.14).

244. Yurt dışı Vergilerin Mahsubu

Tüm dünyadaki hükümetler, kendi sınırları içinde gerçekleşen, yabancı işletme ya da bireylerin yerel olarak elde ettikleri gelirler de dahil olmak üzere, bütün ekonomik faaliyetleri vergilendirmektedirler. Ayrıca bazı ülkeler kendi mükimlerinin yurt dışı gelirlerini de vergilendirmektedirler (HINES, 1996, p.4). Uluslararası çifte vergilendirme, iki veya daha fazla egemen devletin, aynı mükellefleri, aynı vergi konuları üzerinden, aynı vergilendirme döneminde vergi yükümlüsü tutmasıdır (ÖZ, 2005, s.29). Bu nedenle ülkeler özellikle çifte vergilendirmenin önlenmesi amacıyla işletmelerinin yurt dışı kaynaklardan elde ettikleri gelirlerini ana ülkelerinde vergi dışı tutmakta ya da bu gelir için yurt dışında ödedikleri kurumlar vergisini ana ülkelerinde ödenecek kurumlar vergisinden indirim konusu yapmaktadırlar (AVI-YONAH, 2007, pp.13-14). Genellikle indirim yöntemi daha yaygın olarak kullanılmaktadır. ABD başta olmak üzere birçok ülke yurt dışı bağlı işletmelerinin elde ettikleri gelirlerin çifte vergilendirilmesini önlemek için ev sahibi ülkede (kaynak ülke) ödenen vergilerin ana ülkede ödenecek vergilerden mahsup edilmesine izin vermektedirler (AGGARWAL-KYAW, 2004, p.7).

Vergi planlaması, yurt dışı vergilerin mahsubunun kullanımı ve elverişliliğini etkin kılabilir. Bu mahsuplar, kaynakta kesilen vergi için doğrudan indirimler ya da temettüleri üzerindeki dolaylı indirimler şeklinde olabilmektedir (ROHATGI, 2002, p. 444). ÇUŞ'ların vergilerini minimize etme yetenekleri ana ülke ile ev sahibi ülkeler arasındaki vergi farklılıklarına bağlıdır. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte birçok ülkedeki uygulama dikkate alındığında, ana ülkenin vergi oranının ev sahibi ülke vergi oranından daha fazla olması durumunda, bağlı işletme, ana ülke ve ev sahibi ülke vergi oranları arasındaki fark üzerinden ana ülkede vergi ödemek zorundadır (AGGARWAL-KYAW, 2004, p.8). Örneğin, ABD'de gelir ikametgah esasına göre vergilendirilmektedir. Amerikan şirketleri ve bu ülkede yerleşik bireyler dünya çapındaki tüm gelirleri üzerinden ABD hükümetine vergi ödemektedirler. Amerikan ÇUŞ'larının çifte vergilendirilmesini önlemek amacıyla ABD kanunu, işletmelerin yurt dışı hükümetlere ödedikleri vergilerin yurt içinde ödenecek vergiden mahsup edilmesine olanak tanımaktadır. Yurt dışı vergilerin mahsubu sistemi altında ABD'nde kurumlar vergisi oranının %35, Amerikan şirketinin yurt dışı kazancının 100 dolar ve yurt dışı vergi oranının %15 olduğu varsayıldığında; ABD şirketi yurt dışında % 15 vergi oranı üzerinden 15 dolar vergi ödeyecektir. ABD'nde

ise aynı gelir üzerindeki vergi yükümlülüğü 35 dolardır. Ancak yurt dışında ödediği vergi olan 15 dolar ABD’nde mahsup edileceği için ABD’ndeki vergi borcu (35dolar- 15 dolar) 20 dolar olacaktır (HINES, 1996, pp.4-5).

245. En Uygun Finansman Şeklinin Seçimi

Çok uluslu işletmeler yurt dışı bağlı işletmelerini, ana işletmeden, diğer bağlı işletmelerden ya da ilişkisiz birimlerden borçlanma ile ya da hisse senedi çıkararak (öz sermaye ile) finanse etmektedirler (HINES, 1996, pp.21-22). Öz sermaye ile finansman birkaç şekilde gerçekleştirilebilir. Örneğin, finansman hisse senetlerinin kamuya ya da ana işletmeye ihracı yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu hisse senetleri adi ya da imtiyazlı hisse senetleri, itfa edilebilir ya da konvertibl tercihli hisse senetleri, veya imtiyazsız hisse senetleri olabilir. Ayrıca nominal değerli olabilecekleri gibi itibari değeri olmayan hisse senetleri olarak da çıkarılabilmektedirler. Benzer şekilde borçlanma da faiz ödemeli ya da faizsiz olabilmekte, fonlar ana ülke, ev sahibi ülke ya da üçüncü bir ülkeden alınabilmekte ve borcun faizi düzenli aralıklarla ya da vadesi geldiğinde ödenebilmektedir. Ayrıca borcun faizi sabit ya da değişken de olabilmektedir (ROHATGI, 2002, p.456).

Çok uluslu bir işletmenin yatırımlarını borçlanma ya da öz kaynak ile finanse etmesi durumunda ortaya çıkacak vergisel sonuçlar birbirinden farklı olmaktadır (GOODSPEED-WITTE, 1999, p.271). Bundan dolayı işletmeler vergi planlaması amacı açısından sınır ötesi işlemlerinin finansmanını vergi oranlarındaki farklılıklardan yararlanmak için düzenleyebilmektedirler (BOND ve diğerleri, 2000, p.39). Örneğin; ABD çok uluslu bir işletmesinin öz kaynak ile finanse ettiği yurt dışı kontrollü işletmesinin kazançları ev sahibi ülkede vergiye tabidir (GOODSPEED-WITTE, 1999, p.271). Ancak bu kazançlar temettüler şeklinde ana ülkeye getirilinceye kadar ana ülkede vergiye tabi değildir (HINES, 1996, p.22). Vergilerin gelirin doğduğu sırada değil de, ana ülkeye getirildiği sırada ya da hissedarlara dağıtıldığı zaman tarhiyatının söz konusu olması uluslararası vergi planlamasını cazip hale getirmekte ve karın tamamı ana ülkedeki hissedarlara intikal edinceye kadar sermaye olarak kullanılabilir (http://euroturk.org, 10.04.2008). Ancak ana işletmenin yurt dışı kontrollü işletmesini borçla finanse etmesi durumunda yurt dışı kontrollü işletmenin faiz ödemeleri ana ülke için yurt dışı kaynak geliri olarak vergiye

tabi olacaktır. Yurt dışı kontrollü işletme ise faiz ödemelerini bulunduğu ülkede vergiden indirebilecektir (GOODSPEED-WITTE, 1999, p.271).

Öz kaynak ile finansman ticari açıdan tercih edilebilmektedir. Ancak borçlanma ile finansman hem daha esnek hem de vergisel açıdan daha fazla avantaja sahiptir. Çünkü faizler vergiden indirilebilir bir giderken temettüler vergi sonrası gelirden ödenmektedir (ROHATGI, 2002, p.445). Bu nedenle özellikle bağlı işletmelerin borçla finansmanı öz kaynak ile finansmana nazaran vergisel açıdan daha fazla etkilidir (ZEW, 2003, p.21). Örneğin; ana işletme (A)'nın düşük vergili bir ülkede ve onun bağlı işletmesi (B)'nin yüksek vergili bir ülkede bulunması durumunda, (B) işletmesinin finansmanı vergi oranlarındaki farklılıklardan en iyi şekilde yararlanmak için ayarlanabilecektir. Eğer (B) işletmesi (A) işletmesinden bir borç alabilirse, borca ilişkin faiz ödemeleri yüksek vergili ülkede kazançlardan indirilebilmekte, (A) şirketinin elde ettiği faiz geliri ise daha düşük bir vergi oranı üzerinden vergiye tabi olmakta ve daha düşük bir toplam vergi söz konusu olmaktadır (BOND ve diğerleri, 2000, p.39). Dolayısıyla, yüksek vergili ülkelerde genellikle borçlanma yoluyla finansman, düşük vergili ülkelerde ise öz sermaye ile finansman tercih edilmektedir (HINES, 1996, p.22). Ayrıca finansman şekli, borç ve öz sermayenin yararlarını birleştiren karma araçlar da içerebilmektedir (ROHATGI, 2002, p.445).

246. Vergi Arbitrajı

Genel anlamda arbitraj, bir malın alınıp satıldığı piyasaların değiştirilmesi suretiyle, var olan fiyat farklılıklarından yararlanılması işlemidir. Ticarete konu olan her türlü mallar açısından bu işleme başvurulabilmektedir. Döviz arbitrajı, kıymetli maden arbitrajı, menkul kıymet arbitrajı, çeşitli mamul ve ürünlerle ilgili arbitraj işlemleri buna örnek olarak gösterilebilir (AKDOĞAN, 2006, s.190). Vergi arbitrajı kavramı ise genel anlamdaki arbitraj kavramından biraz farklı olmakla birlikte sonuç olarak aynı şeyi ifade etmekte ve vergi sistemindeki dengesizliklerin ortaya çıkardığı bir fiyat farklılığından risksiz kazanç sağlamak anlamına gelmektedir (KARAYILMAZLAR, 2003, s.127). Vergi arbitrajı, farklı gelir türleri ve farklı bireylerin vergilendiği, farklı oranların avantajından yararlanılmasını ifade etmekte olup, bunun sonucunda, her iki tarafında ortak vergi yükümlülüklerinin azalması sonucu daha iyi duruma geldiği risksiz işlemler kümesini ifade

etmektedir. Bir firmanın bir kısım makinesini diğer bir firmaya satıp daha sonra leasing yoluyla ondan bunları kiralaması sonucunda gider yazılabilecek tutarların değişimine bağlı olarak vergi avantajı elde edilmesi, bu işleme örnek olarak gösterilebilir (AKDOĞAN, 2006, s.190). Bir başka tanıma göre ise vergi arbitrajı, çifte vergilendirmeyi önlemek için ulusal vergi sistemleri arasındaki farklılıklardan yararlanmak amacıyla tasarlanmış işlemlerdir (AVI-YONAH, 2007, p.33). Aynı işlemde elde edilen gelir, vergisel amaçlar için mükelleflerce farklı bir şekilde (satışlar, işletme payları, komisyonlar, faiz ya da hizmet ücreti gibi) düzenlenebilmektedir. Böylece, vergi planlaması yoluyla, vergi avantajlı bir gelir türü seçmek ya da geliri yeniden tanımlamak mümkün olabilmektedir (ROHATGI, 2002, p.446).

Vergi arbitrajı, aynı ülke içinde olabileceği gibi, ülkelerin vergi sistemlerindeki çatışmalar ya da boşluklar nedeniyle yarar sağlamaya yönelik olarak sınır ötesi de gerçekleştirilebilmektedir (AKDOĞAN, 2006, s.191). Sınır ötesi vergi arbitrajı, iki ya da daha fazla ülkedeki mükellefler ya da işlemler için öngörülen vergi uygulamaları arasındaki farklılıklardan yararlanılması durumudur (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.144). Ulusal olarak gerçekleştirilen bir işlemde, iki ülke arasındaki farklılıklardan kaynaklanan net vergi avantajı ortaya çıkmayacaktır. Sınır ötesi vergi arbitrajı, işlemlerin iki ya da daha fazla ülkenin vergi sistemine konu olması durumunda ortaya çıkmaktadır (RING, 2002, p.80). Bu nedenle, arbitraj işleminde vergi mükellefleri vergilerini azaltmak ya da ortadan kaldırmak için iki ülkenin vergi sistemleri arasındaki birbiriyle çelişen kurallardan ve boşluklardan yararlanmaktadırlar (RING, 2002, p.86).

“Double-dip Lease” ve “Karma İşletme Yapıları (hybrid entities)” sınır ötesi vergi arbitrajının başlıca örneklerini oluşturmaktadırlar (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.144).

a. Double-dip lease: Sınır ötesi finansal kiralama işlemlerinde, ilgili ülke yasaları açısından, vergi amacıyla hem kiraya verenin hem de kiralayanın, kiralanan malın sahibi olarak kabul edilmesi durumudur (SEYİDOĞLU, 2001, s.144). Double-dip lease sınır ötesi vergi arbitrajının en yaygın türlerinden biridir (RING, 2002, p.93) ve uluslararası vergi planlaması için bir örnek teşkil etmektedir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.11).

Mal sahibi statüsünün verdiği yetkiyle vergi mükellefleri hızlandırılmış amortisman indirimi ve yatırım vergi indirimine hak kazanmaktadırlar. Örneğin, ABD'deki (A) havayolu şirketi, Fransa'daki (B) uçak şirketinden bir uçak kiralamıştır. Fransa'ya göre uçağın sahibi Fransa'daki (B) uçak şirketi, ABD'ye göre ise ABD'deki (A) havayolu şirkettir. Dolayısıyla iki farklı vergi mükellefi tek bir uçağın sahibidirler ve her ikisi de hızlandırılmış amortisman indirimi elde etmektedirler. Bu sonuç, mal varlığı mülkiyeti için Fransa ve ABD kuralları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Ancak kiralama işlemi ulusal olarak (ABD'de ya da Fransa'da) gerçekleştirilseydi varlığın tek bir sahibi olacaktı ve tek bir vergi mükellefinin amortisman indirimi yapmasına olanak tanınacaktı (RING, 2002, p.93).

b. Karma İşletme Yapıları (Hybrid Entities): “Hybrid Entity” kavramı, genellikle bir vergilendirme alanında sermaye şirketi, diğer vergilendirme alanında ise ortaklık olarak işlem gören yasal bir ilişkiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu yapılar uluslararası vergi planlamasında önemli bir rol oynamaktadırlar (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.144).

Karma işletme yapıları ana işletme veya ortağın hangisinin vergilendirileceğine ilişkin bir yetki alanı sorunu doğmasına yol açmaktadır. Bütün bu seçimler gelir elde eden işletmenin aktif veya pasif olmasını etkileyecektir. Bunun sonucundaki vergisel etkilerde farklı olacak ve ülkeler arasındaki ana işletme ve ortağının hangisinin vergilendirileceği konusundaki yetki karmaşası işletmelere vergisel avantaj sağlayacaktır (UĞUR-KÖMÜRÇÜLER, 2008, s.41). Örneğin; A ülkesinin kanunları altında üyelerinin kendi hisselerine ve sınırlı sorumluluğa sahip oldukları ticari bir yapı kurulabilir. A ülkesi, bu şirketi, üyelerinin ya da ortaklarının şirket gelirinden aldıkları paylar üzerinden vergiye tabi olmaları gibi vergisel amaçlar için bir ortaklık gibi işleme tabi tutabilir. Aksine, B ülkesinin kanunları altında bu yapı, üyeleri ya da ortaklarından ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olan ve tüm geliri üzerinden vergiye tabi olan bir sermaye şirketi olarak nitelendirilebilir. Bu yapının bir ya da daha fazla üyesinin B ülkesinde yerleşik olması durumunda her iki ülkede bu yapı için öngörülen farklı nitelendirmeler birçok vergi planlama olanağı yaratacaktır (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.144).

Sınır ötesi vergi arbitrajı için örnek oluşturan ve iki ülkenin aynı işletme yapısını farklı şekilde nitelendirmesi durumunda arbitraj olanakları yaratan karma işletme yapıları (RING, 2002, p.96) ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Örneğin; Fransa kanunları altında “a société en collectif (SNC)” ortaklarının borçları ve yükümlülüklerinden ortaklaşa sorumlu olmalarına rağmen ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir. Ancak Fransa kanunları altında bu yapı (SNC) bir sermaye şirketi (örn: anonim şirket) gibi vergilendirilmeyi seçebilir. Diğer ülkenin Fransa’daki bu SNC’ye bir ortaklık gibi muamele etmesi durumunda, SNC’de hissesi olan bu ülke mukimlerine ortaklar olarak muamele yapılacaktır. Bu nedenle, Fransa SNC’si içinde kullanmak için ödünç fonlar alırsa faiz SNC’nin gelirinin hesaplanmasında indirilecektir. SNC’nin sahipleri SNC’ye bir ortaklık gibi davranan bir ülkede yerleşirse, faiz indirimi bu ortakların yerleşik oldukları ülke içinde uygun olacaktır. Dolayısıyla SNC her iki ülkede de vergi sonrası finansman maliyetini azaltmak amacıyla faiz indirimi elde etmek için kullanılabilir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.144).

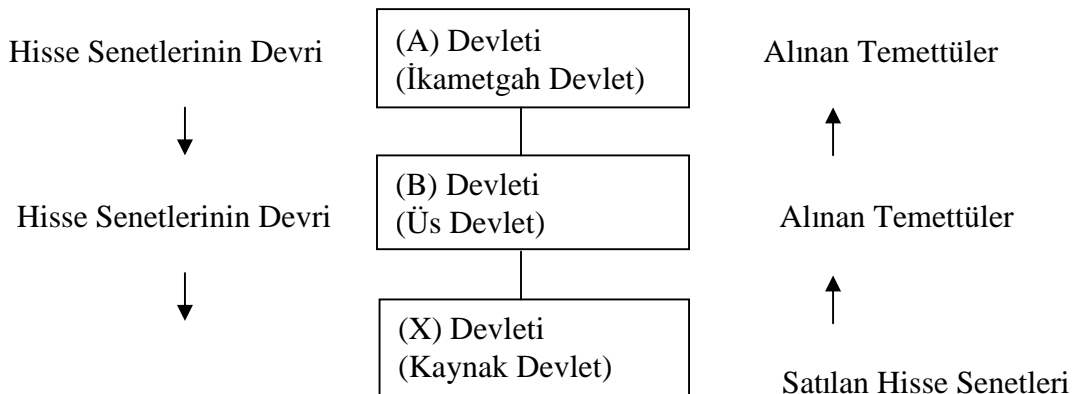
247. Antlaşma Alışverişi

Antlaşma alışverişi, vergi yükünü minimize etmek amacıyla ticari işlemleri düzenleme ve böylece vergiden kaçınma ya da vergi planlaması yapmanın yaygın bir yoludur (NYBERG, 2001, p.1). Antlaşma alışverişi, vergi stopajlarını azaltmaya, vergiye tabi gelirin ana ülkeye transferinin ertelenmesine ya da bundan kaçınılmasına yardım edebilmektedir (ROHATGI, 2002, p.445). Antlaşma alışverişi, uluslararası mevzuatın yanı sıra ulusal vergi kanununun da çok karmaşık bir alanını oluşturmaktadır. Bu terim otuz yıldır var olmasına rağmen genellikle vergi planlama yöntemi olarak ele alınmakta, özellikle de antlaşma alışverişinin uluslararası vergi planlamasında ne sıklıkla kullanıldığı üzerinde durulmaktadır (NYBERG, 2001, p.6).

Antlaşma alışverişi, avantajlı bir vergi etkisi yaratmak için, iki taraflı vergi antlaşma hükümlerinin, antlaşma tarafı olmayan ve sağladığı haklardan doğrudan faydalanamayan üçüncü bir devlet mukimi tarafından antlaşma hükümleri ya da genel hukuk hükümleriyle yasaklanmadığı sürece kullanılmalıdır. Bu durumda antlaşma iki taraflı değil, genel bir antlaşma haline gelmekte ve kaynak ülkesinin vergi matrahlarının öngörülmeleyen erozyona uğraması sonucu ortaya çıkabilmektedir (ÖZ, 2005, s.150).

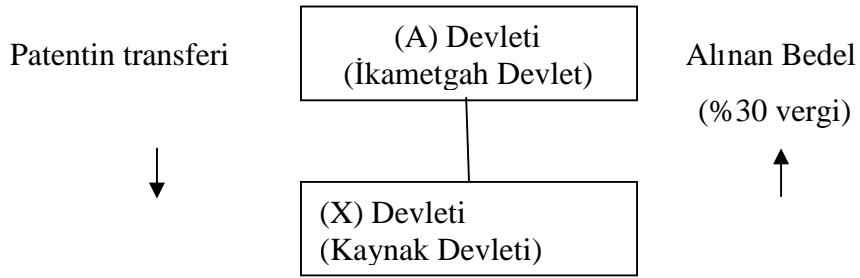
Antlaşma alışverişi en az üç devleti kapsamaktadır. Bunlar ikametgah devleti, kanal/ üs şirket devleti ve kaynak devletidir (NYBERG, 2001, p.9). İşletmeler, üs şirketler ve kanal şirketler aracılığıyla bir ülkedeki vergi kanunlarının boşluklarını veya vergi antlaşmalarının sağladığı avantajları kendi lehlerine kullanabilmektedirler. Bu açıdan üs şirketler ikametgah devletinin, kanal şirketler ise kaynak devletinin vergilendirme yetkisinin kapsamına girmekten kaçınan vergi mükelleflerinin başvurdukları yapay kuruluşlardır (www.malihukuk.net, 21.02.2007, s.19).

Üs şirket, genellikle, düşük vergi oranlı ülkelerde ikamet ederek vergi yükümlülerinin gelirlerini peçelemek ve böylece kendi ülkelerinde vergiden kaçınmak, daha az vergi vermek ya da vergi ödememek için kullanılan şirketlerdir. Vergisel açıdan üs şirketlerin en önemli fonksiyonu, doğrudan doğruya vergi yükümlüsüne akacak geliri kendi bünyelerinde tutmalarıdır. Vergi yükümlüsü olan ana şirket, üs şirketin elde ettiği gelir bakımından herhangi bir vergi yükümlülüğüne girmemekte ve ana şirketin bulunduğu ülke vergi yasalarından sorumlu olmamaktadır. Üs şirket ayrı bir tüzel kişiliği olan bağımsız bir işletme olduğu için, şirketin elde ettiği gelirle ana şirket arasındaki bağ kopmakta ve bu gelir dağıtılmadığı sürece vergilendirme bakımından mükellefin dünya genelindeki gelirleri arasına dahil edilmemektedir (ÖZ, 2005, s.151). Üs şirketlerle ilgili olarak şöyle bir örnek verilebilir: (A) devletinde yerleşik bir şirket, (X) ülkesinde yerleşik olan bir şirketin tüm hisse senetlerine sahiptir. Bu hisse senetlerinin devri (A) devletinin ulusal vergi kanunlarına ve (A) ve (X) devletleri arasındaki çifte vergilendirme anlaşmasına göre vergi etkisi yaratmaktadır. Bu nedenle (A) devletindeki şirket hisse senetlerini (B) devletinde yerleşik olan ve tamamıyla kendisine ait olan şirkete transfer eder. Bu iç ilişki (A) devletinde herhangi bir vergiye neden olmaz.

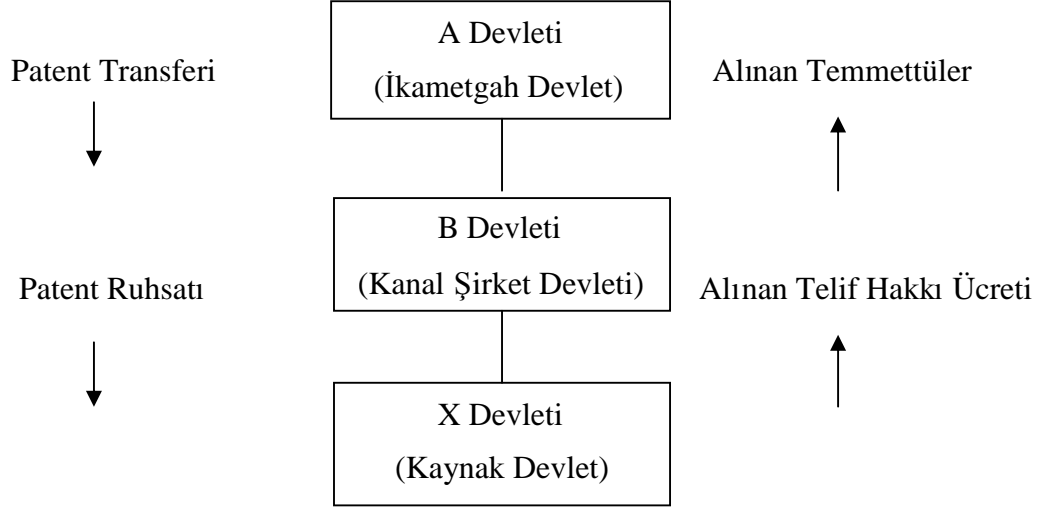
(B) devletindeki şirket daha sonra (X) ülkesinde yerleşik şirketin hisse senetlerini satar ve ulusal kanun sermaye kazançlarını vergiden istisna tuttuğu için vergilendirme söz konusu olmaz. Ayrıca (A) ve (B) devletleri arasındaki çifte vergilendirme anlaşmasına göre temettüler vergi dışı tutulabilir. Dolayısıyla temettüler vergisiz olarak (A) devletindeki şirkete transfer edilebilir ve sermaye kazançları vergisinden tamamıyla kaçınılabilir (NYBERG, 2001, pp.20-21).

Kanal şirketler ise, vergi anlaşmalarını anlaşma alışverişi yoluyla kullanmak üzere, normalde kapsamına girmediği bir anlaşmanın lehte hükümlerinden faydalanmak için akit devletlerden birinde oluşturulan yapay kuruluşlardır (www.malihukuk.net, 21.02.2007, s.19). Kanal şirketler doğrudan kanal şirketler ve atlama taşı kanal şirketler olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar (ÖZ, 2005, s.152). Doğrudan kanal şirketi ile ilgili olarak bir örnek şöyle verilebilir: (A) devletinde ikamet eden (A) şirketi bir patent geliştirmiş ve (X) devletinde (kaynak devlet) yerleşik ayrı bir şirkete bunun telif hakkını vermek istemektedir. Ancak (A) devletinin (X) devleti ile mevcut bir çifte vergilendirme anlaşması olmadığı için (A) devletindeki şirket kullanım hakkı bedelini aldığımda vergilendirme söz konusu olacaktır. Kullanım hakkı bedeli üzerindeki vergi oranının %30 olduğu varsayıldığında (X) devleti (A) ülkesindeki devletten %30 oranında kaynak vergisi alacaktır (NYBERG, 2001, p.17).

Kaynaktaki bu vergilendirmeden kaçınmak için (A) devletinde yerleşik şirket patenti (B) devletinde yerleşik ve tamamıyla kendisine ait olan şirkete (kanal şirket) transfer edecek ve bu şirket (X) devletindeki şirkete patentin kullanım hakkını verecektir. B devletinin (X) devleti ile arasında çifte vergilendirme anlaşması mevcut olduğu için (X) devleti tarafından (B) devletine yapılan kullanım hakkı ödemeleri (X) ülkesinde vergilendirilmeyecektir. (B) devletinin elde etmiş olduğu telif hakkı ücreti ise (A) devleti

ve (B) devleti arasında temettümler olarak transfer edilebilir. Ayrıca (A) ve (B) ülkeleri arasında bir bağlı işletmeden ana işletmeye gönderilen temettümlerle ilgili çifte vergilendirme anlaşması mevcut olabilir ya da bu konu yerel uluslararası vergi mevzuatı ile de düzenlenmiş olabilir.

Doğrudan kanal şirket düzenlemesiyle para, (A) devletine %30 oranında bir kaynak vergisi uygulanmış olarak transfer edilmek yerine neredeyse vergisiz transfer edilmektedir. Kaynak vergisinin sıfır olmasına rağmen elde edilen telif hakkı ücretlerinden alınacak gelir vergisinin sıfır olması olanaksızdır. Ancak (B) vergi cenneti bir ülkeyse vergi oranı çok düşük olabilecektir (NYBERG, 2001, p.18).

Atlama taşı kanal şirketlerle ilgili örnekte ise, (A) devleti ile (B) devleti arasındaki vergi anlaşmasına göre, (A) devletinden (B) devleti mukimlerine ödenen faizler, (A) devleti vergi kanunlarına göre vergiden istisnadır. (C) devleti ise ne (A) ne de (B) devleti ile vergi anlaşması imzalamıştır. (C) devletinde yerleşik bir şirket, (B) devletinde kurduğu bir kanal şirket aracılığı ile (A) devletinin bir mukimine borç vermektedir. Bu durumda, (B) devletindeki bağlı şirket, (A) devletinin mukimine verdiği borca kaynak oluşturmak üzere, ya bu devletler dışında başka bir devletten örneğin (D) devletinde kurulu bir kanal şirketten ya da (C) devletindeki ana şirketten borç almakta ve böylece (A) mukiminden elde ettiği faiz geliri ile diğer ülke mukimine ödeyeceği faiz gideri sonucunda vergi matrahını azaltmaktadır (ÖZ, 2005, s.153).

Doğrudan kanal şirket ve atlama taşı kanal şirket yöntemleri arasındaki temel fark, doğrudan kanal şirket yönteminde aracı ülkedeki bir vergi istisnasından yararlanılması, atlama taşı kanal şirket yönteminde ise gelir ve giderleri dengeleme yoluyla vergi yükümlülüğünün azaltılmasının söz konusu olmasıdır (NYBERG, 2001, p.1).

248. Vergi ile İlgili Muktezalar

Dünyadaki birçok vergi sisteminde vergi otoriteleri, mükelleflerin yasalara gönüllü uyumunu sağlamaya yönelik çeşitli bilgiler sağlamakta ve açıklamalarda bulunmaktadır. Bu bilgiler vergi idaresinin vergi kanunlarını nasıl yorumladığını, nasıl bir uygulama yapmak istediğini ve mükelleflerin beyan edilecek gelirlerinin neler olduğunu, beyannamelerin nasıl doldurulacağını ve verginin ödenmesi ile ilgili vergisel yükümlülüklerini nasıl yerine getirebileceğini içerir (UYANIK, 2001, s.67). Mükelleflerin bilgi istemeleri nedeniyle yetkili makamlar tarafından kendilerine yazılı olarak verilen görüşlere mukteza adı verilmektedir (ARIKAN, 1998, s.127). Vergi idarelerinin verdikleri bu bilgiler uluslararası literatürde ise “rulings” olarak ifade edilmektedir (UYANIK, 2001, s.66).

Uluslararası vergi planlaması risksiz değildir ve vergi idareleri ve yargı kararları nedeniyle farklı yorumların yanı sıra vergi kuralları ve vergi uygulamalarındaki değişikliklerinde konusudur. Bu nedenle, bazı vergi yetki alanları, sınır ötesi işlemlerin vergi uygulamalarıyla ilgili geçici muktezalar verirler. Bu geçici muktezalar vergi planlaması için vergi kesinliği sağlamaktadırlar (ROHATGI, 2002, p.446).

249. Vergi Danışmanlarından Yararlanma

Mali yükümlülüklerin yasal çerçevede kalınarak en aza indirilmesi ancak vergi planlaması gibi sistemli bir çalışmayla başarılabilir. Böyle bir çalışma ise çeşitli ülkelerin vergi kanunları ve vergi uygulamaları konusunda uzmanlık bilgisi gerektirmektedir (ARNOLD-MCINTYRE, 2003, p.7). Ancak her işletmenin böyle bir ekibi oluşturması mümkün değildir. Bu da asıl işlerinin vergi planlaması ile şirket ve şirket gruplarının yeniden yapılandırılması olan uzman grupların desteğini almayı gerekli kılmaktadır (İBİŞ, 2004, s.78).

Vergi danışmanının uluslararası işlemlerdeki rolü, yerel işlemlerdeki rolüne benzemektedir. Vergi danışmanının en önemli yükümlülüğü, müşterilerinin makul olanın üzerinde vergilendirilmesine neden olacak hile ya da tuzaklara düşmemesini sağlamaktır. Bu nedenle, vergi danışmanlarının vergileri en aza indirmek için kullanacakları uluslararası vergi sistemlerini en iyi şekilde bilmeleri gerekmektedir.

Uluslararası vergi danışmanları hemen hemen tüm zamanlarını yasal vergi planlaması ile meşgul olarak geçirmektedirler. Bunun nedeni, uluslararası faaliyetlerde bulunan vergi mükelleflerinin aşırı düzeyde vergi ödeme zorunda kalma riskiyle karşılaşabilmeleridir. Bu riskler genel olarak iki ya da daha fazla ülkenin aynı gelir unsuru üzerinde vergileme hakkı iddia etmeleri durumunda artmaktadır. Bu nedenle, uluslararası vergi kurallarının birçoğu bu gibi çifte vergilemeyi ortadan kaldırmak ya da azaltmak için getirilmiştir (ARNOLD-MCINTYRE, 2003, p.7).

Özellikle yüksek vergi oranlı ülkelerdeki işletmelerin, deneyimli danışman yardımı olmadan uluslararası vergi planlamasından yarar sağlamaları oldukça güçtür. İş sadece bir ülke seçimi ve genel konseptin belirlenmesi değil, birçok detay ve inceliğin de iki taraflı gözetilerek yürütülebilmesidir (<http://euroturk.org>, 10.04.2008). Dolayısıyla, vergi danışmanlarının vergi minimizasyonu konusunda ihtiyatlı, minimizasyon olanaklarını belirleme konusunda uzmanlaşmış, dürüst ve riskten kaçınan kişiler olmaları gerekmektedir (MURPHY, 2004, p.7).

2410. Vergi Alacağıının Ertelenmesi

Uluslararası vergilendirmede, yurt dışında tüzel kişilik kazanmış bağlı şirket tarafından elde edilen kazançlar üzerindeki vergi, bu kazançlar ana şirkete gönderilinceye kadar ertelenebilmektedir. Vergi alacağıının ertelenmesi, çok uluslu şirketlerin işletme yapılarını, düşük vergi oranlarına sahip vergi yetki alanlarından yararlanacak şekilde düzenlemeleri, muhasebe yöntemlerini kullanarak karlarını düşük vergili ülkelerde kurulmuş bağlı şirketlerinin hesaplarına kaydırmaları (MUSGRAVE, 2002, p.105) ya da aracılı şirketlerin kurulması v.b. ile gerçekleştirilebilmektedir. Vergi alacağıının ertelenmesi, paranın zaman maliyeti bakımından bir vergi tasarrufu sağlamaktadır. Ertelemeden sağlanan faydanın

büyüklüğü genellikle yabancı gelirin miktarı, cari yurt içi ve yurt dışı vergi oranları arasındaki farklılık, erteleme süresi ve faiz oranına bağlıdır.

Ana ülkedeki vergilendirmeden kaçınmak için sınır ötesi bir işletmenin kullanımı dağıtılmamış karların yurt dışında tutulmasına olanak sağlayabilmektedir (ROHATGI, 2002, p.444). Örneğin; bir Amerikan şirketinin yurt dışındaki bağlı işletmesi bu ülkede 500 dolar gelir elde etmiştir. Bu bağlı işletmenin bulunduğu ülkedeki vergi oranı %10'dur. Bu bağlı işletme bulunduğu ülkede (500 dolar x %10) 50 dolar vergi ödemekte ve ana şirkete kar payı olarak 100 dolar göndermektedir. Geriye kalan 350 dolar (500 dolar -50 dolar – 100 dolar) ise yurt dışında yeniden yatırım için kullanılacaktır. ABD'deki ana şirket yurt dışı bağlı işletmesinden aldığı bu temettüler (100 dolar) üzerinden ABD'de vergi ödeyecektir (bağlı işletmenin bu 100 dolar üzerinden bulunduğu ülkede ödediği vergi ana ülkede ödenecek vergiden indirildikten sonra). Ancak ABD şirketi, bağlı işletmesinin, yurt dışında kazandığı ve ABD'deki ana şirketine göndermediği 350 dolar üzerinden ABD'de vergi ödemesini isteyememektedir. Bağlı işletmenin ileriki yıllarda bu gelirin bir kısmını ana şirkete göndermesi durumunda ABD, o miktar üzerinden vergi almak durumundadır (HINES, 1996, pp.5-6).

2411. Yasal Yapının Belirlenmesi

Günümüzde işletme faaliyetleri çeşitli ülkelerde gerçekleştirilebilmekte ve düşük vergi oranı uygulayan ülkelerde kolaylıkla yerleşebilmektedir. Ancak bu durum şirketin yasal örgütlenmesi ve sonucundaki vergisel etkilere dayanmaktadır (SCHÄFER- SPENGEL, 2004, p.24). Yurt dışı işlemler, çeşitli yasal işletme birimleri aracılığıyla yürütülmektedir (ROHATGI, 2002, p.445). Şirketin ya da grubun yasal yapısının en uygun şekilde kullanımı bir vergi planlama yöntemidir (SCHÄFER- SPENGEL, 2004, p.25). Bu işletme yapılarının her birinin vergi planlaması için ayrı avantaj ve dezavantajları mevcuttur. Bağlı işletme, şube, ortaklık, acenteler, lisans ya da bayilik işlemleri, ortak girişim ve konsorsiyum başlıca yasal işletme birimleridir (ROHATGI, 2002, p.445). Ancak bunlar içinde en yaygın olarak kullanılanlar bağlı işletmeler ve şubelerdir.

a) Sabit İş Yeri: Uluslararası vergi hukukunda iş yeri kavramı, bir işletmenin mukimi olduğu devlet dışındaki bir devlette sahip olduğu, hukuken kendisinden bağımsız olmayan

kuruluşları ifade etmektedir. Yani, iş yerinin işletmeden ayrı bir hukuki varlığı söz konusu değildir. Bu nedenle, bir ülkedeki şirketin diğer bir ülkede kurduğu ya da iştirak ettiği bağlı şirketler iş yeri olarak kabul edilmemektedir (ÖZ, 2005, s.13). Günümüzde geçerli olan vergi kurallarına göre, bir işletmenin işinin kısmen ya da tamamen yürütüldüğü yer sabit bir iş yeri olarak tanımlanmaktadır. Bu yer, yönetim yeri, şube, büro, fabrika, atölye, maden, taş ocağı, bağımlı bir acenta ve benzeri yerlerden oluşabilmektedir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.27).

OECD ve BM'nin çifte vergilendirmenin önlenmesine ilişkin anlaşma modellerine göre, bir teşebbüsün kazançları, diğer devlette yalnızca sabit iş yerine atfedilen miktarla ilgili vergilendirilmektedir (ÖZ, 2005, s.14). Dolayısıyla, vergilendirme açısından, kaynak ülkede ticari faaliyetlerde bulunabilmek ve ilgili işletme geliri üzerinde kaynak ülkenin vergilendirme hakkı elde etmesi için sabit iş yeri bir eşik görevi görmektedir. Vergi planlaması yaklaşımları altında, uluslararası vergi farklılıklarından yararlanmak için sabit iş yerinin düşük vergili bir ülkede kurulması gerekmektedir. Özellikle ana işletmenin mukimi olduğu ana ülkede vergiden istisna yönteminin (ana ülkede, işletmenin sadece yurt içi faaliyetlerinden elde edilen kazançlarının vergiye tabi tutulması, yurt dışı faaliyetlerden elde edilen kazançların ise vergiden istisna edilmesi) uygulanması durumunda efektif vergi oranı azaltılabilecektir. Vergiden indirim yönteminin (aynı gelir üzerinden yurt dışında ödenen verginin yurt içinde ödenecek vergiden indirimi) uygulanması durumunda ise en azından ikametgah ülkedeki vergi düzeyinde vergilendirme gerçekleşecektir (aşırı vergi indiriminin söz konusu olmadığı durumda).

Bilgi ve iletişim teknolojilerine bağlı olarak artan mobilite ve işletmelerin bölümlerinin ve fonksiyonlarının ayrılması gibi ekonomik değişiklikler nedeniyle, bir işletmenin sabit iş yeri yerinin seçimi yoluyla uluslararası vergi farklılıklarından yararlanılması çok daha kolay hale gelmiştir. Böylece, efektif vergi oranları çok fazla çaba harcamadan kolaylıkla düşürülebilmektedir (SCHÄFER- SPENGEL, 2004, p.27).

b) Bağlı İşletme: ÇUŞ'ların merkezlerinin bulunduğu yer ana ülke, faaliyette buldukları diğer ülkeler ise kaynak ülke olarak tanımlanmaktadır. Kaynak ülkede, bağlı işletme ya da şube açılabilir. Bağlı işletme, kaynak ülkede yasal mevcudiyeti olan bağımsız bir işletmedir (ÖZ, 2005, s.8). Bağlı işletmenin ayrı bir hukuki varlığı yani tüzel

kişiliği mevcuttur (SCHÄFER- SPENGEL, 2004, p.28). Çok uluslu bir şirketin bağlı işletmesinin, yerel olarak sahip olunan bir işletme ile aynı yönde vergilendirilmesi genel olarak uygulanan kuraldır. Aynı kural üçüncü bir ülkede kazanç elde eden bağlı işletmenin yurt dışı gelirinin vergilendirilmesinde de söz konusudur (MUSGRAVE, 2002, p.106).

Vergi planlaması açısından, ikametgah ülkede gerçekleşecek bir vergilemeden kaçınmak için bağlı işletmenin kazançları kaynak ülkede tutularak yeniden yatırıma yönlendirilebilmektedir. Böylece, uluslararası vergi oranlarındaki farklılıklardan büyük ölçüde yararlanılabilecektir. Ancak karların dağıtılması durumunda genellikle vergiden istisna yöntemi, kaynak ülkedeki düşük vergi oranlarının en uygun şekilde kullanılmasına olanak sağlayacaktır (SCHÄFER- SPENGEL, 2004, pp.28-29).

Bağlı işletme vergisel açıdan bir şubeden daha fazla avantaja sahiptir. Sabit bir iş yeri olarak nitelendirilmemekte ve bu nedenle yerleşik olmayan sabit bir iş yeri gibi vergiye tabi olmamaktadır. Aynı bir tüzel kişiliği olduğu için de kazançları temettüler olarak dağıtılıncaya kadar ana işletmenin yerleşik olduğu ülke tarafından verginin ertelenmesine izin verilmektedir. Ancak bu avantajlarına rağmen bir bağlı işletmenin kurulması ve uyum maliyetleri şubeden daha fazladır. Kar payı ödemeleri, klasik vergi sistemi uygulayan ülkelerde ekonomik anlamdaki çifte vergilendirmeye tabi tutulmaktadır (ROHATGI, 2002, p.455).

c) Şube: Bir işletme şubesi, işletme merkezi ve bu işletmenin diğer şubeleriyle aynı tüzel kişilik içinde yer almaktadır. Merkezden ayrı bir tüzel kişiliği yoktur. Şirket, şubesi üzerinde tam mülkiyet ve kontrolü elinde bulundurmaktadır. Şube, şirketin ismi altında işletilmekte ve mali sonuçlar şirket hesaplarında yer almaktadır. Şubeler şeklinde bölümlenmiş bir yapı, şirketin cari karları ve zararlarının toplanmasına olanak sağlamaktadır.

Şirketin temel ticari faaliyetlerini yürüten bir şube, vergiye tabi sabit bir iş yeridir. Ana ülkede ve ev sahibi ülkede farklı ulusal kurallar ve muhasebe uygulamaları kapsamında vergiye tabidir. Ayrıca şube üzerinde ilave vergi yükümlülükleri de olabilmektedir. Bazı ülkeler şubeyi daha yüksek bir oranda vergiye tabi tutmakta ya da şirket merkezine gönderilen kazançlar üzerinden özel bir şube vergisi almaktadırlar. Şube varlıklarının elden

çıkması durumunda da şirket hem ana ülkede hem de ev sahibi ülkede sermaye kazançları vergisi ödemektedir (ROHATGI, 2002, p.453).

Bağlı işletmenin aksine bir şube kolaylıkla kurulabilmekte ve düşük uyum maliyetleri gerektirmektedir. Şube vergisi söz konusu olmadıkça, karların ana ülkeye gönderilmesi durumunda ekonomik anlamdaki çifte vergilendirme problemi söz konusu olmamaktadır. Ancak bu avantajlarına rağmen, uzun dönem sınır ötesi yatırım ya da işlemler için şube yapısının uygun olmadığı düşünülmektedir. Şubenin ayrı bir tüzel kişiliği olmadığı için yükümlülükleri konusunda ana şirkete karşı sınırsız sorumludur. Bir şube işlemi, girişimin içsel bir parçasıdır ve genellikle hem ev sahibi hem de ana ülke yargı alanında vergiye tabi olmaktadır. Bir şube, başlangıç kaybı dönemi boyunca ana ülkede vergi indirimini talep etmek ve işlemler karlı hale geldiği zaman bir bağlı şirkete dönüştürülmek amacıyla kullanılabilir (ROHATGI, 2002, pp.444-445).

2412. Diğer Vergi Planlama Yöntemleri

Yukarıda bahsedilen uluslararası vergi planlama yöntemlerinin yanı sıra aşağıda sayılan yöntemlerde çok uluslu işletmelere uluslararası vergi planlama olanağı sunmaktadırlar (ROHATGI, 2002, pp.443-446):

a) Vergi öncesi karların, kaynak tahsisi yoluyla, vergi avantajı sağlayan çeşitli vergi yargı alanları arasında dağıtımı: Dünya çapındaki işletme faaliyetlerinin uygun bir şekilde düzenlenmesi yoluyla çok uluslu bir şirketin vergi matrahı yasal olarak bölünebilir. Örneğin, üretim birimi bir ülkede kurulurken, satış ve pazarlama faaliyetleri ayrı sınır ötesi birimler tarafından yürütülebilir.

b) Vergiden indirilebilir yasal giderler ya da ücretler yoluyla vergi öncesi karların yüksek vergili ülkelere çekilmesi (Matrahta azalma): Uluslararası vergi planlaması, faiz, lisans ücreti ya da yönetim ücreti gibi vergiden indirilebilen giderler aracılığıyla vergiye tabi kazançların yüksek vergili ülkelere düşük vergili ülkelere kaydırılmasını teşvik etmektedir. Vergi öncesi kazançların grup içinde ticari işlemin özü kuralları ve uygun transfer fiyatlandırması altında transfer edilmesiyle vergi matrahı azaltılabilmektedir. Şirket, lisans şirketi, araştırma geliştirme şirketi, bölgesel yönetim

veya yurt dışı ana şirket, hizmet şirketi, finansal holding vb olabilir. Bu birimlerin her biri ticari açıdan uygun ve vergi avantajlı yargı alanlarında kurulabilmektedir.

c) Sınır ötesi işlemlerdeki döviz kazanç ve kayıplarının gözden geçirilmesi (Döviz kuru riskleri): Sınır ötesi işlemler daima döviz kazanç ve kayıpları ile bunların vergisel sonuçlarının göz önünde bulundurulmasını gerektirir. Ülkelerin çoğu döviz kazanç ve kayıplarını normal gelir olarak işleme tabi tutarken bazı ülkeler bunları gelir ve sermaye kazanç ve kayıplarına göre farklı işlemlere tabi tutmaktadırlar. Gerçekleşmemiş kazançların ve kayıpların vergi uygulamaları genellikle farklıdır. Vergi planlaması, döviz kazançları üzerinden alınacak verginin ertelemeğini, döviz kayıplarının ise vergiden indirilmesini sağlamaya yardım edebilmektedir.

d) Vergileri azaltmak ya da vergilerden kaçınmak için vergi antlaşmalarının kullanımı (Antlaşma planlaması): Kaynak devlette sabit bir iş yeri olmadıkça aktif işletme geliri vergilendirilmez. Eğer kaynak devlette sabit bir iş yeri mevcutsa, sadece onun olarak nitelendirilebilen gelir vergilendirilebilir. İşyeri, bir antlaşma altında sabit bir işyeri oluşturmazsa vergiden kaçınmak mümkündür. Çeşitli pasif gelirler üzerindeki vergi stopajları, vergi antlaşmalarıyla azaltılabilir. Gelir vergisiz elde edilmişse, yurt dışı vergi stopajlarındaki bir indirim toplam vergi yükümlülüğünü azaltmaktadır. Vergi planlaması, vergi ödemelerini erteleme ya da aşırı vergi mahsuplarından kaçınmak için faydalıdır.

e) Ev sahibi ülkeden ana ülkeye sınır ötesi işlemlerin incelenmesi (Bütünsel planlama): Vergi planlaması, gelirin kaynaklandığı ev sahibi ülkeden ana ülkeye nakit akışını izlemelidir. Genellikle, sınır ötesi işlemler yerel işlemlerden daha yüksek toplam vergiye tabidirler. Amaç, en azından yerel düzeyde toplam vergi yükümlülüğünü azaltmak ve vergi çıktıktan sonra kalan net geliri maksimize etmek olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASININ BAŞLICA ARAÇLARI

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin artan kullanımını ekonomik koşulları etkilemektedir. Şirketlerin ekonomik çevresi, genel şirket planlaması için temel teşkil etmektedir. Uluslararası vergi planlaması, genel şirket planlamasının bir parçasını oluşturduğu için, bilgi ve iletişim teknolojisine bağlı ekonomik değişiklikler uluslararası vergi planlama araçlarının uygulanabilirliği üzerinde etkiye sahiptir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.14).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı kolaylıkla yatırımlarını yurt dışına taşıyan işletmeler, yurt dışında elde ettikleri gelirleri kendi ülkelerine getirdikleri zaman hala vergiye tabi olmaktadır. Bu nedenle işletmeler, ülkeleriyle vatandaşlık bağlarını koparmakta ve hatta kendi ülkelerinde kaynaklarının yüksek oranlarda vergilendirilmesinden kaçmak için ya da yurt dışındaki daha düşük vergilerden yararlanmak için yurt dışına hareket etmektedirler. Ayrıca, uluslararası sermaye hareketlerinin artması, çok uluslu şirketlerin, vergilerden kaçmak ve kaçınmak için gelirlerini bir süre yurt dışı ülkelerde barındırmaları ve yatırımlarını dünya çapında manipülasyon yapmaları olanaklarını artırmaktadır (örneğin, vergi ödemelerini azaltmak için gizli banka hesaplarına sahip olma ve üretim maliyetlerini sınır ötesi faaliyetlerle tekrar değerlendirme gibi). Sınır ötesi sermaye hareketlerinin artması, özellikle, vergi cennetlerinin sundukları avantajlarla vergiden kaçınma olanaklarını arttırmaktadır (LEEMCKENZIE, 1989, pp.81-82).

Çok uluslu şirketler faaliyette buldukları ülkelerin ya da faaliyette bulunabilecekleri diğer ülkelerin vergi yapıları değiştiği zaman, vergi yüklerindeki azalmayı dikkate alarak kararlarını vermektedirler. Doğal olarak işletmeler, vergi oranı yüksek bir ülkede faaliyette bulunuyorlarsa, vergi oranları düşük olan diğer ülkelere yararlanma yolunu tercih edeceklerdir. Bu ise, fiziksel olarak yatırımların vergi oranları düşük ülkeye taşınması yoluyla olabileceği gibi, idare merkezlerinin ya da kar merkezlerinin taşınması yoluyla da

olabilecektir. Transfer fiyatlandırması gibi yöntemlerle karların vergi oranı düşük ülkeye aktarılması ya da gayri maddi hak bedeli kiralanması gibi yöntemlerle yüksek vergi oranlı ülkelerde maliyetlerin artırılması gibi yöntemlerde işletmeler tarafından tercih edilmektedir (ÖZ, 2005, s.260). Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojisinin artan kullanımı ile birlikte, şirketin kuruluş yerinin seçimi ve merkezinin değiştirilmesi, fonksiyonların ve risklerin yeniden dağılımı, karma işbirliği şekillerinin yanı sıra yurt dışı yatırımların yeri ve şeklinin seçimi gibi araçlar da kullanılmaktadır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.1).

30. Fonksiyonların ve Risklerin En Uygun Tahsisi

Çok uluslu bir şirketin faaliyetleri planladığında, fonksiyonların ve risklerin ülkelere (ya da bir şirket içindeki hukuki birimlere) tahsisi ÇUŞ' un her bir ülkede ödemesi gereken verginin miktarında temel bir rol oynamaktadır. Ayrıca, fonksiyon ve risklerin bu tahsisi, ÇUŞ' un kurmuş olduğu transfer fiyatlandırma sisteminde de önemli bir rol oynamaktadır. Genel olarak, fonksiyonların ve risklerin tahsisinin dört türü vardır (LEWIS-WRIGHT, 2007, p.1):

- Çok uluslu bir şirket tarafından bir işin transferi,
- Gayri maddi değer yaratan fonksiyonların transferi,
- Gayri maddi değer yaratmayan fonksiyonların transferi ve
- Risklerin transferi.

Çok uluslu bir şirketin bir işi transferi üç yöntemden biri kullanılarak gerçekleştirilebilir. Bunlar, pazarlama ilişkilerinin (yani, alıcı ilişkileri) transferi, tüm işin bir vergi yargı alanından diğerine transferi ve üretim faaliyetlerinin transferidir (LEWIS-WRIGHT, 2007, p.1). Gayri maddi değer yaratan faktörler genellikle, AR-GE ya da pazarlama olarak adlandırılmaktadır (LEWIS-WRIGHT, 2007, p.5). Gayri maddi değer yaratmayan fonksiyon transferi ise üretim tesisinin transferini içermektedir (LEWIS-WRIGHT, 2007, p.11).

Kur riski, satış riski ya da üretim riski gibi girişilen risklere ilave olarak örneğin, alış, satış ve dağıtım, üretim ya da araştırma geliştirme gibi bir şirket ya da grubun farklı birimlerinin gerçekleştirdiği fonksiyonlar fonksiyonel bir analizle belirlenebilir. Bu

fonksiyonel analizlere dayanarak, her biri ayrı ayrı tahsis edilmiş varlıkların yanı sıra her bir birim ve karların değer yaratma payları da tahmin edilebilir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.19).

Uluslararası vergi farklılıklarından yararlanmak amacıyla genel vergi planlama stratejisi, sadece birkaç fonksiyonun yüksek vergili ülkelere tahsis edilmesi ve çoğu fonksiyonun oldukça düşük vergili ülkelere yüklenmesinden oluşmaktadır. Karlar büyük ölçüde düşük vergili ülkelerde gerçekleştirildiği için bu yöntemi kullanarak efektif vergi oranını azaltma olanağı önemli bir şekilde artmıştır. Bu tutum genel olarak hem bir gruba ait farklı bağlı şirketler arasında hem de sabit bir işyeri ve onun ana şirketi arasında kar tahsisi açısından geçerlidir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.19). Bu vergi planlama stratejisi yeni değildir ancak, bilgi ve iletişim teknolojisinin kullanımının artmasıyla birlikte kapsamında değişiklikler meydana gelmiştir. Eskiden sadece birkaç fonksiyon düşük vergi uygulayan ülkede yerleşebilirdi. Ticari faaliyetler belirli bir yerde merkezileştirilmek zorundaydı ve coğrafi farklılıkları önemsiz hale getirecek etkin araçlar olmadığı için faaliyet yeri değiştirilemezdi. Ayrıca faaliyetlerin çoğu, fiziki üretim faktörleri, şirket mahallindeki sabit tesisat ya da kuruluş yerine özgü belirli faktörlere bağlı olduğu için, bu faaliyetler mobil değildi ve yer değiştirmeleri yüksek maliyet ve büyük çaba istemekteydi. Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojisinin kullanımı coğrafi farklılıkları ortadan kaldırmış ve şirketlerin ticari faaliyetlerini daha mobil hale getirmiştir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.19).

Fonksiyonların ve risklerin en uygun şekilde bölümü için tipik örnekler, pazarlama ve satış işlemlerine ilave olarak alış ve üretimde uygun koşullu ülkelere gerçekleştirilmesidir. Yurt dışında yerleşebilecek faaliyetlerin ve fonksiyonların kapsamına bağlı farklı modeller mümkündür. Alış ya da satış faaliyetleri durumunda, yabancı birim ya bir sözleşme satıcısı, ticari bir acente ya da bir komisyoncu olarak iş görebilir. Üretim faaliyetlerinde, yurt dışı birim ya kurum içi üretim, sözleşmeli üretim ya da bir lisans antlaşmasına dayalı üretim yapılabilir.

ÇUŞ'ların uluslararası vergi planlamasında bir diğer yaklaşım vergisel açıdan etkin tedarik zinciri yönetimi olarak adlandırılmaktadır (SCHÄFER, SPENGEL, 2004, p.20). Tedarik zinciri, hammaddelerin tedarikini, üretim ve montajı, depolamayı, stok kontrolünü,

sipariş yönetimini, dağıtımını, ürünün müşteriye ulaştırılmasını içeren faaliyetler ve tüm bu faaliyetlerin izlenebilmesi için gerekli olan bilgi sistemleri olarak tanımlanabilir. Tedarik zinciri, kısaca, son ürünlerin müşteriye ulaştırılmasını sağlayan tüm faaliyetler ağı olarak belirtilebilir. Tedarik zinciri, kapsamı ve düzeyi işletmeler arasında farklılık göstermekle birlikte, tüm üretim ve hizmet işletmelerinde mevcuttur. Tedarik zinciri boyunca sadece ürünlerin akışı söz konusu olmamakta, ürünlerin dışında para, kağıt, bilgi v.b akışı da gerçekleşmektedir (YÜKSEL, 2002, s.262). Tedarik zinciri yönetimi ise, müşteriye, doğru ürünün, doğru zamanda, doğru yerde, doğru fiyata tüm tedarik zinciri için mümkün olan en düşük maliyetle ulaşmasını sağlayan malzeme, bilgi ve para akışının entegre yönetimidir. Bir başka deyişle zincir içinde yer alan temel iş süreçlerinin entegrasyonunu sağlayarak müşteri memnuniyetini artıracak stratejilerin ve iş modellerinin oluşturulmasıdır (ŞEN, 2006, s.4).

Vergisel açıdan etkin tedarik zinciri yönetiminde ana düşünce, efektif vergi oranını en aza indirerek vergi sonrası karı artırmak için organizasyon tedarik zinciri yönetimi ve uluslararası vergi planlamasının koordine edilmesidir. ÇUŞ' un bu gibi bir vergi planlamasının örneği, merkezi girişimci kavramıdır. Bu kavrama göre, bir grubun üretim, AR-GE, ve satış gibi nihai fonksiyonları düşük vergili bir ülkedeki temel gayri maddi varlıkları ve ticari riskleri kontrol yetkisine sahip bir grup şirket yoluyla düzenlenebilir. Tüm dünyada yerleşik diğer şirketler, standart ya da yardımcı faaliyetlerle uğraşan ve esas ticaret şirketine hizmetler sağlayan hizmet şirketleri gibi işlev görmektedirler (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.20).

Uygulamada, bir şirket kendi görevlerini gerçekleştirmek için kendi hukuki varlığını kurup kurmamaya karar verebilir. Sabit bir işyerine atfedilen fonksiyonlar, bir bağlı şirkete tahsis edilenlerden genellikle daha azdır. Bilgi ve iletişim teknolojisinin artan kullanımıyla, özellikle sabit bir işyeri oluşturan bir sunucuya karların atfedilmesi sorunu artırmıştır. Eğer vergi mükellefinin amacı kaynak ülkede sabit bir işyeri kurmaksa, fonksiyonların belirli bir miktarı sadece hazırlık ve yardımcı faaliyetleri aşan faaliyetleri gerçekleştirmek için sabit işyerine tahsis edilebilmelidir. Böylece daha fazla fonksiyon sabit işyerine atfedilir.

Düşük vergili ülkede yerleşmiş fonksiyonların ve risklerin miktarına dayanarak, fonksiyonların ve risklerin vergisel açıdan en uygun tahsisi, efektif vergi oranını azaltma

imkanı sağlayan çok etkin bir araç olmaktadır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.21). Fonksiyon ve risklerin optimal tahsisi gibi etkin bir aracın kullanılarak efektif vergi oranının minimize edilme olasılığı bilgi ve iletişim teknolojisinin kullanılmasıyla büyük ölçüde genişlemiştir. Böylece bu aracın önemi artmıştır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.23).

31. Uluslararası Transfer Fiyatlandırması

Çok uluslu şirket gruplarının birçoğu küresel stratejik vergi planlaması yapmaktadırlar. Vergiden kaçınmanın en yaygın şekli, çok uluslu şirket gruplarının gelirlerini yüksek vergili ülkelere düşük vergili ülkelere kaydırmalarına olanak sağlayan transfer fiyatlandırmasıdır (PEARSON, 2008, p.542). Horst, 1971 yılında çok uluslu şirketlerin vergi sonrası karlarını maksimize etmek için transfer fiyatlarını nasıl seçecekleri göstermek amacıyla basit bir model ortaya atmıştır. Model, iki ülkede aynı anda satış yapan tekeli bir firmanın tercihlerini incelemiştir. Sonuç olarak, ithal eden ve ihraç eden ülkeler arasındaki vergi oranı farklılıkları karşılaştırılarak bir firmanın mümkün olan en düşük ya da en yüksek transfer fiyatlarını seçebileceklerini ortaya koymuştur (CLAUSING, 2001, p.174).

Kısa bir süre önce, transfer fiyatlandırması, yalnızca vergi otoriteleri ve bazı uzmanlar açısından önem taşıymaktaydı. Fakat son zamanlarda politikacılar, ekonomistler ve iş adamları da aynı işletmenin farklı birimleri arasındaki hangi tür uluslararası ticari işlemler üzerinden kimin vergi ödeyeceği konusuna ilgi duymaya başlamışlardır (OECD, www.oecdobserver.org, 13.10.2008). Ticaretin küreselleşmesi, uluslararası ticaretin önemini artması ve küresel pazarlama uluslararası transfer fiyatlandırmanın önemini artırmıştır. 1990'lı yıllar boyunca ve 2000'li yılların başlarında OECD ve farklı birçok ülke bir dizi transfer fiyatlandırma ilkeleri, kuralları ve mevzuatları yayınlamışlardır. (ELLIOTT-EMMANUEL, 2002, p.157).

Transfer fiyatlandırması, kurumlar vergisi stratejilerinin önemli bir unsuru olduğu için, uluslararası transfer fiyatlandırması ÇUŞ'lar için önemli bir sorun oluşturmaktadır (DEAN-FEUCHT-SMITH, 2008, p.12). Transfer fiyatlandırmayı etkileyen asıl sorun, çok uluslu girişimlerin vergiye tabi gelirlerinin yasal olarak faaliyette buldukları ülkeler tarafından paylaşılmasıyla ilgilidir. Çokuluslu şirketler her türlü ekonomik girişimlerini ve

ticari faaliyetlerini dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleştirme konusunda esnekliğe sahiptirler (ROHATGI, 2002, p.412). Artan küreselleşme ile dünya ticaretinin %60'ından fazlası (OECD, www.oecdobserver.org, 13.10.2008) çokuluslu girişimler aracılığıyla malların ve hizmetlerin, sermaye ve gayri maddi varlıkların transferinden oluşmaktadır (ROHATGI, 2002, p.412).

310. Uluslararası Transfer Fiyatlandırma Kavramı ve Tanımı

Global ekonomide, dünya ticaretinin büyük bir kısmını, malların, gayri maddi varlıkların ve hizmetlerin çok uluslu işletmeler içinde transferi oluşturmaktadır (FERNANDEZ-POPE, 2002, p.120). Çünkü dünya ekonomisinde artan küresel bütünleşme, ana işletmeler ve bu ana işletmelerin yurt dışı bağlı işletmeleri arasında maddi ve gayri maddi varlıkların transferini gerekli kılmıştır. Temelde, transfer fiyatlandırma sistemi, ilgili ülkeler için adil vergi yükümlülüğü sağlamaktadır (UNCTAD, 1999, p.1).

Transfer fiyatlandırma, malların, gayri maddi varlıkların ve hizmetlerin bir grup içindeki işletme birimleri arasında talep edilmesi durumunda belirlenen fiyat politikalarını ya da fiyat uygulamalarını ifade etmektedir (ELLIOTT-EMMANUEL, 2002, p.158). Birden fazla ülkede faaliyet gösteren şirketlerin birbirleriyle ya da bölümleri, bağlı ortaklıkları, iştirakleri v.b. arasında yaptıkları mal ve hizmet alışverişlerinde uyguladıkları ve yine aynı birimlerde teknik bilgi gibi diğer gayri maddi hakların değişime konu olması durumunda kullanılan fiyatlandırma uluslararası transfer fiyatlandırmasıdır (MIESEL-HIGINBOTHAM-YI, 2003, p.1). 1995 OECD raporunda, transfer fiyatlandırma, fiziki mallar, gayri maddi varlıklar ve hizmetlerin ilişkili birimlere transferinde uygulanan fiyatlar olarak tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) ise transfer fiyatını, malların, hizmetlerin ve teknolojinin ortak, bağlı işletme ya da kardeş şirketler gibi ilişkili birimler arasında transferine ilişkin fiyat olarak tanımlamıştır (ALLAN, 2007, pp.8-9).

Vergilendirme açısından transfer fiyatlandırma, bir işlemdeki kar kaynağını daha düşük oranlı bir vergilendirme alanına kaydırma ve ÇUŞ'ların toplam vergi yükümlülüklerini azaltma yöntemine verilen isimdir (FERNANDEZ-POPE, 2002, p.120). Transfer fiyatlandırma işlemi, her bir tarafın o işlemde elde ettiği geliri ortaya koymaktadır. Vergi mükellefleri ve vergi idareleri kontrollü işlemler olarak adlandırılan ilişkili taraf

işlemlerine odaklanmışlar ve kontrolsüz işlem olarak adlandırılan bağımsız taraf işlemleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahip değillerdir (FEINSCHREIBER, 2004, p.3).

Uluslararası açıdan ilk özel transfer fiyatlandırma görüşmeleri Birinci Dünya Savaşı esnasında (1914-1918) İngiltere ve ABD arasında yapılmıştır. Bu görüşmelerde, işletmelerin vergiden kaçınmak amacıyla sınır ötesi işlemlerden yararlanarak karlarını bağlı işletmelerine aktarmaları önlenmek istenmiştir. Söz konusu olan bu işlemler karları etkileyecek nihai fiyatların seçimidir. Bu ve diğer amaçlarla işletmeler vergilerden kaçınma aracı olarak transfer fiyatlandırmayı kullanmaktadırlar (ALLAN, 2007, p.2). Transfer fiyatlandırma bir prosedürden ziyade bir strateji olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, ÇUŞ' un performansı ve tüm şirket stratejisindeki transfer fiyatlandırmanın önemine işaret etmektedir. Eğer firmalar birden çok amacı başarmak için transfer fiyatlandırmayı kullanırlarsa, o zaman transfer fiyatlandırmanın etkisi tüm şirket başarısı için daha da önemli olmaktadır (CRAVENS, 2006, s.136). 1986 yılında ABD ihracat ve ithalatının yaklaşık %36'sının ABD firmaları ve onların dış şubeleri veya merkezleri arasındaki işlemlerden oluşması, Avrupa Birliği ve Japonya arasındaki ticaretin yaklaşık %55'inin, Avrupa Birliği ve ABD arasındaki ticaretin %40'ünün ve ABD ve Japonya arasındaki ticaretin %80'inin ana şirketler ve onların şubeleri arasında gerçekleşmesi, gerek "çok uluslu şirket" ve gerekse "transfer fiyatlandırması" kavramının dünya ticareti üzerindeki önemini ortaya koymaktadır (ERDEL-OKUMUŞ, 2002, s.82).

311. Uluslararası Transfer Fiyatlandırmasının Amaçları

Transfer fiyatlandırması, kazançların vergi ve diğer amaçlar için çok uluslu bir şirket grubunun bölümleri arasında tahsisini ifade etmektedir (OECD, www.oecdobserver.org, 13.10.2008). Transfer fiyatlandırmasının amaçları üç alanda ortaya çıkmaktadır. Bunlar; uluslararası amaçlar, iç yönetim ile ilgili amaçlar ve vergileme ile ilgili amaçlardır. Uluslararası amaçlar, rekabetçi piyasadaki konumu sürdürmek, nakit transfer sınırlamalarından kurtulmak, ülkeler arası enflasyon riskini en aza indirmek, döviz kurunu idare etmek, gerçek maliyetler ve geliri uygun bir şekilde yansıtmak şeklinde özetlenebilir. İç yönetim ile ilgili amaçlar, çalışanların performans değerlendirmesini yapmak, yöneticilere motivasyon sağlamak ve teşvik etmek olarak gösterilebilir. Vergi ile ilgili

amaçlar ise, vergi yükünü idare etme, vergi düzenlemelerine uymak, tarifeleri idare etmek şeklindedir (CRAVENS, 2006, ss. 141-142).

Abdallah (1989), uluslararası transfer fiyatlandırma politikasının uygulanmasında dokuz amaç belirtmiştir. Bu amaçlar; kurumlar vergisi matrahının indirimi, tarifelerin indirimi, döviz kuru risklerinin en aza indirilmesi, yatırım yapılan ülke yönetimi ile ortaya çıkacak uyumsuzluklardan kaçınma, nakit akışının yönetimi, rekabet gücü, performans değerlendirmesi, motivasyon ve amaç birliğidir (ELLIOTT-EMMANUEL, 2002, pp.161-162). Ancak bütün bu amaçlar içinde transfer fiyatlandırmanın en çok ön plana çıkan amaçları vergileme ile ilgili amaçlarıdır (ERDEL-OKUMUŞ, 2002, s.83).

Transfer fiyatlandırma konusunda birçok çalışma yapılmıştır. 1985 yılında Eden ve Diewert transfer fiyatlandırmanın firma içi ticareti etkileyebileceğini ispatlamışlardır. Lall, Jenkins ve Wright, Bernard ve Weiner, Grubert ve Muti, Kemsley vb. tarafından yapılan ampirik çalışmaların bir çoğu vergi teşvikli transfer fiyatlandırmanın önemini ortaya koymuştur. Veri sınırlamaları nedeniyle kanıtlar zorunlu olarak dolaylı olmuştur. Fakat bu çalışmalar transfer fiyatlarının vergi ile ilgili görüş ve düşüncelerden etkilendiğini göstermiştir. Çalışmaların birçoğu farklı ülkelerdeki bağlı işletmelerin karlılığına odaklanmıştır. Jenkins ve Wright 1975 yılında ABD petrol şirketlerinin karlılığını incelemişler ve düşük vergi oranlı ülkelerdeki bağlı işletmelerin daha karlı olduğunu ifade etmişlerdir. Grubert ve Mutti ise 1991 yılında yüksek vergilerin yerel işlemlerin vergi sonrası karlılıklarını azalttığını saptamışlardır (CLAUSING, 2001, p.175).

Transfer fiyatlandırmasının amaçlarını ortaya koyabilmek için Cravens tarafından çok uluslu şirketler grubu üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Araştırma için önce Dünyadaki en büyük 500 şirket grubu içinden 179 ABD şirketi seçilmiştir. Bu sayıya ABD menkul kıymetler borsalarında işlem gören ve 10.000 şirket içinden seçilen 363 ABD şirketi ilave edilmiştir. Bu şekilde belirlenen ve dünyanın değişik ülkelerinde şubeleri bulunan 542 şirket üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Şirketlere transfer fiyatlandırmasının amaçlarından hangisinin kendileri açısından en önemli olduğu sorulmuş, Tablo 6'daki sonuçlar elde edilmiştir (CRAVENS, 2006, s.145).

Tablo: 6
Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Temel Amaçları

ÇUŞ'lar için Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Temel Amaçları	
Amaçlar	%
Vergileme ile İlgili Amaçlar	51
Tarifeleri yönetmek	4
Vergi düzenlemelerine uymak	7
Vergi yükünü yönetmek	40
İç Yönetim Merkezli Amaçlar	21
Adaletli performans değerlemesi	7
Motivasyon	9
Hedef uyumunu teşvik etme	5
Uluslararası veya İşlevsel Amaçlar	28
Nakit transfer sınırlamaları	2
Rekabetçi durumu	21
Gerçek gelir veya maliyetleri yansıtma	5

Kaynak: CRAVENS, 2006, s.146

312. Uluslararası Transfer Fiyatlandırma Yöntemleri

Uluslararası birim ve kuruluşlarca transfer fiyatlandırmasına önemli katkılarda bulunulmuştur. Ancak en büyük katkı OECD'ye aittir. OECD 1979 yılında "Transfer Fiyatlandırma ve Çok Uluslu Girişimler" üzerine bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor yıllık değişimler göz önünde bulundurularak güncellenmiştir. OECD daha sonra 1995 yılında "Çok Uluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırma" başlıklı raporu yayınlamıştır. Bu rapor uluslararası uygulama için transfer fiyatlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi için geliştirilmiş yöntemleri ortaya koymakta ve transfer fiyatlandırma yöntemlerinin uygulanmasında emsallerine uygunluk ilkesini kabul etmektedir (ALLAN, 2007, p.8).

3120. Emsallerine Uygunluk İlkesi

Bağımsız şirketler birbirleriyle iş yaparken, transfer edilen malların veya sunulan hizmetlerin fiyatlarıyla bu transferlerin ya da hizmet sunumlarının koşulları genellikle piyasa güçleri tarafından belirlenmektedir. Çok uluslu bir şirkete bağlı işletmelerin

birbirleriyle gerçekleştirdikleri işlemler ise, piyasa güçleri tarafından doğrudan etkilenmeyebilmektedir. Piyasa güçlerinin olmadığı bir durumda ya da özel bir ticari strateji benimsendiğinde, piyasa fiyatını doğru şekilde belirlemek güçleşmektedir (OECD, 2001, p.1: URQUIDI, 2008, p.28).

Çok uluslu şirketlerdeki bağlı girişimler büyük oranda bir özerkliğe sahiptirler ve birbirleriyle daha çok bağımsız girişimler gibi pazarlık yaparlar. Girişimler hem üçüncü kişilerle hem de bağlı girişimlerle olan ilişkilerinde piyasa koşullarından kaynaklanan durumlara benzer tepki verirler (OECD, 2001, p.2). Bu nedenle, OECD, 1995 Transfer Fiyatlandırma Rehberinde, adaletli sonuçlar elde etmek ve çifte vergilendirme riskini minimize etmek için en makul yöntemi (OECD, 2003a, p.8), ÇUŞ grubuna dahil her bir birimin elde ettiği gelir esasına dayanan (ÖZ, 2005, s.293) ayrı varlık yaklaşımı olarak tanımlamıştır. Ayrı varlık yaklaşımının doğru uygulanmasını sağlamak için OECD üyesi ülkeler emsallere uygunluk ilkesini kabul etmişlerdir (OECD, 2003a, p.8). Transfer fiyatlandırmasında, ilişkili birimler arasında karların en uygun tahsisini gerçekleştirmek için bütün vergi antlaşmalarında yer alan yöntem emsal fiyat ilkesidir (AVI-YONAH, 2007, p.11).

Emsallere uygunluk ilkesinin belirleyici bir açıklaması, OECD üyesi olan ülkelerin yanı sıra OECD üyesi olmayan ülkelerinde katıldığı OECD Model Vergi Anlaşmasında şu şekilde yapılmıştır. “İki bağlı ortaklık arasında ticari ve finansal ilişkiler nedeniyle oluşan şartlar ilişkisiz şirketler arasında oluşan şartlardan farklı olduğunda oluşacak kar söz konusu bağlı şirketlerin birinde toplanabilir ve vergilendirme bu koşula göre yapılabilir” (URQUIDI, 2008, p.30).

Emsallerine uygunluk ilkesi uluslararası bir transfer fiyatlandırma standardıdır (ALLAN, 2007, s.13). İlişkili birimler, örneğin ana işletme ve bağlı işletme, arasında gerçekleşen işlem fiyatının, aynı ya da benzer koşullarda iki bağımsız işletme arasında gerçekleşen işlem fiyatıyla aynı olmasını ifade etmektedir (ALLAN, 2007, pp.10-11). Emsal fiyat tamamen arz ve talep şartları altında oluşan objektif fiyattır (ORGAN-ÇELİK, 2006, s.138). Burada ÇUŞ’ un birimleri ayrı varlık olarak dikkate alınmaktadır (ALLAN, 2007, p.11).

Transfer fiyatlandırması, piyasa kurallarını ve emsallerine uygunluk ilkesini yansıtmadığında bağılı girişimlerin vergi yükümlülükleri ve ev sahibi ülkelerin vergi gelirleri bozulabilmektedir. Bu nedenle, OECD üyesi ülkeler vergisel amaçlı olarak bağılı girişimlerin karlarının bu tür bozulmaları düzeltmek için uygun biçimde düzenlenebileceği ve böylece emsallerine uygunluk ilkesine uyulmasının sağlanacağı konusunda anlaşmışlardır. OECD üyesi ülkeler, benzer işlemlerde ve benzer koşullarda bağımsız girişimler arasında gerçekleşmesi beklenen ticari ve finansal ilişki koşullarının, bağılı şirketler için birer karine teşkil edeceğini kabul etmektedirler (OECD, 2001, pp.1-2).

3121. OECD Rehberindeki Transfer Fiyatlarını Belirleme Yöntemleri

OECD'nin transfer fiyatlandırma ile ilgili düzenlediği "Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırma Rehberi" emsallerine uygunluk fiyatının belirlenmesi için üç geleneksel işlem yönteminden birinin kullanılmasını tavsiye etmektedir. Bunlar; Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi (Comparable Uncontrolled Price Method), Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi (Resale Price Method) ve Maliyet Artı Yöntemi (Cost Plus Method)dir (ROHATGI, 2002, p.414). Ancak son yıllarda bu geleneksel yöntemlerin uygulanamaması halinde iki ilave yöntem olarak "Kar Bölüşüm Yöntemi" ve "Net Kar Marjı Yöntemi" de OECD Transfer Fiyatlandırma Rehberine eklenmiştir (OECD, 2003a, p.8). Eğer hem geleneksel hem de diğer yöntemlerin kullanılması mümkün değilse, mükellefler için kendi belirleyecekleri yöntemi uygulama imkanı da sunulmaktadır. Ancak bu durumda, mükellef diğer yöntemlerin uygulanmasının mümkün olmadığını ispatlamak durumundadır (DELOITTE, 2008, p.3).

Transfer fiyatlandırma yönteminin seçimi daima, belirli bir durum için en uygun yöntemi bulmayı hedeflemektedir. Bu amaç için OECD'nin tanımladığı yöntemlerin ayrı ayrı güçlü ve zayıf yönleri dikkate alınmalıdır. Geleneksel işlem yöntemleri, bağılı girişimler arasındaki ticari ve finansal ilişki koşullarının emsallerine uygun olup olmadığını tespit etmenin en doğru araçlarıdır. Kontrollü işlemlerin karşılaştırılabilirlik analizinin ve bilginin kullanılabilirliğinin dikkate alındığı, geleneksel işlem yöntemlerinin ve işlemsel karlılık yönteminin güvenilir bir biçimde uygulanabileceği yerde geleneksel işlem yöntemi diğer işlemsel karlılık yöntemlerine tercih edilmektedir. Üstelik, kontrollü işlemlerin karşılaştırılabilirlik analizinin ve bilginin kullanılabilirliğinin dikkate alındığı

her yerde, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi ve diğer transfer fiyatlandırma yöntemleri güvenilir bir şekilde uygulanabilmektedir (OECD, 2008a, pp.8-9).

31210. Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi

Karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, kontrol altındaki işlemlerde transfer edilen mal ya da hizmetler için alınan fiyatı, benzer durumlardaki kontrol dışı işlemlerde transfer edilen mal ya da hizmetler için alınan fiyatla karşılaştırır (ABDALLAH-MURTUZA, 2006, p.11). Bu karşılaştırma, çok uluslu işletme birimleri arasında transfer edilen ürünün karşılaştırılabilir fiyatının, ürünün söz konusu çok uluslu işletme ile bağlantısız bir müşteriye satılması halinde talep edilecek fiyatla aynı olduğunu doğrulamaktadır (UNCTAD, 1999, p.10).

Bu yöntemde fiyat, karşılaştırılabilir durumlarda diğer işletmelerin benzer mal ve hizmetler için belirlediği fiyatlara dayanmakta ve benzer işlem gerçekleştiren ilişkisiz birim ya da birimlerle bir kıyaslama yapmayı gerektirmektedir (ROHATGI, 2002, p.415). Eğer bu iki fiyat arasında bir fark varsa, bu bağlı girişimlerin ticari ve mali ilişki koşullarının emsallerine uygun olmadığını göstermekte ve kontrol dışı işlem fiyatının kontrollü işlem fiyatıyla değiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir (OECD, 2001, p.29).

Bağımsız firmalar arasında yapılan bir işlemlerle, bağlı işletmeler arasında gerçekleştirilen bir işlemin karşılaştırılabilir kabul edilebilmesi için iki koşula gerek duyulmaktadır. Birincisi, karşılaştırmaya konu olan işlemlerin benzer olması ya da mevcut farklılıklar var ise bu farklılıkların piyasa fiyatını etkilemeyecek kadar küçük olmaları, ikincisi ise, karşılaştırmaya konu olan işlemler arasındaki mevcut ufak farklılıkların yol açabileceği maddi hataların, çok küçük makul ayarlamalarla giderilebilecek boyutta olmasıdır (ÇAK, 2008, s.45).

31211. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi

Bu yöntemde, yeniden satış fiyatı, bağlı bir işletmeden alınan mal veya hizmetlerin bağımsız bir işletmeye yeniden satışında uygulanan fiyatı ifade etmektedir. Bağımsız işletmeye uygulanan yeniden satış fiyatından maliyetler ve uygun bir kar marjının

düşülmesi yoluyla, bağlı işletmeler arasında ürünün ilk satışı esnasında uygulanması gereken fiyat belirlenmeye çalışılmaktadır. Yeniden satış fiyatı, yeniden satış yapan işletmenin amaçladığı brüt kar marjından indirildikten sonra kalan tutar, bağlı işletmeler arasında kar transferi için emsale uygun fiyat olarak nitelendirilmektedir (ÇAK, 2008, s.46). Brüt kar marjından ürünün alımı için ödenen vergi ve diğer yükümlölükler indirildikten sonra kalan tutar, bağlı işletmeler arasındaki satış işleminde olması gereken emsallere uygunluk bedelini vermektedir (STEYN, 2004, p.52).

Bu yöntemde, yeniden satış yapan kişi ya da kuruluş, satmak üzere aldığı ürünlere herhangi bir değer artırıcı katkıda bulunmamakta ve önemli bir üretim faaliyeti gerçekteştirmeyip ürünün fiziksel yapısını değiştirmemektedir. Bu yüzden bu yöntem pazarlama ve dağıtım faaliyetlerinde kullanıldığında en faydalı yöntemdir (YAKAR-ÜNAL, 2007, s.128).

31212. Maliyet Artı Yöntemi

Maliyet artı yöntemi, çok uluslu işletme birimleri arasındaki kontrollü bir işlemede maddi bir ürünün satıcısı tarafından yapılmış maliyetleri kullanmaktadır (UNCTAD, 1999, p.11). Bu yöntemde emsallere uygun fiyat, üretilen mal ve hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kar oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmaktadır. Bu yöntemde brüt kar oranı, eğer işleme konu olan mal veya hizmet ilişkisiz kişilere satılsaydı uygulanacak kar oranını ifade etmektedir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.63).

Maliyet artı yöntemi, yeniden satış fiyatı yönteminin aksine satın alma işlemini gerçekteştiren bağlı ortaklığın o mal ya da hizmete anlamlı bir katma değer ilave ettiği durumlarda daha etkin bir biçimde uygulanabilmektedir. Örneğin çok uluslu bir şirketin farklı ülkelerdeki şubelerinden biri diğerine bedel karşılığında yarı mamul ya da hammadde devretsin, alan şirkette bu ürünü nihai haline getirerek bulunduğu ülkedeki bağımsız şirketlere satsın. Bu mamulü satın alan bağlantılı firma bu mala bir katma değer eklemektedir. OECD rehberinde, böyle bir durumda emsal fiyatın belirlenmesinde maliyet artı yönteminin kullanılmasının daha isabetli sonuçlar vereceği belirtilmektedir (ÇAK, 2008, ss.48-49).

31213. Diğer Yöntemler

İşlemsel karlılık yöntemleri, belirli kontrollü işlemlerden kaynaklanan kazançları dikkate almaktadır. Kar Bölüşüm Yöntemi ve İşlemsel Net Kar Marjı Yöntemi olmak üzere iki farklı yöntemden oluşan işlemsel karlılık yöntemleri, geleneksel transfer fiyatlandırma yöntemlerine alternatif olarak onların eksikliklerini tamamlamak amacıyla geliştirilmişlerdir (OECD, 2008a, p.10).

İşlemsel net kar marjı yöntemi, bir vergi mükellefinin kontrollü bir işlemde elde ettiği uygun bir tabanla ilgili net kar marjını dikkate alır. Bu nedenle, işlemsel net kar marjı yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemine benzer bir şekilde işlemektedir. Ancak bu yöntemlerden farklı olarak işlemsel net kar marjı yöntemi, karşılaştırmaya konu olan işleme ilişkin ilgili şirketin elde ettiği net kar marjını emsallerle karşılaştırmaktadır (OECD, 2008a, p.13).

Kar bölüşüm yönteminde ise, birbirine bağlı işletmeler arasında gerçekleşen kontrollü bir işlem sonucunda ortaya çıkan toplam kar, bu iki şirket arasında paylaştırılmaktadır (UNCTAD, 1999, p.11).

313. Vergi Planlama Aracı Olarak Transfer Fiyatlandırma

ÇUŞ'lar global karlarını maksimize etmek için uluslararası transfer fiyatlandırma politikalarını kullanma yeteneğine sahiptirler. Bu şirketlerin dünya genelindeki üretim ve pazarlama politikaları, uluslararası vergi oranları, döviz kurları, devlet düzenlemeleri ve diğer ekonomik ve sosyal faktörlerce etkilenmektedir. Ancak bu gibi faktörler, çok uluslu şirketler için yüksek işlem maliyetlerine neden olmaktadır. Bu gibi maliyetlerden kaçınmak isteyen çok uluslu işletmeler çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır. Transfer fiyatlandırması da bu yöntemlerden birini oluşturmaktadır (ABDALLAH, 2004, p.43).

ÇUŞ'lar, ana şirketten bağlı şirkete, bağlı şirketten ana şirkete ya da bağlı işletmeler arasında transfer edilen mallar ve hizmetlerin bedeli olan transfer fiyatlarından faydalanmaktadırlar. Bu transferler, ham maddeler, yarı mamul ve mamul mallar, sabit maliyetlerin tahsisi, borçlar, ücretler, telif hakları, lisans ücretleri ve diğer unsurları

kapsamaktadır (DEAN-FEUCHT-SMITH, 2008, p.12). Uluslararası vergi planlaması amacı için, yasal sınırlar içinde kazancın vergi oranlarının düşük olduğu ülkelere kaydırılması için, transfer fiyatlandırma stratejileri kullanılarak efektif vergi oranları azaltılabilmektedir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, pp.23-24).

Kar ayarlaması yaparak toplam vergi yükünün azaltılması, ithalat ve ihracat üzerindeki tarifelerin indirilmesi (ABDALLAH, 2004, p.44), gayri maddi hak bedeli ödemesiyle karı veya vergi kesintisi tutarını azaltmak, ortak giderlerin bağlı işletmelere dağıtımında ülke vergi oranlarının dikkate alınması gibi yöntemler ÇUŞ'ların, vergileme ile ilgili amaçlarını gerçekleştirirken yapacakları başlıca uygulamalardır (ERDEL-OKUMUŞ, 2002, s.87).

a. Kar Ayarlaması Yapararak Toplam Vergi Yükünü Azaltmak

Uluslararası transfer fiyatlandırma politikasının en önemli amaçlarından biri ÇUŞ' un global kurumlar vergisi matrahını küçültmek ve böylece ödenecek vergi miktarını azaltmaktır (ABDALLAH, 2004, p.45). Uluslararası faaliyette bulunan işletmeler, toplam vergilerini azaltmak için bağlı oldukları diğer ülkelerin farklı vergi oranlarını kullanma yeteneğine sahiptirler. Çok uluslu şirketler yüksek vergi oranlarına sahip ülkeler ve düşük vergi oranlarına sahip ülkeler arasında karlarını kaydırabilmektedirler (DEAN-FEUCHT-SMITH, 2008, p.14). Şirketler, düşük vergili ülkelere mümkün olan en düşük fiyattan mallarını transfer ederek ve bu ülkelerden mümkün olan en yüksek fiyattan mal satın alarak, ödeyecekleri vergileri azaltabilmektedirler. Bu durumda ana şirketin karı düşük seviyede gerçekleşeceğinden düşük vergi ödeyecek ve düşük vergili ülkede yer alan bağlı işletme ise vergi oranlarının düşük olması nedeniyle düşük miktarda vergi ödeyecektir. Yüksek vergili ülkelerde ise, mallar bu ülkelere mümkün olan en yüksek fiyattan transfer edilmektedir. Böylece malı satın alan işletmenin maliyeti yüksek olacak ve vergi yükümlülüğü minimize edilecektir. Yüksek vergili bu ülkelerden satın alınan mallar ise mümkün olan en düşük fiyattan transfer edilmelidir (ABDALLAH, 2004, p.45).

Tablo 7'de, iki farklı ülkede yerleşmiş iki ilişkili işletmenin (ana şirket ve bağlı işletmesi) transfer fiyatlandırma düzenlemesinden potansiyel olarak nasıl yararlandıkları gösterilmiştir.

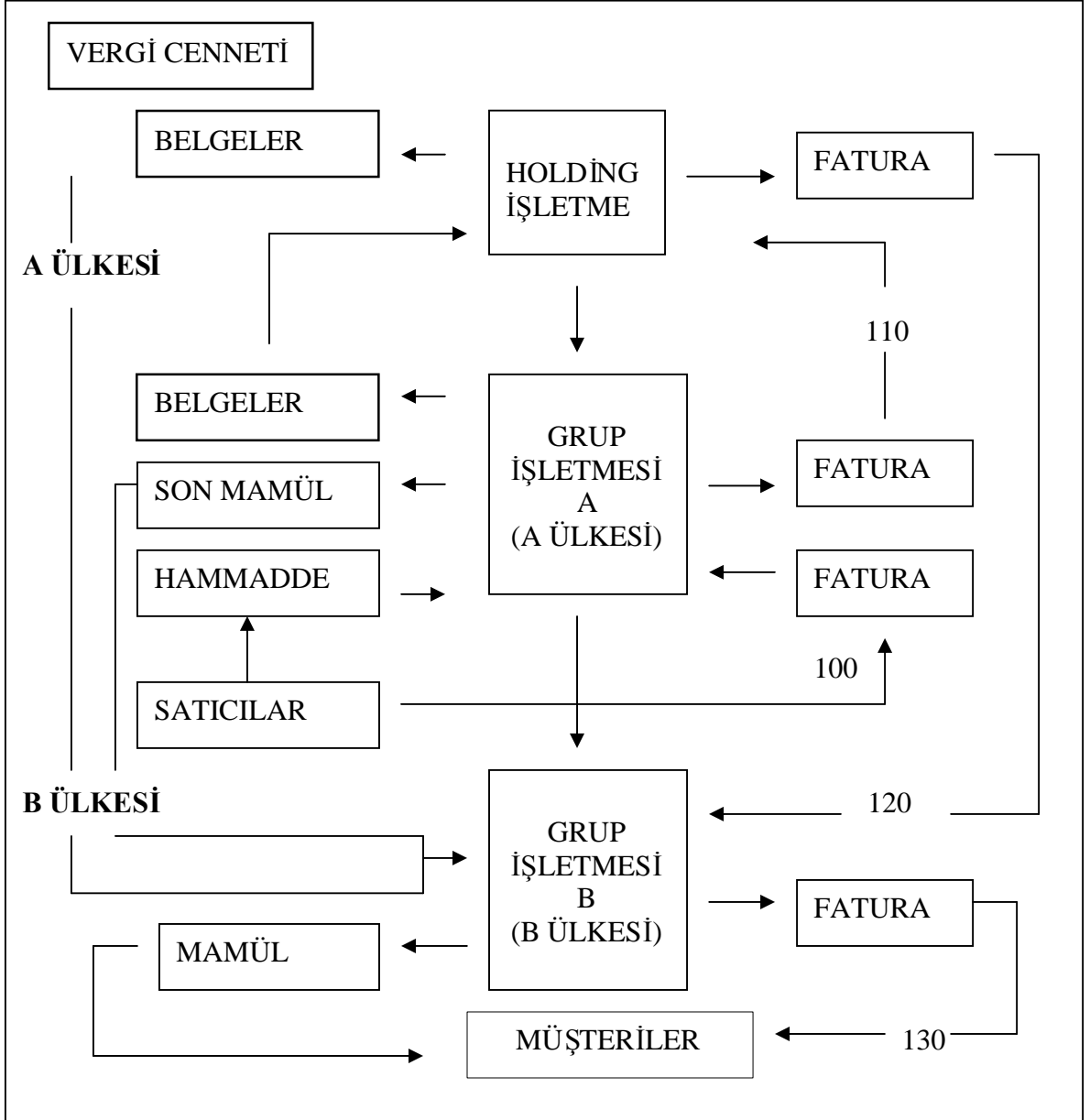
Tablo: 7
Transfer Fiyatlandırma Örneği

1. Durum	Bağlı Şirket	Ana Şirket	Konsolide
Satış Fiyatı	200	300	300
Satılan Malların Maliyeti	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>
Vergi Öncesi Kar	100	100	200
Vergi	<u>20</u>	<u>60</u>	<u>80</u>
Vergi Sonrası Kar	80	40	120
2. Durum	Bağlı Şirket	Ana Şirket	Konsolide
Satış Fiyatı	280	300	300
Satılan Malların Maliyeti	<u>100</u>	<u>280</u>	<u>100</u>
Vergi Öncesi Kar	180	20	200
Vergi	<u>36</u>	<u>12</u>	<u>48</u>
Vergi Sonrası Kar	144	8	152

Kaynak: DEAN-FEUCHT-SMITH, 2008, p.14.

1. durumda (A) bağlı şirketi vergi oranı yüzde 20 olan (A) ülkesinde bulunmaktadır. Bağlı şirket 100 dolar maliyetli bir ürün tesis etmiş ve bu ürünü (B) ülkesinde yerleşmiş bulunan ana şirkete 200 dolar satış fiyatı üzerinden transfer etmiştir. Ana şirket ise bu ürünü 300 dolara satmıştır. Böylece her iki işletmede 100 dolar kar elde etmiştir. (B) ülkesinin vergi oranı yüzde 60 tır. Tabloda görüldüğü gibi 1. durumda ÇUŞ' un vergi sonrası toplam karı 120 dolardır. 2. durumda ise, ana işletme ürünü 300 dolara satarken bağlı şirketin ürünü 280 dolara satmış olması durumu gösterilmiştir. Vergi öncesi karın daha büyük bir kısmı vergi oranı daha düşük olan (A) ülkesindeki bağlı işletmeye kaydırıldığı için ÇUŞ' un toplam karı artmıştır. Bu yeni durumda bağlı şirketin vergi öncesi karı 180 dolar olacak ve bu gelir üzerinden yüzde 20 oranında vergi ödeyecektir. Ana şirket ise sadece 20 dolar üzerinden yüzde 60 oranında vergi ödeyecektir. ÇUŞ' un vergi sonrası karı 152 dolar olacaktır. Dolayısıyla daha yüksek transfer fiyatları belirleyerek vergi öncesi karın büyük bir kısmının düşük vergi oranlı ülkeye kaydırılması yoluyla tüm şirketin vergi sonrası karını daha da artırmak mümkündür (DEAN-FEUCHT-SMITH, 2008, pp.14-15).

ÇUŞ'lar genellikle kurumlar vergisi matrahlarını küçültmek için ana merkezlerini ya da bağlı şirketlerinden bir kaçını sıfır oranlı veya çok düşük oranlı vergi cennetlerinde kurarak vergi matrahlarını buralara kaydırmaktadırlar (IŞIK, 2005, s.4). Şekil 3'de transfer fiyatlandırma sisteminin vergi cennetleriyle bağlantılı nasıl çalıştığı ve toplam vergi yükü azalırken toplam karın nasıl arttığı gösterilmektedir.

Şekil: 3

Vergi Cenneti Bağlantılı Transfer Fiyatlandırma İşlemleri

Kaynak: <http://www.fidesco.com/intltaxplanning.php>, 12.12.2007.

Vergi cennetinde yerleşik Holding Şirket, A Devletinde yerleşik A şirketine, bu şirkette B Devletinde yerleşik B şirketine sahiptir. Ayrıca A şirketi bir üretim şirketi, B ise bir pazarlama şirkettir. Hammaddeler A şirketi tarafından alınmakta ve nihai mallar B şirketine tekrar satılmak için Holding Şirkete satılmaktadır. Nihai mallar aslında doğrudan B şirketine teslim edilirken, bu nihai mallar holding şirkete teslim edilmiş gibi işlem yapıp belge düzenlenmektedir (www.fidesco.com, 12.12.2007). Bu şekilde, B şirketine doğrudan satış tutarı 120 olarak belirlenip fatura düzenlenmesi mümkün iken vergi cennetinde yerleşik şirketin devreye girmesi ile satış karının bir kısmı bu şirket üzerinde kalmakta ve vergilendirilmemektedir. Bu örnekte hammaddelerinde holding işletme tarafından satın alınıp, A'ya satılması mümkündür. Böylece B'nin maliyetinin artırılarak daha az vergi ödemesi ve karın bir kısmının vergi cennetinde yerleşik şirkette bırakılması mümkün olmaktadır. Ayrıca vergi cennetleri ile bağlantılı transfer fiyatlandırma uygulayan işletmelerle ilgili ABD'de Harris'in 1993 yılında yaptığı ve 1984-1988 yıllarını ve Collins'in 1996 yılında yaptığı 1984-1992 yıllarını kapsayan çalışmalarda, bu işletmelerin önemli ölçüde daha az vergi ödedikleri tespit edilmiştir (ÖZ, 2005, s.282).

Uluslararası transfer fiyatlandırma politikaları dünya çapındaki ticari faaliyetlerin vergi sonrası karlılığını maksimize etmek için oluşturulmuştur. ÇUŞ'lar için, vergi yükümlülüğünün minimize edilmesi, yurt dışı ülkelerde uluslararası transfer fiyatlandırma politikalarının şekillendirilmesindeki en önemli faktör ya da amaç olarak düşünülmektedir (ABDALLAH, 2004, p.45). Mamulün yüksek bir fiyattan vergi oranlarının daha yüksek olduğu bir ülkeye transfer edilmesi firmanın vergi yükünü azaltacaktır. Transfer, satın alan taraf için maliyetlerde artışa ve bulunduğu ülkede daha az vergi ödenmesine neden olacaktır. Aynı zamanda, satın alınan tarafın ülkesinde göreceli olarak daha düşük vergi oranlarının uygulanması, yüksek kar marjları üzerinden daha az vergi ödenmesine neden olacaktır (ORGAN-ÇELİK, 2006, s.136).

b. İthalat ve İhracat Mallarının Üzerindeki Tarifeleri Azaltmak

Tarifeler, yabancı ülkeler tarafından yaygın olarak kullanılan, ithalat ya da ihracat üzerine konabilen ticari kısıtlamalardır. İthalat üzerindeki tarifeler, ülkeye gelen ithal mallarının hacmini azaltmak ve yerel endüstrileri korumanın bir yöntemi olarak kullanılmaktadır. ÇUŞ'lar, ithalat ya da ihracat tarifelerini azaltmak ve yabancı

hükümetlere yüksek tarifeler ödemekten kaçınmanın bir yolu olarak transfer fiyatlandırma stratejilerini kullanmaktadırlar. Böylelikle global üretim maliyetlerini azaltmakta ve global kazançlarını maksimize etmektedirler (ABDALLAH, 2004, p.50).

Transferler, maruz kalınan tarifelerden sakınmak için muayyen bir miktarda kaynak ülke içeriği oluşturmak içinde kullanılabilir. Örneğin, ABD gümrük idaresi tarife ödemedi kaçınmak için istenen % 50 Kuzey Amerika içeriği olmaksızın Kanada'dan ABD'ye otomobiller ithal ettiği için, Honda firmasını incelemiştir. Honda firması Japon yapımı kısımları ABD de yapılmış gibi görünmesini sağlamak için şubeler yoluyla transferler kullanmıştır. Transfer fiyatlaması, yabancı ülkenin koyduğu gümrük tarifeleri ve kotalardan sakınmak için de kullanılabilir. Örneğin, tarifeler değer üzerinden alındığında ana merkez veya diğer şubelerden transfer edilen parçaların fiyatları düşük tutularak ödenecek vergi miktarı azaltılabilir. İthalat kotaları durumunda ise, yabancı ülke değer üzerinden kota koyduğunda çokuluslu şirket düşük fiyat belirleyerek ithalat hacmini artırmayı amaçlayabilir (ERDEL-OKUMUŞ, 2002, s.87). Ancak transfer fiyatlarının aynı anda hem vergileri hem de tarifeleri azaltmak için kullanımı, transfer fiyatlandırma sistemini zorlaştırmaktadır (ABDALLAH, 2004, p.50).

c. Gayri Maddi Hak Bedeli Ödemeleriyle Karı veya Vergi Kesintisi Tutarını Azaltmak

Transfer fiyatlandırma, lisans, patent gibi gayri maddi hak bedeli ödemelerinin yurt dışına transferi için yapılan ödemelerin ilgili ülkenin ulusal mevzuatına göre vergi kesintisine tabi olması durumunda fiyatı düşük göstererek ya da bu ödemeleri mal bedeli içinde göstererek vergi kesintisi tutarını azaltmak içinde kullanılabilir.

Ayrıca, gayri maddi hakların yurt dışında ve özellikle vergi cennetlerinde yerleşik bağlı işletmelerin aktiflerine konularak, bu işletmelere yüksek vergi oranlı ülkelerde yerleşik bağlı işletmelerden ödeme yapmak yoluyla maliyetlerin artırılması yoluyla vergi yükünün azaltılması mümkün bulunmaktadır (ÖZ, 2005, s.283).

d. Ortak Giderlerin Bağlı İşletmelere Dağıtımında Ülke Vergi Oranlarının Dikkate Alınması

Çok uluslu şirketlerin merkezlerinden bağlı şirketlerin yararlandığı hizmetler bedellerinin, bağlı şirketlere paylaştırılmasında, vergi oranı yüksek olan ülkelerdeki bağlı şirketlerin payı artırılırken, vergi oranı düşük olan ülkelerdeki bağlı şirketlerin payı azaltılarak vergi oranı yüksek olan ülkelerdeki maliyetlerin artırılması suretiyle vergi matrahlarının azaltılması mümkündür (ÖZ, 2005, s.284).

32. Yerleşim Yerinin Seçimi ve İkametgahın Yer Değiştirilmesi

Şirketler ödeyecekleri vergi miktarını ve yerini, kuruluş yeri seçimlerini belirleyerek ayarlayabilmektedirler. Faaliyet sonuçlarını azamileştirmek isteyen şirketler, mal ve hizmet üretim merkezlerini, maliyet, yatırım koşulları, ülkelerin sunduğu vergi avantajları gibi sebeplerle değişik ülkelerde kurmaktadır. Mal ve hizmet üretim merkezleri bu gayelerle bazı ülkelerde kurulurken, bunların pazarlanması ve dağıtımını gerek ekonomik gerekse diğer nedenlerle başka ülkelerde yapılmaktadır (IŞIK, 2005, s.21).

Uluslararası yatırımlarla ilgili karışık vergi kuralları, yatırım kararlarının çok yönlü ve en düşük yasal oranlara sahip vergilendirme alanlarının bulunmasından daha karmaşık olduğunu göstermektedir. İşletmeler farklı ülkelerdeki vergi kurallarını dikkate alarak bir ülkeyi seçmekte ya da seçmemektedirler (EDWARDS-RUGY, 2002, p.18). Çok uluslu şirketler, şirket merkezini, üretim tesisini ve AR-GE faaliyetlerini içeren tesislerini daha düşük vergi oranı uygulayan ya da vergi almayan ülkelere taşımaktadırlar. İşletmelerin bu kararı almalarının esas nedeni daha az vergi ödeme konusunda kendilerine sunulan fırsatlardır. Hızlandırılmış amortisman indirimleri ya da sermaye masraflarının giderleştirilmesi, AR-GE giderlerinin vergiden indirilebilmesi ve vergi koymada ülke egemenliği ilkesi (bu sistem altında bağlı şirketler merkez ülkede konulan verginin fazla bir etkisi olmaksızın dış pazarlarda rekabet edebilmektedirler) buna örnek gösterilebilir (EDWARDS-RUGY, 2002, p.18).

Bir şirketin vergi durumunu yöneten üç temel öge vardır. Bunlar; 1) ikamet edilen yer (yerleşim yeri), 2) coğrafi gelir kaynağı ve 3) birim aracılığıyla efektif vergi planlamasıdır

(GOOSEN, 2006, p.2). Bir işletmenin ikametgahı, genellikle, yasal iş merkezi veya şirketin kuruluş yeri gibi yasal ölçütler ya da fiili yönetim yeri ekonomik ölçütü ile belirlenmektedir. Yasal ölçütün uygulanabilmesi durumunda kuruluş, tüzel varlık gerektirmeyen tamamıyla idari bir eylem olabilir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.14). Şirketin kuruluş yeri ölçütü hükümetler ve vergi mükellefleri açısından basitlik ve kesinlik sağlamaktadır. Ayrıca, bu ölçüt vergi mükelleflerinin ikametgah yerlerini serbestçe seçmelerine olanak sağlamaktadır. Kendilerini vergi cenneti olarak tanıtan ülkeler, kendi vergi kanunları altında şirketin kuruluşu için uygun ve ucuz düzenlemeler teklif etmektedirler (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.18).

Genel olarak, bir şirket, çok yüksek piyasa değeri bulunan gayri maddi varlıklarını içeren varlıkları üzerinden elde edilen kazançları için bir vergi doğmadan, şirketin kuruluş yerini değiştiremez. Dolayısıyla şirketin kuruluş yeri ölçütü, şirketlerin vergiden kaçınma amacı için ikametgah ülkelerini değiştirme yeteneklerini sınırlayabilmektedir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, pp.18-19).

Uluslararası işlemlerle meşgul olan birçok işletme için, yönetim faaliyetleri, vergiye tabi her hangi bir yıl boyunca birkaç ülkede yürütülebilmektedir. Uygulamada birçok ülke yönetim yerini belirlemek için şirketin merkezi ya da yönetim kurulunun toplandığı yeri esas almaktadırlar (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.19). Bilgi ve iletişim teknolojisinin kullanımı ile şirketler herhangi bir fiziki yer ve alıcıların, satıcıların ve diğer iş ortaklarının yerine bağımlı değildirler. Bu nedenle, şirketin yerleşim yeri dışsal faktörlerden bağımsız olarak seçilebilmektedir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.14).

Günümüzde yaygın olan ekonomik ölçüt, fiili yönetim yeridir. Fiili yönetim yeri kavramı OECD'nin yanı sıra çeşitli dünya ülkeleri tarafından da kullanılmaktadır. Ancak bu terimin evrensel bir anlamı yoktur. Çeşitli ülkeler ve OECD üyesi ülkeler bu kavramın tam anlamını bulmak amacıyla ona çeşitli anlamlar yüklemişlerdir. Bu yorum farklılıkları uluslararası bir şirketin vergi yükümlülükleri üzerinde çok büyük etkiye sahip olabilmektedir (GOOSEN, 2006, pp.8-9). Fiili yönetim yeri, genellikle, kilit idari işlerin ve mevcut bir işin yürütülmesi için gerekli kararların alındığı yere konumlandırılır. Bu genelde, yönetim kurulu gibi en yüksek mevki ve öneme sahip ortakların şirket yönetimi hakkında karar almak için toplandıkları yerdir (GOOSEN, 2006, p.12).

Fiili yönetim yerinin değışkenliği, vergisel amaçlar için uygun bir araç olarak bir şirketin yerinin seçimine yardım etmektedir. Böylece daha düşük vergi oranı uygulayan bir ülkeyi ikametgah ülke seçmek ve efektif vergi oranını azaltmak daha kolay olmaktadır (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.15). Çünkü yönetim yerindeki bir değişim her hangi bir vergiye neden olmaksızın gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin; (PC), (A) lkesinde yönetilen ve yönetim yeri ltn kullanan bir şirket olsun. (PC), (B) lkesinde yerleşmiş vergi mükelleflerine resmi yetki vermeyi planlamakta ve bu nedenle değerli gayri maddi varlık oluşturmaktadır. (PC), beklenen telif hakları üzerinden A ülkesindeki vergiden kaçınmak için yönetim yerini düşük vergi oranlı (H) lkesine kaydirmiştır. (PC)'nin gayri maddi varlıkları üzerinde gerçekleşmiş büyük kazanç, o varlığın transferi gerçekleşmediği için, (A) lkesinde vergiye tabi değildir. (PC), (A) lkesinde yerleşik olmadığı için elde ettiği telif hakları A ülkesinde vergiye tabi değildir. Dolayısıyla yurt dışı şirketler tarafından kazanılan yurt dışı telif hakkı (A) lkesinde vergilendirilmemektedir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.19).

Yönetim yeri kriteri, başta Birleşik Krallık olmak üzere birçok ülke tarafından kullanılmaktadır. Ancak, bazı ülkeler rneğin Kanada, hem şirketin kuruluş yeri hem de yönetim yeri ltn kullanmaktadırlar (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.19).

Bir şirketin uluslararası vergi planlaması için bu yeni olanakların yanı sıra yönetimde yetki dağıtımından kaynaklanan yapı, vergi mükelleflerinin mali risklerini artırabilir. Bilgi ve iletişim teknolojisiyle gündeme gelen fiili yönetim yeri kriteriyle şirketin ikametgahının açık bir şekilde belirlenememesi durumunda mali riskler artar. Ayrıca, bir şirketin ikametgahının seçimi yoluyla efektif vergi oranının minimize edilmesinin, bir şirketin kurulması durumunda avantaj sağlayacağına dikkat edilmesi gerekmektedir. Aksine, daha düşük bir vergi oranı sağlamak amacıyla şirketin ikametgah yerinin değiştirilmesi durumunda, işletme varlıklarının değerinin kayıtlı değerden fazla olduğu yer değiştirme anında fark edilebilir ve bu durum daha düşük vergi oranının avantajlarını azaltabilir (SCHÄFER-SPENGEL, 2004, p.15).

33. Vergi Cennetleri

Sınır ötesi ticaret ve yatırımların serbestleşmesi, döviz kontrollerinin ortadan kaldırılması, iletişim, ulaştırma ve finansal hizmetlerin gelişmesi, vergi cennetlerinin esnek ticaret rejimlerini benimsemesi, sıkı banka gizliliği ve gizlilik koşulları gibi pek çok gelişme vergi cennetlerinin özellikle son 50 yıl içinde çoğalmasına ve yaygın olarak kullanılmasına neden olmuştur (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.137). Bütün bu gelişmeler bireylerin ve kurumların fonlarını sınırsız olarak vergi sonrası en yüksek net getiriye alabilecekleri yerlerde değerlendirebilmelerine olanak sağlamıştır.

Mükelleflerin işletmelerini veya işletmelerin faaliyetlerinden doğan matrahlarını vergi cennetlerine kaydırmaları, uluslararası vergi planlamasının önemli bir aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkeler yönünden ise, vergi cennetlerinin oluşturulması, sermayenin ve yeni yatırımların kendi topraklarına çekilebilmesinin etkin bir yöntemi olarak önem taşımaktadır (www.malihukuk.net, 21.02.2008, s.5). Köklü vergi cennetleri, hizmetlerini dünyanın her coğrafi bölgesinde pazarlamada ve ihtiyaç duyulan her türlü makul vergi planlamasında deneyim kazanmışlardır. Son zamanlarda birçok yüksek vergili ülke vergi cennetleriyle rekabet edebilmek amacıyla özel düşük vergi tarifeleri uygulamaktadırlar. Örneğin, Hollanda ve İsveç holding şirketlerinin katılım muafiyeti, idari esneklik ve geniş vergi antlaşması ağlarından faydalanmak için bu şirketlerin kullanımı yıllardır vergi planlama uygulamalarında standart olmuştur (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.138).

330. Vergi Cennetlerinin Tanımı ve Özellikleri

Vergi cennetleri, vergi rekabetinin kapsamı ve sonuçları üzerindeki mevcut tartışmaları temsil etmektedir. Yabancı yatırımları çekmek için rekabet eden ülkeler, yurt dışı rekabetin olmadığı duruma göre düşük vergi oranları uygulayabilirler. Ayrıca vergi cennetlerinin ülkeler arasındaki vergi rekabeti sürecini hızlandırdığına inanılmaktadır (DESAI-FOLEY-HINES, 2005, p.1).

Vergi cenneti teriminin son yıllarda yaygın olarak kullanılmasına rağmen (DHARMAPALA, 2008, p.3), bu terimin genel kabul görmüş bir tanımını ve standartlaşmış bir ölçütünü ortaya koymak oldukça güçtür (OGUTTU, 2007, p.19). Ancak,

bu terim genellikle yabancı yatırımcılar için avantajlı vergi uygulamaları sunan ülkeler ya da bölgeler için kullanılmaktadır. Bu avantajlı vergi uygulamalarının en önemlisi sıfır ya da düşük oranlı kurumlar vergisidir. Yabancı yatırımcılar için sıfır ya da düşük oranlı stopaj vergisi ve banka gizliliği de avantaj sağlayan diğer uygulamalardır (DHARMAPALA, 2008, p.3).

Bu kavramla ilgili olarak vergi cennetlerinin özellikleri ve uluslararası uygulamalar göz önünde bulundurularak çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. OECD'ye göre vergi cenneti, yüksek vergili ülkelerde ödenen vergilerden kaçınmak için kendisini vergi açısından elverişli hale getiren vergi yargı alanları için kullanılan bir terimdir (OGUTTU, 2007, p.18). Diğer bir tanıma göre, vergi cennetleri, işletmelere ve bireylere vergiden kaçınmak için fırsatlar sunan düşük vergi oranlı vergilendirme alanlarıdır (HINES, 2007, p.1). Bir diğer tanımla vergi cennetleri, sıfır ya da çok düşük vergi oranı uygulayan ve diğer vergi özellikleri yabancı yatırımcıları çekecek şekilde düzenlenen yerlerdir (DHARMAPALA-HINES, 2006, p.1). Başka bir tanıma göre de vergi cenneti, bir dizi özellikleri olan ancak önemli özelliği diğer ülkelere göre daha düşük oranda vergi uygulayan yabancı bir ülkedir (ÖZ, 2005, s.123).

OECD, 1998 komite raporunda aşağıda sayılan dört kriteri taşıyan ülkelerin vergi cenneti olarak tanımlanabileceklerini belirtmiştir (ALMEDIA, 2004, p.7):

- **Hiç Vergi Alınmaması veya Nominal Bir Vergi Alınması:** Bir ülkeyi vergi cenneti olarak belirleyebilmek için en önemli fakat tek olmayan şart ülkede elde edilen gelir üzerinden hiç vergi alınmaması ya da çok düşük oranda vergi alınmasıdır.
- **Etkin Bilgi Değişiminin Olmaması:** Vergi cenneti ülkelerde hem bireylerin hem de işletmelerin elde etmiş oldukları kazançlar hakkında diğer vergi idarelerinin bilgi edinmeleri önlenmiştir.
- **Şeffaflığın Olmaması:** İdari mevzuat ile idari ve yargısal hükümlerin şeffaflıktan yoksun yani belirsiz oluşudur.
- **Temel Ekonomik Faaliyetlerin Bulunmaması:** Bu ülkelerde yerleşen kişi ve firmalar için belirli bir düzeyde reel faaliyette bulunma şartının aranmamasıdır. Vergi cennetlerinde faaliyette bulunuyor görünen kişilerin buralardaki varlığı bir

daire, bir masa, bir telefon, bir bilgisayar ve faks cihazından öteye geçemeyebilir. İşlemler sadece kağıt üzerinde buralarda yapılıyor gösterilebilmektedir.

“Temel ekonomik faaliyetlerin bulunmaması” şeklindeki dördüncü kriter Temmuz 2001’de yeni ABD yönetimince reddedildi ve OECD’nin 2002 İlerleme raporunda resmen iptal edildi (www.taxjustice.net, 18.03.2009).

Düşük vergi oranları uygulayan ülkeler diğer ülkelerden daha fazla yatırım ve ekonomik faaliyet çekmektedirler. Bu ülkeler, yatırımcıların yerel olarak elde ettikleri vergi öncesi gelirin daha büyük bir kısmını ellerinde tutmalarına olanak sağlamaktadırlar. Vergi cennetlerinin çekiciliğine ilave olarak bu ülkeler vergiden kaçınma olanağını da artırmaktadırlar (HINES, 2007, p.1). Gerçekte bir vergi cennetinin temel özelliği, bu vergi cenneti ülkenin kanunlarının ve diğer özelliklerinin, farklı vergi yargı alanlarının vergi kanunlarından ya da düzenlemelerinden kaçmak ya da kaçınmak için kullanılabilmesidir. Vergi yükümlülüğünün minimize edilmesi önemli bir unsurdur ve genellikle a) kağıt üzerinde kurulmuş olan ya da paravan şirketler, tröstler ve diğer yasal birimlerin kullanımına, b) finansal akımların yönlendirilmesine ve idaresine dayanmaktadır (www.taxjustice.net, 18.03.2009).

Vergi cennetleri nüfusu genellikle 1 milyonun altında olan küçük ve diğer ülkelerden daha zengin ülkelerdir (HINES, 2007, p.3). Birçok vergi cenneti, doğal kaynaklarının kıtlığı nedeniyle sanayi ülkesi olmaya uygun olmayan ülkelerdir. Bu nedenle fiziki yatırımları teşvik edememelerinden dolayı, finansal yatırımlar ve portföy yatırımları açısından cazibe ortamı sağlamaya çalışmakta ve bankacılık, muhasebe, hukuk hizmetleri sunarak, iletişim, ulaşım, otel, ofis araç ve gereçleri gibi altyapı hizmetleri sağlayarak birey ve kurumların vergi yüklerini azaltmayı önermektedirler. Vergi cennetlerinde yükümlüler vergi kaçırmamakta, mevcut yasalarla yasal olarak vergi ödememektedirler (ÖZ, 2005, s.128). Bugün dünyada birçok büyük vergi cenneti vardır. Bu vergi cennetleri genel olarak dünya gelirinin %2,3’ünü, toplam dünya nüfusunun ise %0,8’ini kapsamaktadırlar. Vergi cennetleri uluslararası yatırımcılar tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. 1999 yılında önemli düzeyde yurt dışı faaliyet gösteren ABD çok uluslu şirketlerinin %59’u bir ya da daha fazla vergi cennetinde bağlı işletmelere sahipti (HINES, 2007, p.1).

OECD, 1998 yılında “Zararlı Vergi Rekabeti: Gelişmekte Olan Küresel Bir Sorun” isimli raporda, vergi cennetleri ile mücadele amacına yönelik olarak bir vergi cennetleri listesi yayınlanması gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu raporda belirlenen kriterler çerçevesinde OECD, aynı yıl vergi cennetlerinin bir listesini yayınlamıştır. İlk etapta potansiyel olarak vergi cenneti niteliği taşıyan 41 ülke belirlenmiştir. Ancak bu ülkelerden altı tanesi son anda OECD ile işbirliğine gitme konusunda taahhütte buldukları için listeden çıkarılmışlardır. Bu ülkeler, Güney Kıbrıs Rus Kesimi, Malta, San Marino, Bermuda, Cayman Adaları ve Mauritius’tur. Bu nedenle 2000 yılında OECD tarafından yayınlanan vergi cennetleri listesi 35 ülkeden oluşmuştur (BATUN, 2009, p.89). Bu ülkeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo : 8
OECD’nin 2000 Yılı Vergi Cennetleri Listesinde Yer Alan Ülkeler

Amerikan Virgin Adaları	Liberya
Andora	Lihtenştayn
Anguilla	Maldiv Adaları
Antigua and Barbuda	Marshall Adaları
Aruba	Monako
Bahama Adaları	Montserrat
Bahreyn	Nauru
Barbados	Niue
Belize	Panama
Cook Adaları	Saint Christopher & Nevis
Dominika	Saint Lucia
Gibraltar	Saint Vincent & Grenadines
Grenada	Samoa
Guernsey,	Seyşel Adaları
Hollanda Antileri	Tonga
Isle Of Man	Turks & Caicos
İngiliz Virjin Adaları	Vanuatu
Jersey	

Kaynak: MIEDEMA, 2009, p.1.

Bu tabloda yer alan ülkelerden 32 tanesi, 2000 yılından bugüne kadar farklı tarihlerde şeffaflık sağlama ve bilgi değişiminde işbirliğine gitme konusunda resmi taahhütte bulunmak suretiyle OECD ile anlaşma sağlamışlar ve işbirliğine yanaşmayan vergi cennetleri listesinden çıkarılmışlardır (BATUN, 2009, p.89). Üç yargı alanı ise işbirliğini reddetmiştir. Bunlar; Andorra, Lihtenştayn ve Monaco'dur (OECD, 2008b, p.3).

331. Vergi Cennetlerinin Sınıflandırılması

Vergi cennetleri genel olarak iki grupta sınıflandırılmaktadırlar. Bunlar; üretici vergi cennetleri ve geleneksel vergi cennetleridir. Üretici vergi cennetleri, çoğunlukla ülkelerinde uluslararası doğrudan yatırımların artması ve üretim tesislerinin kurulması için çaba sarf eden ülkelerdir. Bu ülkeler, üretim faaliyetlerinden elde edilen gelire çok düşük oranda vergi uygulamaktadır. Amaçları, fiziksel yatırımları ve ekonomik faaliyetleri ülkelerine çekmektir. Geleneksel vergi cennetleri olarak tanımlanan ülkeler ise, vergiden kaçınma veya vergi kaçırma amacı olan bireylere ve kurumlara ücreti karşılığında hizmet sunmaktadırlar. Yasal ikametgahı bu ülkede olan işletmelerin gelirlerine çok düşük oranda vergi uygulamaktadırlar (ÖZ, 2005, s.125).

Vergi cenneti ülkeler bu genel ayırım dışında uyguladıkları vergi sistemine göre aşağıdaki gibi sıralanabilirler (www.icaai.org, 03.08.2007):

- Hiçbir gelir vergisinin olmadığı ülkeler. Bu gruba giren ülkeler kazanç, irat ya da servetler üzerinden hiçbir şekilde vergi almamaktadırlar. Bahamalar, Bermuda ve Cayman Adaları gibi Caribbean Bölgesindeki vergi cennetlerinin çoğu bu türdendir.
- Kendi ülkesinde yerleşmiş olanlara normal vergi uygularken, yurt dışı faaliyet kazançları üzerinden hiç vergi almayan ülkeler. Örneğin; Hong Kong ve Panama bu ülkelere örnek gösterilebilir. Hong Kong, Hong Kong kaynak geliri üzerinden %15 oranında nominal bir vergi alırken, yurt dışı kaynak gelirini tamamen vergi dışı tutmaktadır.
- Düşük vergi oranlarına sahip ülkeler. Bu ülkelerde, kurum kazançları nerede elde edilirse edilsin vergiye tabidir. Ancak vergi oranı oldukça düşüktür. Bu tür

vergi cennetlerinin en iyi örneği, vergi oranı %12 olan İngiliz Virjin Adaları'dır. Ayrıca Hollanda Antileri de örnek olarak gösterilebilir.

- Özel vergi rejimleri olan ülkeler: Bu ülkelerde, gelir, kazanç ve iratlara vergi uygulamaktadır. Ancak, belirli tipteki şirketlere veya işlemlere vergi avantajları sağlamaktadır (Örneğin; İrlanda).

Ayrıca vergi cennetleri buldukları coğrafi bölgelere göre de sınıflandırılabilirler (YETKİNER, 2001 a, s.92):

- **The Caribbean Bölgesi:** Bahama, Bermuda, Cayman Adaları, İngiliz Adaları, Hollanda Antilleri, Turks ve Caicos Adaları, Aruba, Barbados, Nevis, Montserrat, Anegada, Panama, vs.
- **Akdeniz Bölgesi:** Gilbertar ve Kıbrıs
- **Avrupa Bölgesi:** Hollanda, İsviçre, Lehistan, Andora, Lüksemburg, Kapione ve Monako
- **Channel Adaları Bölgesi:** Gurnse, Jersey, The Isle of Man,
- **Pasifik Bölgesi:** Hong Kong, Vanutu ve Nauru

332. Vergi Cennetleri ve Uluslararası Vergi Planlaması

Globalleşme, ticaret engellerini kaldırmış ve ülkeler arasındaki sermaye akımlarını artırmıştır. Büyük miktarlarda mobil sermayenin kullanılması, yatırımcıları çekmek için pek çok ülkeye önemli bir fırsat sunmaktadır (ALMEIDA, 2004, p.3). Vergi cennetleri, uluslararası işletme yatırımlarının mobilitesi ve ortak vergi matrahından yarar sağlamak için oluşturulmuşlardır. Vergi cennetleri, hem yerel olarak kazanılmış geliri uygun oranlarda vergilendirmeleri nedeniyle hem de bu ülke faaliyetlerinin diğer ülkelerde ödenmek zorunda kalınan vergilerden kaçınmayı kolaylaştırması nedeniyle yabancı yatırımları çekmektedirler (DHARMAPALA-HINES, 2006, p.4).

İşletmeler, firma içi borçlanma, vergiye tabi gelirin düşük oranlı vergi yargı alanlarına kaydırılması ve yüksek vergili ülkelerde vergi indirimleri gibi mali düzenlemelerden yararlanarak vergilerden kaçınabilmektedirler. Vergi cennetleri de işletmelerin bu olanaklarını artırmaktadır (HINES, 2007, p.2). Şubat 2008'de vergi kaçakçılığı ile ilgili

uluslararası bir skandal Almanya vergi otoritelerinin verileri bir Lihtenştayn bankasının eski bir çalışanından alması üzerine ortaya çıkmıştır. Lihtenştayn banka hesaplarının yardımı ile Alman vatandaşları hakkındaki bu bilgi, tanınmış Alman vatandaşlarının vergi kaçırma nedeniyle cezai takibatına neden olmuştur. Bu skandal, ana ülke vergilerinden yasa dışı bir şekilde kaçınmak amacıyla bireylerin vergi cennetlerini kullanmalarına örnek oluşturmaktadır. Ancak bireylerin yanı sıra işletmelerde vergi cennetlerinde büyük miktarlarda yatırım gerçekleştirmektedirler. Örneğin, ABD işletmelerinin doğrudan yurt dışı yatırımlarının üçte biri vergi cennetlerinde gerçekleştirilmektedir (DHARMAPALA, 2008, p.6).

İşletmeler vergi cennetlerini yasal olarak vergiden kaçınma ve vergi planlaması faaliyetleri için de kullanmaktadırlar. ÇUŞ'ların vergi cennetlerini kullanarak vergi yükümlülüklerini nasıl azalttıklarını ya da ertelediklerini anlamak için hükümetlerin yerleşik şirketlerinin yurt dışı gelirlerini nasıl vergilendirdiklerini bilmek gerekmektedir. Vergi cenneti olarak nitelendirilmeyen ülkelerin çoğu kendi sınırları içinde yerel ya da yabancı işletmelerce gerçekleştirilen ekonomik faaliyetleri vergilendirmektedirler. ABD ve Japonya gibi ülkeler yurt dışı geliri de vergilendirirler. Ancak, Almanya ve Hollanda gibi ülkeler yurt dışı kaynak gelirini ana ülkedeki vergilerden muaf tutarlar.

Geliri ana ülkeden vergi cenneti ülkeye yeniden tahsis edebilme açısından yurt dışı kaynak gelirin ana ülkede vergiden muaf tutulması sistemi, yurt dışı gelirin vergilendirilmesi sistemine göre açık bir avantaja sahiptir. Ancak ABD'de de yurt dışı kaynak geliri ana ülkeye gönderilinceye kadar ABD vergisinin ertelenmesine izin verilmektedir (DHARMAPALA, 2008, p.7). Ayrıca firmalar, karların ana yurda gönderilmesini geciktirerek ABD vergi yükümlülüğünün şimdiki değerini azaltabilir ve böylece avantaj sağlayabilirler. Üstelik bu erteleme avantajı vergi cennetindeki bağlı işletmeler için daha fazladır. Çünkü vergi cenneti hükümetlerine ödenen kaynak vergisi sıfır ya da çok düşük oranlıdır. Böylece, ÇUŞ'lar ülkelerin vergi sistemlerinden yararlanarak vergi yükümlülüklerini azaltma ya da ertelemek için vergi cennetlerini kullanabilirler (DHARMAPALA, 2008, p.8).

Mükelleflerin vergi cenneti ülkelerden yararlanmalarına dönük olan ve yasal çerçevede yapılan (vergi planlaması) başlıca faaliyetler şunlardır (GÜNAYDIN, 1999, s.81):

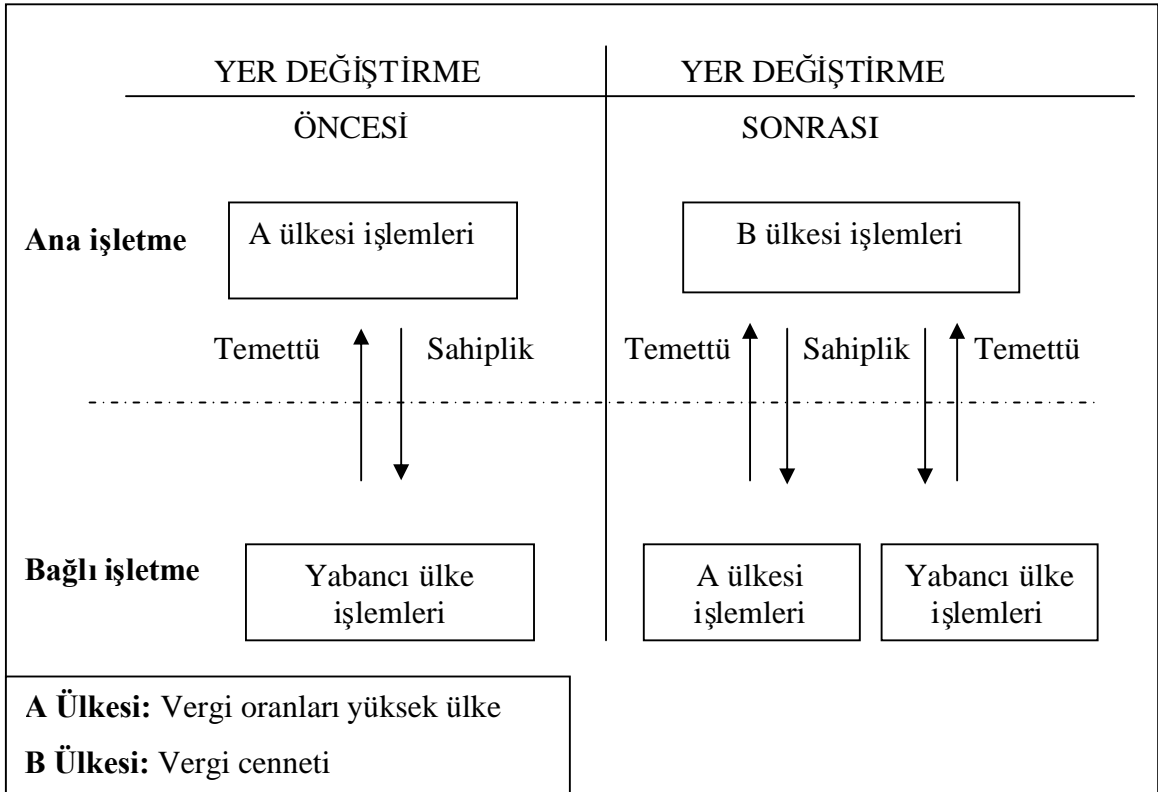
- Vergi yükünün genel olarak azaltılması,
- Vergi ödemelerinin geciktirilmesi suretiyle kazançların transfer edilinceye kadar vergi taksitlerinin neden olacağı azalmalara maruz kalmadan birikmesi,
- Yatırımlardan ve belli türlerdeki diğer faaliyetlerden (gemi taşımacılığı gibi) gelirlerin asgariye indirilmesi,
- Kazancın vergilemenin düşük olduğu veya hiç bulunmadığı yerlerde oluşturulmasına ilişkin ayarlamaların yapılması,
- Kazancın vergi cenneti ülkede toplanıp vergiye tabi olmadığı herhangi bir ülkede faaliyette bulunan ana merkeze vergilendirilmeksizin transfer edilmesi.

Vergi cennetlerinin vergiden kaçınmayı kolaylaştırmasının en yaygın yolu, vergi mükelleflerinin vergiye tabi gelirlerini yüksek vergi oranı uygulayan ülkelere düşük vergi oranı uygulayan ülkelere tahsis etmelerine olanak sağlamasıdır. Yüksek vergi oranları uygulayan ülkelerdeki yatırımlar vergi cennetindeki bağlı şirketlerden borçlanma yoluyla finanse edilebilir. Böylece ortaya çıkan faiz ödemeleri, yüksek vergi oranı uygulayan ülkelerin vergiye tabi gelirini azaltacak, vergi cennetindeki bağlı işletme ise faiz geliri elde edecektir (DHARMAPALA-HINES, 2006, p.4). Örneğin; merkezi Almanya'da bulunan bir (C) şirketinin vergi cenneti (A) ve vergi cenneti olmayan (B) ülkelerinde birer şirketi bulsun. Vergi cenneti ülkedeki şirket (A) tarafından vergi cenneti olmayan ülkedeki (B) şirketine borç verilir. (B) almış olduğu bu kredi karşılığında (A)'ya belli bir miktar faiz ödemesinde bulunacaktır. Böylece (B) faaliyette bulunduğu ülkede beyan edeceği gelirden ödediği faizi indirim konusu yaparak vergi yükünü azaltmaktadır. (A) ise zaten vergi cenneti ülkesinde faaliyette bulunduğu için elde etmiş olduğu faiz gelirleri vergiye tabi değil veya çok düşük miktarda vergiye tabidir. Böylece (C), (B) ülkesinde elde etmiş olduğu gelirin bir kısmını (A) ülkesine hiçbir maliyete katlanmadan transfer etmiş bulunmaktadır (YETKİNER, 2001b, s.80).

Vergiye tabi gelirin yeniden tahsisinde diğer yöntem daha önce ifade edildiği gibi firma içi işlemler için kullanılan transfer fiyatlarını ayarlamaktır. ÇUŞ'lar yüksek vergili ülkedeki bağlı şirketlerin düşük vergili ülkedeki bağlı şirketlere sağlayacağı mal ve hizmetler için talep ettiği fiyatları düşürerek yarar sağlayabilirler. Yasal sınırlamalardan doğan boşluklar, firmalar için herhangi bir kanunu ihlal etmeksizin vergiye duyarlı bir biçimde transfer fiyatlarını ayarlamayı mümkün kılar. ÇUŞ'lar firma içi borç, telif hakkı

ödemeleri, kar payı transferleri ve firma içi ticaret gibi işlemleri vergiden kaçınmaya olanak sağlayacak şekilde planlayabilirler (DHARMAPALA-HINES, 2006, p.4).

Ayrıca bazı şirketler, vergi cennetlerindeki maliyetler ve karlılıkla ilgili iş koşulları nedeniyle işlemlerini vergi cennetlerine yerleştirmektedirler. Şirketler, devralma, birleşme v.b içeren çeşitli araçlar yoluyla vergi cenneti ülkelerde yerleşebilmektedirler. Vergi cenneti ülkede yerleşme bu şirketlerin vergi yükümlülüğünü değiştirebilmektedir (www.gao.gov, 10.07.2007). Örneğin; çok uluslu şirketler merkezlerinin bulunacağı ülkeyi, yüksek vergi oranlı bir ülke yerine düşük vergi oranlı bir ülke ya da vergi cenneti olarak seçebilmektedirler. Böylece ana ülkedeki merkez işletme, bağlı işletme pozisyonuna sahip olurken; vergi cennetindeki işletmeler, ana işletme konumuna gelebilmektedirler. Bu çok uluslu şirketlere, ana işletmenin vergi cennetinde kaynak ilkesine göre vergilendirilmesi ve dolayısıyla bağlı işletmelerin karlarının aktarıldığı durumlarda istisna olması avantajını sağlayabilmektedir (ÖZ, 2005,s.263).

Şekil: 4

Çok Uluslu Şirketlerin Ana İşletmelerinin Yer Değiştirmesi

Kaynak: ÖZ, 2005, s.263.

Şekil 4'te çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin yerini değiştirmesinin etkileri gösterilmektedir. Yer değiştirmeden önce, yurt dışında olan bağlı işletmelerin kar payları (A) ülkesinde yerleşik ana işletme tarafından elde edilirken, grubun merkezinin vergi cenneti olan (B)'ye taşınması sonucunda, hem (A) ülkesinde hem de diğer ülkelerde yerleşik bağlı işletmelerin kar payları vergi cenneti olan (B) ülkesindeki yerleşik ana işletmeye gitmektedir (ÖZ, 2005, s.263). Bu yapı, vergi cennetinde yerleşik ana işletmeye yapılan ödemelerin vergi kesintileri ve kar payı ödemeleri ile ilgili diğer maliyetleri toplamı, ilk durumda ödenen vergilerden daha yüksek olmadığı sürece karlı olmaktadır.

Son zamanlarda merkezini vergi cenneti ülkelere taşıyan şirketlerin sayısında artış olmaya başlamıştır. Bunlara, Accenture'nin 2001 yılında Bermuda'ya, Fruit of Loom'un 1998'de Cayman'a, Stanley Tools'un 2002'de Bermuda'ya taşınması örnek olarak gösterilebilir (ÖZ, 2005, s.264).

Vergi cennetlerinin vergiyi ertelemek, vergi boşlukları yaratmak veya tümüyle vergi dışı kalmak için ticari şahıslar tarafından kullanılmasında en yaygın araçlardan biride sermaye şirketleridir (www.malihukuk.net, 21.02.2008, s.18). Daha önce belirtildiği gibi, halka açık olmayan anonim ve limited statüsündeki üs ve kanal şirketler, bir ülkedeki vergi yasalarının boşluklarından veya vergi anlaşmalarının sağladığı avantajlardan, akit devletlerin idaresine aykırı olarak yararlanma araçları olarak kullanılmaktadır. Üs şirketler ikametgah devletinin, kanal şirketler ise kaynak devletinin vergilendirme yetkisinin kapsamına girmekten kaçınan vergi mükelleflerinin başvurdukları yapay kuruluşlardır (www.malihukuk.net, 21.02.2008, s.19).

Malların ve hizmetlerin mobilitesinin artması, endüstrileşmiş yüksek vergi oranlarına sahip ülkelerin kurumlar vergisi matrahının aşınmasına, vergi gelirlerinin düşmesine ve hükümetler arasında vergi rekabetinin artmasına neden olmaktadır. Araştırma- geliştirme ve sermaye finansman faaliyetlerini çıktıların üretimi ve satışından ayırmak ve böylece gerçek ekonomik faaliyetlerin yerleştiği yerlerden farklı yerlerdeki sermaye ve fikri mülkiyetten elde edilen gelir için vergi planlaması yapmak için, ÇUŞ'ların kararlarında mali hareketlilik açıkça gösterilmelidir. Firmalar, geliri vergi cennetlerine ve diğer ülkelere kaydırabildikleri gibi mali işlemleri, firmaların mali yatırım seçenekleri ve hükümetlerin vergi politika çevresi de değiştirilebilir. Vergi planlaması, reel yatırım yerini vergi oranı

farklılıklarına daha az duyarlı hale getirme çabasıdadır. Vergi planlaması, yüksek vergi oranları uygulayan ülkelerin vergi gelirlerini azaltabilmekte ve yüksek vergili ülkelerin vergi matrahlarının aşınmasına neden olabilmektedir (HONG-SMART, 2006, p.1).

34. Elektronik Ticaret

1990'lı yılların dijital devrimi olan elektronik ticaret, işletmelerin ve vatandaşların faaliyet şekillerini değiştirmiştir. Ortaya çıkan yeni ticaret yöntemi sayesinde işletmeler bir anda dünya piyasalarına ulaşmışlardır. Büyük ve küçük işletmeler için mal ve hizmetlerin fiziki sınırları eski önemini yitirmiş, başlangıç maliyetleri önemli ölçüde azaltılmış ve yeni bir girişimci çevre ortaya çıkmıştır. Hem işletmeler hem de tüketiciler internete erişim için gerekli olan donanımı kolaylıkla elde edebildikleri için de elektronik ticaret hızla gelişmiştir (OECD, 2003b, p.9).

Teknolojideki gelişme ile mallar ve vergilendirilebilir potansiyel matrah bir ülkeyi kolaylıkla terk edebilmekte ve elektronik ticaret de bu süreci oldukça kolaylaştırmaktadır. Elektronik ticaret, vergileme açısından önem taşıyan kaynak ve ikametgaha dayalı vergi yapılarının yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. İnternet, bir birimin diğer ülkelerde fiziki bir varlık kurmak zorunda olmaksızın, pazarını genişletmesine olanak sağlamaktadır (FERNANDEZ-POPE, 2002, p.118).

Elektronik ticaretin tüm dünya hükümetlerinin gelecekte toplayacak oldukları vergiler üzerindeki potansiyel etkisi hakkındaki çoğu şey popüler basında yazılmıştır. Bu yazılanların çoğu, geleneksel vergi sistemlerinin yeni ekonomi için uygun olmadığını ileri sürmektedir. Bunun nedeni ise geleneksel vergi sistemlerinin, geliri ve asli vergi tahsilatını bir ürün ya da hizmetin satıcısının ülkesine vermesinden kaynaklanmaktadır. Ancak elektronik ticaret teknolojisi, bir yerdeki bilgisayar sunucuları için malların ve hizmetlerin diğer vergi yetki alanındaki satışını kolaylaştırmaktadır. Böylece, satış işlemleri için elektronik ticareti kullanan şirketler, gelirin kaydırılması ve vergi planlamasında daha fazla esnekliğe sahip olmaktadır (CARNAGHAN-KLASSEN, 2004, p.1).

340. Elektronik Ticaretin Tanımı ve Özellikleri

Elektronik ticaret, piyasadaki malların ve hizmetlerin teslimi, satışı, dağıtım ve üretimini kapsayan işlemleri kolaylaştırmak için bilgisayar ağlarının kullanımı yoluyla gerçekleştirilen ticarettir (MCLURE, 1997, p.732). ABD’de 1998 İnternet Vergi Özgürlüğü Kanunu (Internet Tax Freedom Act 1998) elektronik ticareti, “satış, kiralama ya da mal, hizmet ve bilgi sunumunu kapsayan, internet üzerinden ya da internete erişim yoluyla yürütülen herhangi bir işlem” olarak tanımlamıştır (SEITZ, 2005, p.6). Bir başka tanıma göre elektronik ticaret, elektronik araç ve teknikler kullanılarak malların ya da hizmetlerin iki ya da daha fazla birim arasında mübadelesini içeren işlemleri gerçekleştirme yeteneğidir (BRUGGEN, 2000, p.5).

Elektronik ticaretin yapılmasını sağlayan temel araçlar, telefon, faks, televizyon, elektronik ödeme ve para transferi sistemleri, elektronik veri değişimi sistemleri ve internettir. Bu araçlardan en önemlileri elektronik veri değişimi ve internettir. Elektronik veri değişimi, ticaret yapan iki kuruluş arasında, insan faktörü olmaksızın bilgisayar ağları yardımıyla belge ve bilgi değişimini gerçekleştiren bir sistem olarak elektronik ticaretin önemli araçlarından biridir. İnternet ise, elektronik ticaret açısından en etkin araç olarak kabul edilmektedir. Bunun en önemli nedeni, internetin ses, görüntü ve yazılı metni aynı anda ve çok daha hızlı bir biçimde iletmesidir. Ayrıca internet üzerinden yapılan işlemlerin maliyeti diğer araçlara göre daha düşüktür (CERAN-ÇİÇEK, 2007, s.293).

Gelişmekte olan dünyada elektronik ticaret, işletmeden tüketiciye olabileceği gibi işletmeden işletmeye de olabilmektedir (FOX-MCINTYRE, 2003, p.47). Çeşitli işletmelerin mal veya hizmetlerini tanıtmalarına ve bunları satmalarına veya gereksinim duydukları ürünleri satın almalarına olanak veren ve tarafların bağlanabileceği internet sayfaları şeklinde oluşturulan elektronik pazaryerleri işletmeden işletmeye olan satışlara örnek olarak gösterilebilir (ÖZ, 2005, s.174). Genellikle işletmeden işletmeye elektronik ticaret işletmeden tüketiciye elektronik ticaretten daha kolaydır. Bunun nedeni, işletmelerin muhasebe defterleri tutmaları ve işletmelerin sayısının tüketicilerin sayısından daha az olmasıdır (FOX-MCINTYRE, 2003, p.47).

Elektronik ticaret sağladığı kolaylıklar nedeniyle uluslararası ticaretle uğraşan işletmelerin sayısını artırmıştır. Dünyanın her yerinde şubesi olan bu işletmeler, yedi gün yirmi dört saat hizmet verirken, vergi rekabetinden kaynaklanan vergilendirme avantajlarından da yararlanma olanağına sahiptirler (GİRAY, 2002, s.117). İnternetin yardımı ile işletmeler, artan verimlilik, azalan maliyet ve artan ürün kaliteleriyle karlılıklarını artırabilmektedirler. Çünkü internet hem fiziksel hem de bireysel araçlara olan gereksinimi ortadan kaldırmaktadır (SEITZ, 2005, p.7). Bir ürünün katma değer zincirindeki katılımcıların ve aşamaların yeri, elektronik ticaret ortamında artık önemsizdir. Gayri maddi varlıkların yeniden üretimi neredeyse maliyetsizdir. Bir girişim dünyanın herhangi bir yerinde gayri maddi varlık yaratabilmekte ve bu varlıkları, dağıtım ya da kullanım için girişimin tüm bölümlerine internet üzerinden sunabilmektedir (SEITZ, 2005, p.10).

İnternet üzerinden yürütülen ticaret olarak ifade edilen elektronik ticaretin en yaygın örnekleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.150):

- Kitaplar, bilgisayarlar ve bilgisayar ile ilgili donanımlar, büro malzemeleri, elektronik teçhizat, otomobiller ve giysiler gibi geleneksel tüketim mallarının satışı.
- Havayolu uçuşları, otomobil kiralama ve otel rezervasyonu gibi seyahat hizmetleri ve internet bankacılığı ve hisse senetleri, tahviller ve diğer mali araçların internet üzerinden ticareti gibi finansal hizmetleri kapsayan tüketim hizmetlerinin satışı.
- Yazılım programları, metin dosyaları ve müzik gibi sayısallaştırılmış ürünlerin internet üzerinden satışı ve teslimi.
- Çeşitli ürün ve hizmetlerin işletmeler arasında internet üzerinden satışı, geleneksel yöntemlerle ya da elektronik olarak teslimi.
- Bilgisayar oyunları ya da şans oyunlarının satışı ya da lisansını verme.
- Online veri tabanları, ticari yazılım gibi hizmetlere erişimin satışı.
- Ürün reklamları, ürün geliştirme hakkında bilgi sağlama ve ürünler için teknik destek sağlama.

Görüldüğü gibi elektronik ticarete iki tür ürün satışı gerçekleştirilebilmektedir. Birincisi; geleneksel araçlarla dağıtılan internet üzerinden siparişi verilen bilgisayar, kitap gibi mallar ve emlak, oto kiralama, taşımacılık gibi hizmetlerdir. Bu tür ürünlerin siparişi internet ortamında yapılmakta, teslim ise geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. İkincisi; internet ortamında yazı, ses ve görüntülerle sayısal hale dönüştürülmüş ürünlerdir. Diğer bir ifadeyle bilgisayar programları, müzik ve sinema video kasetlerinin, kitap, dergi, gazete gibi yayınların dijitalleştirilmiş formları ve danışmanlık hizmetleri (hukuk, muhasebe, mühendislik gibi), finansal hizmetler gibi on-line üzerinden dağıtılan ve satılan sayısal ürünlerdir. Bu ürünler dünyanın her yerine coğrafik sınırlama olmaksızın aynı anda girebilmektedirler (GİRAY, 2002, s.118).

341. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi

Yeni bir ticaret aracı olarak internetin sunduğu imkanlar elektronik ticaretin gelişim hızını arttırmış ve elektronik ticaret işlemlerinin ve bu işlemlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilip vergilendirilmeyeceği önemli bir konu halini almıştır (KARADAĞ, 2008, s.377). Bu ticaretin vergilendirilmesi konusunda günümüzdeki tartışma, 1980’li yıllar boyunca posta ile sipariş esaslı satışlar konusunda şiddetlenen tartışmalara benzemektedir. Ancak elektronik ticarete, ulusal mali sınırların internetin sınırsız dünyası ile nasıl bağdaştırılacağı ilave bir sorun oluşturmaktadır (BASU, 2008, p.2).

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusunda iki farklı görüş vardır. Bunlardan birincisini oluşturan elektronik ticaretin vergilendirilmemesi gerektiği yönündeki görüşe göre (BASU, 2008, pp.12-13) bu ticaret gerek üretim, gerekse tüketim kesimine cazip avantajlar sunmaktadır. Bu ticaretin önünde engel teşkil edecek düzenlemeler yapılmamalı, hatta bu tür düzenlemeler varsa kaldırılmalıdır. WITSA tarafından yapılan bir çalışmaya göre, elektronik ticaretin gelişimi önündeki en büyük engellerden birisi vergilerdir (KARADAĞ, 2008, s.377). Elektronik ticaretin vergilendirilmesi gerektiğini savunan ikinci görüşü savunanların gerekçeleri ise beş ana başlık altında özetlenebilir: 1) Gittikçe artan sayıda tüketici, büyük ölçüde devletin kontrolü dışında olan internet aracılığı ile mal ve hizmet satın aldığı için devletler vergi tabanlarının bir kısmını kaybetme riski ile karşı karşıyadır (2) Geleneksel mal ve hizmetlerle aynı özelliklere sahip olan elektronik mal ve hizmetlerin vergi dışı tutulması adil değildir ve sadece gelir kaybına yol açar (3) Elektronik

ticaretin tamamen vergi dışında bırakılması halinde ticaret vergilemenin olmadığı yerlere kayarak yeni vergi cennetlerinin ortaya çıkmasına ve sonuçta gelir kaybına sebep olur (4) Vergilendirmenin olmaması durumunda, elektronik ticaret olanağından yoksun olan kesim vergi öderken internete erişim olanağı yüksek olan kesimin vergisiz ya da düşük vergi ile mal ve hizmet satın almasına neden olarak gelir dağılımının yüksek gelirli lehine bozulmasına yol açacaktır ve (5) Elektronik ticaret büyük ölçüde araçları ortadan kaldırdığı için zaten belli ölçüde maliyet avantajına sahiptir ve vergilendirilmemesi halinde hem vergi kaybı ortaya çıkar hem de devletin vergi alabildiği bu tip araçlar zor durumda kalır (TEKİN-VURAL, 2004, s.333).

Elektronik ticaretin ne şekilde ve hangi yöntemle vergilendirileceğinin tespit edilmesi de ayrı bir tartışma konusu yaratmıştır. Bu tartışmalar genellikle dört görüş etrafında toplanmıştır (KARADAĞ, 2008, s.378):

- Elektronik ortamın serbest ticaret ortamı olarak değerlendirilmesi ve vergilendirilmesi,
- Elektronik ticaretin bit vergisi ile vergilendirilmesi,
- Elektronik ticaretin mevcut vergi mevzuatına göre vergilendirilmesi,
- Elektronik ticaretin mevcut vergi mevzuatı ve vergi anlaşmalarında gerekli değişiklikler yapılarak vergilendirilmesi.

Devletler ve konunun uzmanları, elektronik ticaret işlemlerinin vergilendirilmesinde yeni yöntem ve araçlar geliştirme fikrini reddetmişler ve geleneksel ticarete uygulanan temel vergi ilkelerinin elektronik ticarete de uygulanması gerektiği konusunda uluslararası anlaşmaya varmışlardır (SEITZ, 2005, p.4). Ancak mevcut mevzuat elektronik ticarete uygun olmadığı için, vergi mevzuatında elektronik ticareti kapsayacak şekilde bir takım değişiklikler yapılması gerekmektedir (KARADAĞ, 2008, s.378).

Elektronik ticaret, izlenemeyen parasal işlem ve hizmetlerin uluslararası teslimi aracılığı ile vergi kaçırma ve vergiden kaçınmak için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Bilgisayar ortamında gerçekleştirilen işlemler teorik olarak izlense bile, uygulamada birçok zorluklar içermektedir. Özellikle, alıcı ve satıcıların aracısız olarak karşı karşıya geldiği ortamlarda, vergi idareleri için yapılan işlemleri rapor eden banker ve araçlar gibi

geleneksel araçların rolü azaldığından, vergi idarelerinin vergiyi doğuran olayları tespiti güçleşmektedir. Alıcıların, ödemelerini yurt dışından ve dijital para ile yapmaları durumunda vergi idareleri açısından elektronik ticaretin taraflarını tespit etmek daha da güçleşmektedir (ÖZ, 2005, ss.180-181).

Vergilere ilişkin sorunların özellikle geleneksel mal ve hizmet ticaretinde daha kolay olduğu bir gerçektir. Nitekim bu tür ticaretlerde sipariş, her ne kadar elektronik ortamda verilse de nihayetinde siparişi verilen mal bir şekilde gümrüklerden geçecektir. Yasal olmayan yollar tercih edilmediğinde bu gibi sorunların çözülmesinde geleneksel yöntemler ne derece etkili ise, elektronik ticarete de aynı etkinlik sağlanabilecektir. Bu konudaki esas sorun sayısal mal ticaretinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu mallar çoğu zaman somut bir varlıkla temsil edilmez. Bir internet erişim paketi veya herhangi bir paket programın veya müzik, film gibi ürünlerin gönderilmesinin fiziksel sınırlardan geçmesi şart değildir. Bir başka deyişle program bize bir CD veya disketle ulaştırılabileceği gibi, internet üzerinden elektronik olarak da gönderilebilir. Bedeli de yine elektronik ortam üzerinden ödenebilir. Bu durumda fiziksel sınırlar dikkate alınarak hazırlanan kanunlar bu ticaretin vergilendirilmesinde yetersiz kalacaktır (GÜNGÖR, 2002, s.133).

Özellikle satıcının vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelerde yerleşik olması ya da yerleşik gibi gösterilmesi durumunda elektronik ticaretin vergilendirilmesi daha da karmaşık hale gelmektedir. Örneğin, iş yerine gerek duyulmaksızın internet üzerinden yapılan teslimlerde, internet sitesinin vergi cenneti bir ülkede bulunması durumunda, satıcı, elde ettiği gelir dolayısıyla vergi ödememe olanağına sahip olmaktadır. Bu durum, benzer koşullarda faaliyet gösteren, biri gelir vergisi ödenen, diğeri ise ödenmeyen ülkede faaliyette bulunan iki satıcıdan birinin haksız vergi rekabetine muhatap olmasına neden olacaktır. Aynı durum, satışları üzerinden katma değer vergisi, perakende satış vergisi gibi dolaylı vergileri tahsil etme zorunluluğu bulunan satıcılar içinde geçerli olmaktadır (GİRAY, 2002, s.120).

OECD, Kasım 1997’de Finlandiya’da Turtu’da, ülkeler ve iş dünyasının katılımı ile “Global Elektronik Ticaretin Önündeki Engelleri Kaldırmak” adlı bir konferans düzenlemiştir. OECD’nin elektronik ticaret üzerine tüm çalışmalarının temel ilkesi, elektronik ticaretin tüm potansiyeli ile gelişebileceği bir çevre yaratmaktır. Ayrıca,

1998’de OECD Mali İşler Komitesince Ottawa’da, OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler ile iş çevrelerini bir araya getiren, ”Sınırsız Bir Dünya- Global Elektronik Ticaretin Potansiyelini Anlamak” adlı konferansta, elektronik ticarete uygulanabilecek temel vergilendirme ilkeleri belirlenmiştir (OECD, 2003b, p.11). Bu konferansta elektronik ticaret için belirlenen ilkeler, tarafsızlık, sadelik ve basitlik, etkinlik ve adalet, esneklik, idare ve uyum maliyetlerinin düşük olması, çifte vergilendirmeden kaçınma ilkelerinden oluşmaktadır (OECD, 2003b, p.12).

OECD Mali işler Komitesi tarafından Ottawa Konferansına sunulan ve Bakanlar Konseyi oturumunda kabul edilen “Elektronik Ticaret: Vergilendirme Çerçeve Koşulları” adlı raporda ise, OECD, vergi anlaşmaları ve transfer fiyatlandırma konularında getirilmiş uluslararası normların temelini oluşturan ilkelerin elektronik ticarete uygulanabilecek kapasitede olsalar da, Model Vergi Anlaşmasının elektronik ticaretin bazı yönlerine nasıl uygulanacağı konusuna açıklık getirici çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir (ÖZ, 2005, s.183).

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi açısından ülkeler arasında en çok sorun oluşturan yönü gelir vergileridir. İnternet sitesinin sanal bir ortam olması, somut bir iş yeri olarak kabul edilmemesi satışın gerçekleştiği ve gelirin elde edildiği yerin tespitini zorlaştırmaktadır (ÖZCAN-ÇİLİNGİR, www.malihukuk.net, 13.10.2008).

3410. Elektronik Ticaret Açısından Sabit İşyerinin Değerlendirilmesi

Çifte vergilendirmenin negatif sonuçlarını azaltmak için ülkeler, ulusal vergi kanunlarında çifte vergilendirmeyi azaltmak ya da ortadan kaldırmak için ölçüler benimsemişlerdir. Pek çok ülke, çifte vergilendirmenin önlenmesi için uluslararası anlaşmalar yapmışlardır. Bu çifte vergileme anlaşmaları ikametgah ülke ve kaynak ülke arasında vergi yetki alanının paylaşımını öngörmektedir (BRUGGEN, 2000, p.5). Genellikle, ülkeler yabancıların elektronik ticaretten kaynaklanan gelirlerini, diğer tür faaliyetlerden kaynaklanan gelire uygulanabilecek aynı ulusal vergi kuralları altında vergilendirmektedirler. Yabancı bir şirket ya da diğer vergi mükellefleri genel olarak kaynak ülkede bir bağlantı noktası ya da minimum varlığa sahip olmadıkça bu ülke tarafından kaynak esasına göre vergilendirilmemektedirler. Bağlantı noktası kuralı, yabancı

vergi mükelleflerinin söz konusu ülkede sabit bir iş yerine sahip olmalarıdır. Bağlantı kuralının uygulanmasında bir ülke, çeşitli kurallar altında sabit bir işyeri oluşturmak için değişik türdeki elektronik varlıkların etkin olup olmadığına karar vermelidir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.152).

Genel vergi anlaşmalarına göre bir vergi mükellefinin kaynak ülkede vergilendirilebilmesi için o ülkede bir ofise ya da diğer bir sabit iş yerine sahip olması ve sabit işyerinin faaliyetlerinin araştırma ya da yardımcı faaliyetleri aşması gerekmektedir. Kaynak ülkedeki yerin sabit işyeri olarak nitelendirilmesi için BM ve OECD modeline dayalı vergi anlaşmalarına göre, bir ülkede sabit bir işyerine sahip olan bir vergi mükellefi, sabit işyerine atfolunabilen işletme geliri üzerinden vergiye tabidir (FOX-MCINTYRE, 2003, pp.44-45). Dolayısıyla kaynak devletin sadece o ülkede mevcut sabit işyerine atfedilen gelirle sınırlı olarak vergi alma hakkı bulunmaktadır (SEITZ, 2005, p.10). Kar, kaynak ülkedeki sabit bir işyerine atfedilmedikçe işletme kazançları kaynak ülkede değil yalnızca ikametgah ülkede vergilendirilmektedir. Sabit bir işyeri, bir vergi borcunun varlığının belirlenmesi açısından önemlidir. Eğer böyle bir yer mevcut değilse kar yalnızca girişimin ikametgah ülkesinde vergiye tabi olacaktır (BRUGGEN, 2000, p.5).

OECD Model Vergi Anlaşmasına göre sabit işyeri bir ülkede fiziksel bir varlığı gerektirmektedir. Ancak web sitesi fiziki değil gayri maddidir (FOX-MCINTYRE, 2003, p.45). Ayrıca internet teknolojisinin gelişmesiyle sunucu ya da eşdeğerlerinin, dünya üzerinde fiziksel bir yerleşimi yerine uydular üzerinden de hizmet vermesi mümkün bulunmaktadır. Elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemler sabit bir işyeri aracılığıyla gerçekleştirilmediğinde, kaynak ülkesi vergi gelirlerinin azalması sonucunu doğuracaktır. Bu durumda ülkeler, elektronik ticareti teşvik etmek için düşük vergi oranlı vergi politikası uygulayabilecektir. İşletmeler açısından ise vergi, rekabeti etkileyen bir etken olarak kabul edildiğinde, düşük oranlı vergi uygulayan ya da vergi cenneti konumunda olan ülkelerde faaliyette bulunmak daha çok tercih edilen bir durum olacaktır (ÖZ, 2005, s.185).

Elektronik ticaret, uluslararası vergilendirmenin en temel ilkelerinden kaynak ve ikametgah ilkelerini temelinden sarsmaktadır. Dolaylı ticarete konu olan ürünlerin fiziksel tesliminde vergiyi doğuran olayın en azından gümrük ve satış vergileri yönünden tespiti

mümkün bulunmaktadır. Dolaysız vergiler açısından sorunların çözümü ise mutlaka uluslararası işbirliği gerektirmektedir (ÖZ, 2005, s.186).

3411. Gelirin Nitelendirilmesi

Doğrudan iş yapma, şirketin kaynak ülkede sabit bir işyeri kurmadan o ülke piyasasında çalışmasını ifade etmektedir. Değişen iş yapıları için tipik olan ve artması beklenen temel iş modelleri; bilgi depolama, etkin sunucu sayfaları ya da web sitesi barındırma, lisans verme ya da dijital ürünlerin veya diğer gayri maddi varlıkların satışı gibi hizmetlerin sağlanmasını kapsamaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojisi nedeniyle bu iş yapma modelleri, müşteriyle fiziki temasa gerek duyulmayan bir mesafeden daha kolay bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Ancak doğrudan iş modellerinin farklı gelir türlerine göre sınıflandırılması gerekmektedir. (SCHÄFER- SPENGEL, 2004, p.25). Elektronik ticaretten elde edilen gelirin niteliğinin belirlenmesi bir vergi anlaşmasının hükümlerinin uygulanması açısından da önemlidir (ARNOLD-MCINTYRE, 2002, p.157). Elektronik ticaretten kaynaklanan gelirin ticari kazanç olarak mı yoksa gayri maddi hak bedeli olarak mı değerlendirileceği konusunda belirsizlik mevcuttur (SALTER, 2002, p.7). Mal ya da hizmet alım satımı ile kullanım hakkının alım satımı arasındaki fark dikkate alınarak alım satım işlemlerinin ticari kazanç; kullanım hakkı alım satımının ise gayri maddi hak bedeli olarak vergilendirilmesi yaygın eğilim olarak değerlendirilmektedir (ÖZ, 2005, s.186).

Doğrudan iş yapmanın vergisel sonuçları açısından genellikle ikametgah ülke vergilendirme hakkına sahiptir. Ancak telif hakkı söz konusu olduğunda kaynak ülkede bu ödemeler üzerinden yaklaşık olarak %5'den %20'ye kadar değişen oranlarda stopaj vergisi alabilmektedir. Kaynak ülkenin aldığı bu vergi ikametgah ülkedeki vergi borcundan indirilebilmektedir. Dolayısıyla doğrudan iş geliri ikametgah ülkedeki vergi oranında vergilendirilmiş olmaktadır (SCHÄFER- SPENGEL, 2004, p.25).

Tipik iş modelleri için OECD farklı gelir kategorileri bakımından bir sınıflandırma geliştirmiştir. Örneğin, etkin sunucu sayfaları, veri depolama ya da profesyonel tavsiyeye elektronik ulaşım ticari kazanç olarak nitelendirilirken, telif haklarının ticari açıdan istismarı amacı için, belirli bir ürün ya da elektronik sipariş ve dijital ürünlerin yüklenmesi konusunda özel teknik bilginin sağlanması bir telif hakkı olarak sınıflandırılmaktadır. Bu

sınıflandırma makul bir sınıflandırma olarak kabul edilmektedir. Ancak, çifte vergilendirme gibi bir vergi riski oluşturabilecek bazı belirsizlik ya da geliri nitelendirme çatışmaları söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle geliri nitelendirme çatışmalarından kaynaklanan olası bir risk, farklı ülkelerin aynı geliri farklı şekilde nitelendirmeleridir. Örneğin, kaynak ülke ödemeyi bir telif hakkı olarak nitelendirebilir ve üzerinden stopaj vergisi alabilirken ikametgah ülke bu ödemeyi ticari kazanç olarak nitelendirebilir ve stopaj vergisini kabul etmeyebilir (SCHÄFER- SPENGEL, 2004, p.26). Ancak ticari kazançlar işyeri aracılığıyla elde edildiğinde kaynak devleti tarafından vergilendirmeye tabi olmaktadır. Buna karşılık gayri maddi hak bedellerinde vergilendirme hakkı esas itibariyle ikamet devletinin yetkisinde olmakla birlikte, kaynak devlet de gayri maddi hak bedeli ödemelerini vergi kesintisine tabi tutarak bu yetkiye ortak olmaktadır (ÖZ, 2005, s.186).

342. Elektronik Ticaret ve Uluslararası Vergi Planlaması

İnternetin ortaya çıkmasından önce, işletmelerin diğer vergi yetki alanlarında sabit bir işyeri kurmadan oradaki pazarlara girmesi zor olmaktadır. Şimdi ise, internet, işletmelerin ürünlerini ve hizmetlerini diğer yargı alanlarında çok düşük bir maliyetle tanıtılmalarını kolaylaştırmıştır. İşletmeler, internet aracılığıyla uluslararası pazarları yakalayarak diğer vergi yetki alanlarında faaliyet göstermekte ve bu nedenle çok uluslu şirket olarak adlandırılabilirler (FERNANDEZ-POPE, 2002, p.119).

Çok uluslu firmalar teknolojik gelişmelerin sonucu olarak ürünlerinin dizayn edildiği, üretildiği, satıldığı ve firma ile ilgili faaliyetlerin yapıldığı yerleri ülkeler itibariyle farklılaştırma olanağına sahip bulunmaktadır. Böylece çok uluslu bir firmanın bir ürün ile ilgili olarak yürüttüğü aktiviteler birden fazla ülkenin vergileme yetkisi alanına girmektedir. Globalleşme, bilişim teknolojisindeki gelişmeler ve bunlarla yakından bağlantılı olan elektronik ticaret ile birlikte “vergi planlaması” uygulamaları daha karmaşık bir şekilde artarak devam etmektedir (SEVİNÇ, www.ymm.net, 04.04.2007). Özellikle elektronik ticaretin coğrafi sınırları ortadan kaldırması vergiden kaçınma ve vergi kaçırma imkanlarını artırmıştır (GİRAY, 2002, s.118).

İşletmelerin elektronik ticaret işlemlerini düzenleme kararlarında vergi planlamasının ne derece önemli olduğu konusunda çok az kanıt mevcuttur (CARNAGHAN ve diğerleri, 2004, p.2). Önceki araştırmalar, vergi planlaması ve elektronik ticaret arasındaki bağlantıyı açık bir şekilde göz önünde bulundurmamıştır. Ancak elektronik ticaretin, vergi tahsilatı üzerindeki potansiyel etkileri hakkında mesleki yayınlardaki çeşitli yorumlar işletmelerin, ülkeler arasında geliri kaydırarak vergi ödemelerini azaltmak için elektronik ticareti kullanabilecekleri konusunda ciddi bir kanı olduğunu ortaya koymuştur (CARNAGHAN ve diğerleri, 2004, pp.7-8).

Elektronik ticaretin uluslararası vergi planlamasını nasıl ve ne şekilde etkilediği konusunda ilk araştırmayı yapanlar Carla Carnaghan ve Kenneth J. Klassen'dir. Çok uluslu şirketlerin, gelir vergilerini azaltmak için elektronik ticaretin yarattığı fırsatları kullanıp kullanamayacakları ve özellikle elektronik ticareti büyük ölçüde kullanan çok uluslu şirketlerin, vergi yetki alanları arasında gelirin kaydırılması yoluyla vergilerini azaltıp azaltamayacaklarını araştırmışlardır. Onların gelirin kaydırılması için keşfettikleri özel mekanizma, yurt dışı satışları kolaylaştırmak için elektronik ticaretin kullanılmasıdır (CARNAGHAN-KLASSEN, 2004, p.1). Uluslararası ticaretle meşgul olan şirketlerin geliri kaydırma olanakları elektronik ticaret öncesinde de mevcuttu. Ancak elektronik ticaret bu faaliyetlerin maliyetlerini oldukça azaltmıştır (CARNAGHAN-KLASSEN, 2004, p.7).

The Economist dergisinde yayınlanan bir makalede internetin vergi rekabetini artırma potansiyeline sahip olduğu ve çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini Karayip Adaları gibi düşük vergi oranı uygulayan ülkelere kaydırmalarının çok daha kolay olduğu belirtilmiştir (CARNAGHAN-KLASSEN, 2004, p.6). Satıcının vergi cenneti olarak tanımlanan ülkelerde yerleşik olması ya da yerleşik gibi gösterilmesi durumunda vergi rekabeti ve elektronik ticaretin vergilendirilmesi konularıyla ilgili vergilendirme sorunları daha karmaşık hale gelmektedir. Örneğin, iş yerine gerek duyulmaksızın internet üzerinden yapılan teslimlerde, internet sitesinin vergi cenneti bir ülkede bulunması durumunda satıcı elde ettiği gelir dolayısıyla vergi ödememe olanağına sahip olmaktadır (GİRAY, 2002, s.120).

Elektronik ticaretin gelir vergilerini azaltmak için oluşturduğu fırsatlardan çok uluslu şirketlerin birçoğu yararlanmaktadır. Elektronik ticaret yabancı şubelerle ilgili olarak ihracatın kullanımını kolaylaştırmaktadır. Vergi karları söz konusu olduğunda elektronik ticaret firmaları elektronik ticaret yapmayan firmalardan daha fazla ihracat yapma yoluyla bu fırsatlardan faydalanmaktadırlar (CARNAGHAN ve diğerleri, 2004, p.1). Sonuç olarak, elektronik ticaretin mobil doğası ve mukimlerin sınır ötesi şirketler kurma yeteneği, işlemlerin düşük vergili alanlarda gerçekleştirilme olanağını artırmıştır. Elektronik ticaret, vergi mükelleflerinin ve bu vergi mükelleflerinin yerinin belirlenmesi, vergiye tabi işlemlerin belirlenmesinde, vergi mükellefleri ve bu vergi mükelleflerinin vergiye tabi işlemleri arasında ilişki kurma yeteneği açısından zorluklar yaratmaktadır. Bu zorluklar ise çok uluslu işletmelere vergiden kaçınma ve vergi planlaması yapma ve böylece daha az vergi ödeme olanağı sağlamaktadır (OGUTTU, 2007, p.80).

35. Finansal Açıdan Yeniden Yapılanma

İşletmeler, farklı ülkelerin vergi sistemlerine karşılık elde ettikleri kazançlar üzerinden en düşük küresel vergi oranında vergi ödemek için finansal yapılarını yeniden kurabilmektedirler. İşletmelerin bunu gerçekleştirebilmeleri için birkaç yöntem mevcuttur. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (EDWARDS-RUGY, 2002, p.19):

- İşletmeler, yurt dışı vergi mahsubunun kullanımını maksimize etmek için, kar paylarının yurt dışındaki yüksek ve düşük vergi oranlarına sahip bağlı işletmelerden ana işletmeye transferini ayarlayabilirler.
- İşletmeler, parayı, kar payları, faiz, kira bedeli ve telif haklarını içeren çeşitli şekillerde yurt dışından kendi ülkelerine transfer edebilirler. Her bir ödeme farklı bir verginin konusu olabilir.
- İşletmeler, borç/öz sermaye yapısını, ana şirket ve bağlı şirketler arasında borç ve öz sermayenin dağılımını değiştirebilirler. Örneğin, yüksek vergi oranlarına sahip ülkelerdeki firmalar faiz ödemelerinin yararını maksimize etmek için borçlanmayı artırabilirler.
- İşletmeler, patent ve telif hakkı gibi gayri maddi varlıkları düşük vergili ülkelerde yerleşik bağlı işletmelerin aktifine aktarabilirler ve yüksek vergili ülkelerde bunlar için ödenen ücretleri gider yazabilirler.

- İşletmeler, yurt dışında şube, bağlı işletme, ortaklık ve karma birimleri içeren farklı işletme yapıları kullanabilirler.

Çok uluslu şirketler, yüksek vergi oranlı ülkeler ile düşük vergi oranlı ülkelerde faaliyette bulunan bağlı işletmeleri arasında kar payı ödemelerini, vergi yükünü azaltacak şekilde organize edebilmektedirler (EDWARDS-RUGY, 2002, p.19). Bu işletmeler karlarını kaydırırken transfer fiyatlandırma ya da finansman stratejilerini kullanmaktadırlar. Finansman yoluyla vergi planlamasının etkilerini göstermek için ağırlıklı finansman yöntemleri borçlanma ve hisse senedi çıkararak sermaye edinmektir (OVERESCH, 2005, p.61).

Genel olarak, işletmeler için üç temel finansman kaynağı vardır. Bunlar (COYLE, 2000a, p.2):

- İşletme faaliyetlerinden arta kalan nakit,
- Yeni hisse senedi çıkararak sermaye edinme,
- Banka ya da banka dışı kaynaklardan borçlanmadır.

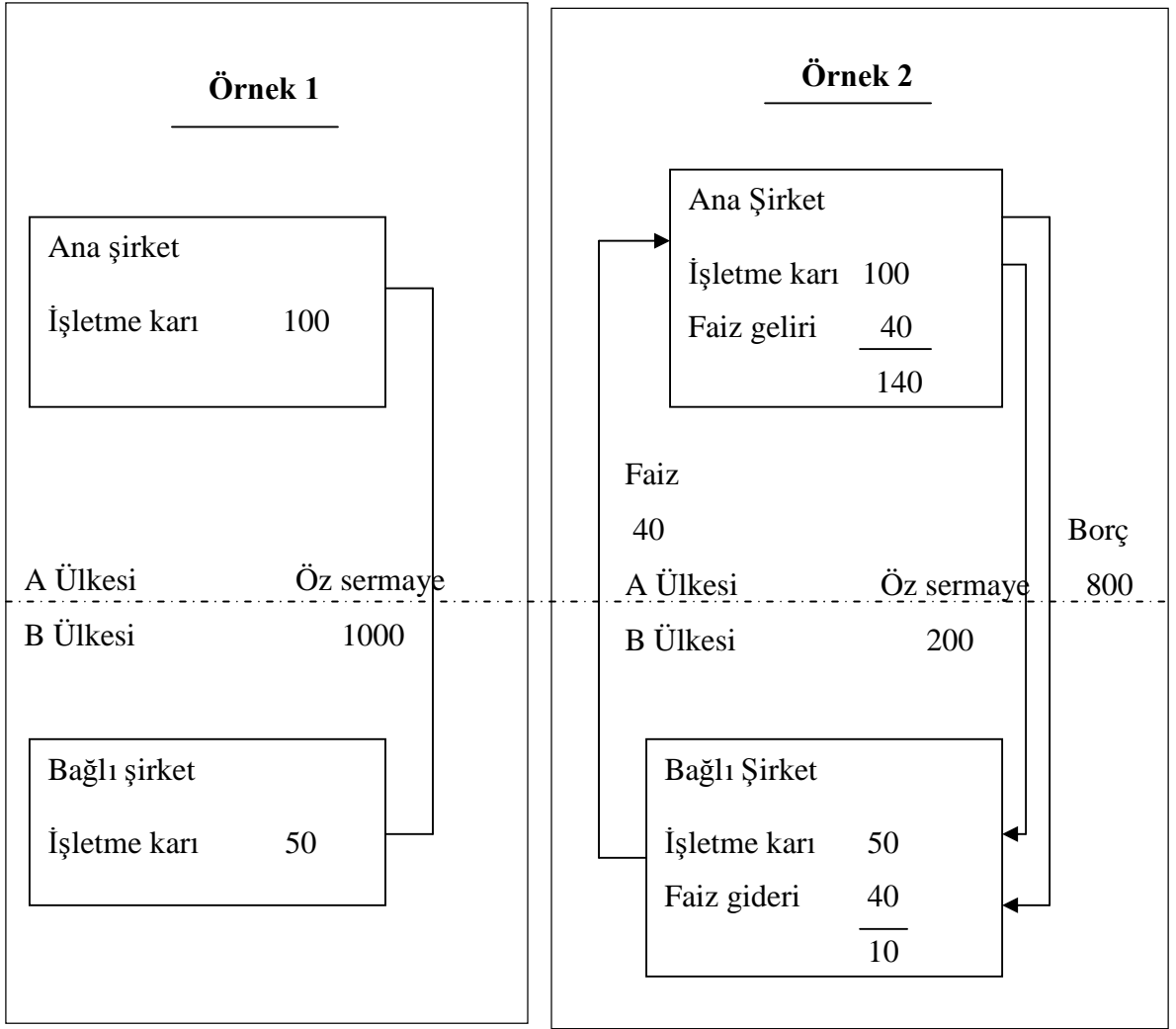
Genel olarak, bir yatırım projesi borçlanma ya da hisse senedi çıkararak sermaye edinimi ile finanse edilmektedir (GOODSPEED-WITTE, 1999, pp.271-272). İşletmeler bu yöntemlerden yalnız birini seçebilecekleri gibi her iki yöntemi de kullanabilmektedirler. Finansman yönteminin seçimi, ekonomik ve ticari düşüncelere dayanmakla birlikte vergi ile ilgili görüş ve düşüncelerden de etkilenmektedir (ROHATGI, 2002, p.457). Birçok işletme açısından tamamıyla hisse senedi çıkarımı ile finansman yetersiz bir sermaye yapısıdır. Borçlanma, sürekli bir finansman kaynağı olmasa da önemli bir finansman kaynağıdır (COYLE, 2000a, p.2).

Büyüme ve gelişme için dış finansmana ihtiyacı olan karlı bir işletme için borç sermayenin iki önemli yararı vardır: maliyet ve esneklik (COYLE, 2000a, p.3). Borç, genel olarak şirkete ait olmayan bir kaynak olarak algılanmakta ve bu nedenle faiz vergiden indirilebilir bir gider olarak işlem görmektedir. Bir işletme kendisine ait olmayan bir kaynağı kullandığı için ödeme yapıyorsa, bu kaynak taşınmaz mal, araç gereç, fikri mülkiyet ya da borç sermaye olsun ya da olmasın o kaynağın kullanımı için ödenen

karşılıklar vergiden indirilebilir birer giderdir. Ancak bir işletmenin, hissedarlarına kendi sermayeleri üzerinden ödediği karşılıklar genellikle vergiden indirilememektedir. Çünkü bir işletmenin öz sermayesi kendi kaynaklarının parçasıdır. Bundan dolayı hissedarlara ödenen temettüler, diğer üretim faktörleri için ödenen bedellerle karşılaştırılmaz. Ancak bu kural tüm ülkeler için geçerli olmamaktadır (FINNERTY ve diğerleri, 2007, p.107). Borç sermaye işletmenin beklenen nakit akımlarına uygun olarak alınabilir ve geri ödenebilir. Bu nedenle işletmeye, sermaye yapısını planlama ve kontrol etmede daha büyük esneklik sağlamaktadır (COYLE, 2000a, p.4).

Öz sermaye finansmanı belirli koşullarda borç sermayeden daha uygun olabilmektedir. Örneğin, ev sahibi ülkede, temettüler üzerinde herhangi bir verginin olmaması ya da düşük bir stopaj vergisinin olması ve dış temettülerin ana ülkede vergiden istisna olması durumunda temettü geliri faiz gelirine tercih edilebilir. Sonuç olarak, temettü geliri üzerinden ödenecek vergi çok azdır ya da sıfırdır (ROHATGI, 2002, p.457).

Çok uluslu şirketler, genel olarak bağlı kuruluşlarına ne kadar öz sermaye sağlayacakları ve buna bağlı olarak bağlı kuruluşun ana şirketten, diğer bağlı kuruluşlardan ya da grup dışından ne kadar borç almaya ihtiyacı olduğuna karar verebilmektedirler. Ana şirketin ve bağlı kuruluşunun farklı vergi yetki alanlarında olması durumunda, ana şirketin bağlı kuruluşuna sağlayacağı öz sermayenin miktarı, iki vergi yetki alanı arasında vergiye tabi kazançların tahsisini etkileyecektir (FINNERTY ve diğerleri, 2007, p.108). Aşağıdaki şekilde öz sermaye ve borç finansmanı gösterilmiştir.

Şekil: 5

Öz Sermaye Finansmanına Karşı Borç Finansmanı

Kaynak: FINNERTY ve diğerleri, 2007, p.108.

Şekil 5'deki iki örnek arasındaki tek fark, örnek 1 de ana şirket bağlı şirketini sadece öz sermaye ile finanse ederken örnek 2'de hem borç ile hem de öz sermaye ile finanse etmektedir. Her iki örnekte de grubun toplam kazancı 150'dir. Örnek 1'de vergiye tabi kazanç A ülkesi için 100, B ülkesi için 50, Örnek 2'de ise vergiye tabi kazanç A ülkesi için 140, B ülkesi için 10'dur (FINNERTY ve diğerleri, 2007, p.108).

Normal koşullar altında, borçlanma ile finansman hisse senedi çıkararak sermaye edinimine tercih edilmektedir. Çünkü temettüler, kazançlar üzerinden kurumlar vergisi öndikten sonra dağıtılırken, faiz, vergi öncesi kazançlardan indirilmektedir. Ödünç alan,

borçlanma yoluyla finansman ile vergilerini azaltabilmektedir (ROHATGI, 2002, p.457). Dolayısıyla çok uluslu bir şirketin bir yatırımı finanse etme yönteminin vergisel sonuçları da farklı olmaktadır.

Finansman yöntemi bağlı şirketin düşük vergi oranlı ülkede ve yüksek vergi oranlı ülkede yerleşik olmasına bağlı olarak da değişmektedir. Eğer çok uluslu şirketin bağlı şirketi yüksek vergi oranlı bir ülkede ise finansman kararı borçla finanse yönünde olacaktır. Çünkü bu durumda faiz ödemeleri yüksek vergili ülkede indirilebilecek ve ikamet ülkesinde faiz geliri elde edilecektir (GOODSPEED-WITTE, 1999, p.271). Faiz ödemeleri, işletme karının belirlenmesinde gider unsuru olarak dikkate alındığı için vergi oranlarının yüksek olduğu ülkelerde faaliyette bulunan bağlı işletmelerin borç yoluyla finanse edilmesi her zaman daha fazla avantaj sağlamaktadır (HINES-RICE, 1990, p.12). Dolayısıyla, faiz giderlerinin indirimi yoluyla daha az vergi ödemek mümkün olacaktır. Ancak, bağlı şirketin düşük vergi oranlı bir ülkede yerleşik olması durumunda çok uluslu şirket finansman kararını öz sermaye ile finanse yönünde verecektir. Kazançlar kar payları olarak ana ülkeye getirilinceye kadar ana ülkede vergide tabi olmayacağından bir süre için yüksek oranda vergi ödemekten kaçınılacaktır. Ancak kar payının getirildiği andaki değeri, dağıtılmayan karın bu günkü değerine eşit olduğu sürece bunun pek bir anlamı olmayacaktır (GOODSPEED-WITTE, 1999, pp.271-272).

Çok uluslu şirketler, genellikle sınır ötesi bir finansman merkezinde uzman bir finans şirketi kurmakta ve borç sermayeyi artırmak için bu finans şirketini kullanmaktadırlar. Vergi cenneti ülkede bir finans şirketi oluşturulmasının temel amacı, faiz indirim değerini maksimize etmektir. Finans şirketi, sermayeyi artırabilecek ve grup içindeki diğer şirketlere yeniden borç verebilecektir. Dikkatli vergi planlaması gerçekleştirerek artan sermayenin vergi sonrası maliyetleri büyük ölçüde azaltılabilecektir (COYLE, 2000a, pp.74-75).

Bağlı işletmenin vergi cennetinde yerleşik olması durumunda, bu bağlı şirketten elde edilen karın ikamet ülkesine getirilmesi durumunda, ana ülke vergi oranı uygulanacağı için vergi cennetinin bir cazibesi olmayacaktır. Bu durumda işletmenin ikamet ülkesi vergi yükünden kaçınması, bağlı işletme karını ikamet ülkeye getirmemesi ile mümkün olacaktır. Dolayısıyla, çok uluslu şirketler, vergi oranları düşük ülkelerdeki yatırımlarına daha az

finansman olanağı sağlayarak, elde edilen karları yeniden yatırıma dönüştürebilmekte ve bunları ana ülkeye getirmedikleri için daha az vergi ödeyebilmektedirler. Ayrıca, çok uluslu şirketler yurt dışında bulunan bağlı işletmelerinin kar paylarının dağıtım zamanını belirleyerek de vergi yükümlülüklerini azaltmaktadırlar (ÖZ, 2005, ss.266-267).

Bağlı işletmeler arası mal alım satımlarının vadeli satış yoluyla gerçekleştirilmesi yöntemiyle de yüksek vergi oranlı ülkelerde mal ve hizmet alış maliyetlerinin yükseltilmesi mümkündür (ÖZ, 2005, s.269). Ayrıca daha önce ifade edildiği gibi, işletmeler, patent ve telif hakkı gibi gayri maddi varlıkları düşük vergili ülkelerde yerleşik bağlı işletmelerin aktifine aktararak ve yüksek vergili ülkelerde bunlar için ödenen ücretleri gider yazarak ve yurt dışında şube, bağlı işletme, ortaklık ve karma birimleri içeren farklı işletme yapıları kullanarak da vergi matrahlarını azaltabilirler (EDWARDS-RUGY, 2002, p.19).

36. Şirket Birleşmeleri ve Devralmaları

1997 yılında yayınlanan UNCTAD Dünya Yatırım Raporu'na (UNCTAD World Investment Report) göre, şirket birleşmeleri ve devralmaları, gelişmiş ülkelerde toplam doğrudan yurt dışı yatırımların %20'sini, gelişmekte olan ülkelerde ise %10'unu oluşturmaktadır (ROHATGI, 2002, p.461).

Türkçede kullanılan şirket "birleşme" ve "devralma" kavramları, İngilizce terimler olan "merger", "acquisition", "consolidation" ve "takeover" kavramlarının içeriklerini kapsamaktadır. Uluslararası finans literatüründe de söz konusu kavramların sınırları çok net olmayıp, sıklıkla birbirleri yerine kullanılabilirler (YÖRÜK, www.1bilgi.com, 05.03.2008). Şirket birleşmeleri ve devralmalar, iki ya da daha fazla kuruluşun işletmelerinin tümünü ya da bir kısmını birleştirmeleri durumunda gerçekleşmektedir. Birleşme ve satın almalar arasındaki temel farklılıklar genellikle, işletme kombinasyonundaki bireysel işletmelerin nispi büyüklüğü, birleşilen işletmenin mülkiyeti ve bu işletmenin yönetim kontrolü ile bağlantılıdır (COYLE, 2000b, p.2). Ancak şirket birleşme ve devralmalarının her ikisinin sonucu da, farklı mülkiyete sahip iki ya da daha fazla işletmenin bir takım stratejik ya da mali amaçlar elde etmek için aynı çatı altında

işletilmesidir (SHERMAN-HART, 2006, p.11). Şirket birleşme ve devralmaları (satın alma) her ne kadar aynı sonucu verseler de farklı işlemleri ifade etmektedirler.

360. Şirket Birleşme ve Devralmalarının Tanımı

Şirket birleşmeleri, iki şirketin bir şirket bünyesinde birleşmesi ve hedef şirketin tasfiye edilerek tüm aktif ve pasifinin birleşilen şirketin bilançosuna dahil edilmesi işlemidir (PWC, 2006, s.5). Yani alıcı işletmenin, satıcı işletme ya da işletmelerin aktif ve pasifini kendine katması yoluyla iki ya da daha fazla şirketin birleşimi söz konusudur. Birleşmeden sonra alıcı işletmenin orijinal kimliği devam etmektedir (SHERMAN-HART, 2006, p.11).

Devralma işleminde ise alıcı taraf, hedef şirketin hisselerinin bir bölümünü, tamamını veya önemli aktiflerini satın almakta ya da hedef şirketi tamamen kendi bünyesine katmaktadır (PWC, 2006, s.5). Devralma, bir şirketin malvarlığının ya da hisse senetlerinin satın alınmasını ifade etmektedir. Bu hisse senetleri, mevcut ya da yeni hisse senetleri olabilir ve tam sahipliği gerektirebilir ya da sadece yatırımcının bir sermaye çoğunluğu elde etmesini sağlayan payları içerebilir. Bugün sınır ötesi satın alımların yaklaşık üçte ikisi sermaye çoğunluğunu gerektirmektedir.

Birleşmeler satın almalarından farklıdır. Bir birleşme, iki ya da daha fazla işletmeye ait borç ve alacakların birbirine katılması yoluyla mevcut bir şirketin massedilmesine dayalıdır. Bire bir takas (hisse senedi değişimi) yoluyla bir birleşme tam sahipliğe yol açmaz, fakat satın alınan şirket için %50 den daha fazla öz sermaye veya oy hakkına sahip olmak mümkündür (ROHATGI, 2002, p.461).

361. Şirket Birleşme ve Devralmalarında Vergilendirme

Bir birleşme veya devralma, vergi ile ilgili bazı görüş ve düşüncelere neden olmaktadır. Yeni hisse senetlerinin ihracı üzerinden emisyon vergisi, hisse senetlerinin veya mal varlıklarının transferi üzerinden damga vergileri ve hisse senetleri veya malvarlıklarının satışı üzerinden sermaye kazançları vergisi söz konusu olabilir. Vergi niteliklerinde bir kayıp olabilir. Ayrıca yabancı yatırımcı gelecekteki temettülerden kaynakta kesilecek vergi ve bu oranı azaltacak antlaşma hükümleriyle ilgilenmektedir. Eğer yabancı yatırımcı

şirketin sermaye çoğunluğunu elde etmişse, bağlı şirketin dağıtılmamış geliri üzerinden yurt dışı kontrollü işletme kurallarına göre ana ülkede vergi ödemekle yükümlü olabilir (ROHATGI, 2002, p.462).

Mili Gelirler Yasası'nın (Internal Revenue Code) 368. Bölümünde, alıcı ve satıcı açısından satın almanın genel vergi sonuçları belirtilmiştir. Bunlar (ABOHOONIE-BRENNER, 1994, pp.220-221):

a) Satıcı açısından;

- Hedef şirket, pasifinin yanı sıra aktifini de transfer etmesi durumunda kar ya da zarar tanımayacaktır,
- Hedef şirketin hissedarlarının hisse senetlerini, devralanın hisse senetleri karşılığında transfer etmesi durumunda, bu hissedarlar kar ya da zarar tanımayacaktır,
- Hisse senetleri dışında nakit ya da borç araçları ile ödeme şekli, kazanç oranında vergiye tabidir.

b) Alıcı açısından;

- Devralan, hisse senetlerini hedef şirketin varlıkları karşılığında ihraç ederse, hiçbir kazanç ya da kaybı tanımaz,
- Devralan, satıcının vergi matrahını ve elde ettiği hisse senetleri ya da aktiflerin elde tutma dönemini üzerine alır,
- Devralan, hisse senetlerinin devri durumunda hedef şirketin vergi niteliklerini (örneğin, net işletme zararının aktarımı) elde eder. Ancak bunların kullanımında sınırlamaya tabi olabilir.

Daha önce ifade edildiği gibi, devralma, bir işletmenin malvarlığının veya hisse senetlerinin satın alınmasını gerektirir. İşletmenin mal varlıklarının ya da hisse senetlerinin satın alınması arasındaki seçim alıcı ve satıcıları farklı şekillerde etkilemektedir (ROHATGI, 2002, p.462).

3610. Varlık Alımları

Alıcı, bir hisse senedi satın alımında devralınan şirketin borçları (özellikle şarta bağlı borçlar) konusundaki kaygıları nedeniyle genellikle bir varlık satın almayı tercih etmektedir (ROHATGI, 2002, p.462). Varlık transferleri, alıcı firmaya varlıkların defter değerlerini artırma olanağı sağlamaktadır. Alıcı firma varlıkların transfer esnasında artırılmış değerlerini defterlerine kaydederek, bu değerler üzerinden amortisman ayırabilir (PWC, 2006, s.13).

Varlık satın alımında, genellikle yerel bir bağlı şirket veya şube, şirket alımını gerçekleştirmekte ve satın alım için borç alınan fonların faizi ilgili gelecek gelir akımlarından indirilebilmektedir. Alıcı, varlıkları adil piyasa değerinden elde ettiği için, onlar gelecekte vergisel amaçlar için tamamıyla amorti edilebilir. Birçok ülke, firma değeri gibi maddi olmayan varlıklar için de ödemelerin vergi amortismanına izin verir. Ancak alıcı, devralınan şirketin vergi niteliklerini (örneğin; kullanılmayan vergilendirme zararının gelecek yıl karlarına mahsup edilmesi, yurt dışı vergilerin mahsubu, sermaye zararları gibi) almaz. Ayrıca mal varlıklarını elde eden ev sahibi ülkedeki yeni bağlı şirket ya da şubenin kuruluş maliyetleri de vardır.

Varlıkların satın alınması, satıcı için vergisel açıdan yararlı değildir. Satış fiyatı varlıkların net aktif değerini aştığı takdirde geçmiş amortisman payları yeniden elde edilirken, envanterin piyasa değerinden transferi vergiye tabi bir kara yol açar. Eğer varlıkların değeri yükselseydi ödenecek sermaye gelirleri de olabilirdi. İşlem özellikle taşınmaz mallar üzerinde yüksek transfer vergilerini (ör: damga vergileri) gerektirebilir. Sonuç olarak, malvarlıklarının satışı aynı sermaye kazançları üzerinden çifte vergi ödemesine yol açabilir. İlk olarak şirket tarafından varlıkları sattığında vergi ödenir ve tasfiye fazlası dağıtıldığında tekrar hissedarlar tarafından vergi ödenir (ROHATGI, 2002, p.462).

3611. Hisse Senedi Alımları

Satıcı hisse senetlerinin transferini tercih eder. Çünkü bu durumda, satış hissedarları üzerinde yalnızca sermaye kazançları vergisi söz konusudur. Üstelik, hisse senetlerinin

transferi, genellikle varlıkların satın alınmasından daha kolay ve daha az pahalıdır. Hisse senetlerinin satın alınmasında, tüzel kişi ve onun vergisel nitelikleri korunur. Ancak, birçok ülke, mülkiyette ve işletmenin doğasında bir değişim olduğu zaman zararın gelecek yıl karlarına mahsup edilmesini kısıtlamaktadır. Bu nedenle, hisse senedi satın alma, geçmiş faaliyet zararı ve diğer kullanılmamış vergi avantajları gibi vergi niteliklerinin kaybına yol açabilecektir. Uluslararası satın almaların çoğu peşin alımları kapsar ve yabancı ortaklarla birebir takası gerektirmez (ROHATGI, 2002, pp.462-463). Örneğin, A şirketi bir işletmesini (fabrikasını) diğer bir üye devletteki B şirketine, bu şirketin hisse senetleri karşılığında devretmektedir. Böyle bir durumda, A şirketi işletmenin aktif ve pasifinin kayıtlı değeri ile piyasa değeri arasındaki fark üzerinden vergi ödemek zorunda kalacaktır. A şirketi, B'den nakit ödeme yerine hisse senedi alması durumunda, bu sermaye kazançları vergisini ödemeyecektir. Yasal bir birleşme veya bölünmenin içinde yer alan bir hissedar açısından benzer vergisel özellikler söz konusudur. Örneğin, X işletmesinin hisse senetlerine sahip olan bir kişi, X şirketini ele geçirmek isteyen bir başka üye devletteki Y şirketinin yeni çıkardığı hisse senetleri ile (X şirketindeki hisselerini) değiştirmesi durumunda, onun X şirketindeki hisse senetleri üzerinde bir sermaye kazancı oluşacaktır. Bu kişinin hiç nakit para almaması durumunda sermaye kazançları vergisi ödemekten kurtulabilecektir (TANRIKULU, 2002, s.75).

Sonuç olarak, hisse senetlerinin el değiştirmesi durumunda, mevcut halde bu hisse senetlerini ellerinde bulunduranların bunları devretmesi sonucunda, bu devirden doğabilecek kazancın ülke mevzuatlarına bağlı olarak sermaye kazançları vergisine tabi olması mümkün bulunmaktadır. Varlıkların satın alınması durumunda ise, bu devir işlemi sonucunda yine ülke mevzuatlarına bağlı olarak varlık değerlemesi sonucunda bu işlemde kaynaklanan vergi yükümlülüğü ortaya çıkabilmektedir. Uygulamada bu iki yöntemin karışımı olan alternatiflerle de karşılaşılabilir (GRUBERT, 2003, p.4).

Vergi avantajları şirket birleşme ve devralma faaliyetlerini açıklayabilecek önemli hususlardan birisidir (YÖRÜK, www.1bilgi.com, 05.03.2008). Şirketler, diğer şirketleri ya da onların varlıklarını elde ederek kazançlarında değişiklik yapabilmektedirler (PAUTLER, 2001, p.1). Örneğin transfer edilebilir (gelecek yıllar karlarından mahsup yapma olanağı sağlayan) birikmiş zararları olan firmalar, karlı şirketler için değerli birer hedef haline gelecektir. Çünkü karlı firmalar devir veya satın aldıkları bu firmaların

zararlarını, vergi kanunlarının öngördüğü sınırlar ve süreler içerisinde karlarından mahsup ederek vergi avantajı sağlamış olacaktırlar (YÖRÜK, www.1bilgi.com, 05.03.2008).

37. Şirketlerin Tasfiyesi

Bir şirket faaliyetlerinin tasfiyesi iki kar türüyle sonuçlanmaktadır: (1) Tasfiye dönemindeki işlemlerden elde edilen gelir; ve (2) İşletme varlıklarının piyasa değerinde paraya çevrilmesi durumundaki sermaye gelirleri. Pek çok ülke, şirketin normal tasfiye süresi boyunca elde ettiği bu karları ya yıllık olarak ya da tasfiye tamamlandığında vergilendirmektedir. Hissedarlara ödenen tasfiye atıklarının vergilendirilmesi geniş ölçüde farklıdır. Bazı ülkeler tasfiye artığını sermaye kazancı olarak işleme tabi tutarken diğerleri kar payı olarak işleme tabi tutabilmektedir. Bazı ülkeler ise karma bir sistem uygulayabilmektedir (ROHATGI, 2002, p.464).

Bu nedenle, hissedarlara dağıtılmış tasfiye kazancı yatırılmış sermayeyi aştığında ekonomik anlamdaki çifte vergileme ortaya çıkar. Tasfiye artıkları hem şirketin elindeyken hem de hissedarlara dağıtıldığında vergilendirilirler. Eğer tasfiye artıkları vergiden muafsa bu çifte vergilemeden kaçınılabılır. Eğer artıklar kaynak devlette kar payları olarak işleme tabi tutulur ve ikametgah devlette sermaye kazançları olarak vergilendirilirse hukuki anlamdaki çifte vergileme gerçekleşir. Bu çifte vergileme, muafiyet ve vergi indirimlerinin verilmesi veya vergi oranı ya da vergi matrahındaki bir indirim yoluyla bazı ülkelerde azaltılabilir (ROHATGI, 2002, p.465).

38. Yurt Dışındaki Şubenin Yurt Dışı Bağlı İşletmeye Dönüştürülmesi

Şube, bir birimin, belirli sorumluluk ya da görevlerini üstlenmek amacıyla oluşturulmuş, ayrı bir bölümü ya da parçasıdır. Bağlı işletme ise, ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir ve sermayesinin en az yüzde 50'si ana işletme ya da holding şirkete aittir (NORTHEAST, 1991, p.69).

Dünya çapındaki gelirleri üzerine kazanç vergisi uygulayan ve şirketin kuruluş ülkesini ikametgah olarak tanımlayan ülkelerin çoğunluğu açısından, yurt dışı şubenin elde ettiği gelir ile yurt dışı bağlı işletmenin elde ettiği gelirin vergilendirilmesi arasında ayırım

yapılmalıdır (MUSGRAVE, 2002, p.105). Genel olarak, yurt dışı şubeler, yerleşik oldukları yabancı ülkedeki kaynaklardan elde ettikleri gelir üzerinden hem ana ülkede hem de buldukları ülkede vergiye tabidirler. Yurt dışı bağlı işletmeler ise ayrı bir tüzel kişiliğe sahip oldukları için dünya çapındaki gelirleri üzerinden buldukları ülkede vergiye tabidirler (NORTHEAST, 1991, pp.69-70). Bağlı işletmenin ayrı tüzel kişiliği sonucu, kazançları yalnızca temettüler şeklinde elde edildiğinde ana ülke tarafından vergilendirilmektedir. Ayrıca bu bağlı işletmenin kazançları, temettüler şeklinde gönderilinceye kadar ana ülke tarafından elde edilmiş sayılmamaktadır. Yurt dışı şube ise, ana şirketin ayrılmaz bir parçası ya da uzantısı olarak düşünülmekte ve bu nedenle de, bu şubenin tüm kazançları vergisel amaçlar için ana işletmenin kazançları kapsamına girmektedir. Aynı zamanda yurt dışı şubenin zararları yerel gelirden mahsup edilebilmekte ve yerel ana işletmeye verilmiş vergi indirimlerinin belirli türleri yurt dışı şubeye de uygulanabilmektedir olmalıdır (MUSGRAVE, 2002, p.105).

Yeni bir yurt dışı girişimde başlangıç zararlarının olması muhtemeldir. Bu dönem boyunca, vergi planlayıcısı genellikle vergi teşvikleriyle ilgili kurallar, devreden işletme zararları ve amortisman paylarıyla ilgilenecektir. Eğer bir işletme yapısı kullanılıyorsa, vergi planlayıcısının amacı, bu vergi avantajlarının zaman sınırlamaları nedeniyle israf edilmemesini sağlamaktır. Eğer vergi tatili verilmişse, tatil döneminden sonra bile vergi teşviklerinin ve indirimlerinin tamamen kullanılması mümkün olabilmektedir. Alternatif olarak, bir şube yapısı, zararların ilk dönemi boyunca kullanılabilir. Şubenin başlangıç zararları ana işletmenin karlarından mahsup edilebilmektedir. Bu başlangıç zararları, yeni tüzel kişilik kazanmış bir şirkete, gelecekteki karlarından ikinci bir kez mahsup etmek için devredilebilir. Bu nedenle başlangıçta bir şube olarak işletilmesi ve işletme kara geçer geçmez bir bağlı işletmeye dönüştürülmesi genel vergi planlamasıdır (ROHATGI, 2002, pp.459-460).

Bağlı işletme vergisel açıdan bir şubeden daha fazla avantaja sahiptir. Bağlı işletme, sabit bir iş yeri olarak nitelendirilmemekte ve bu nedenle yerleşik olmayan sabit bir iş yeri gibi vergiye tabi olmamaktadır. Ayrı bir tüzel kişiliği olduğu için de kazançları temettüler olarak dağıtılincaya kadar ana işletmenin yerleşik olduğu ülke tarafından verginin ertelenmesine izin verilmektedir. Ancak bu avantajlarına rağmen bir bağlı işletmenin kurulması ve uyum maliyetleri şubeden daha fazladır (ROHATGI, 2002, p.455). Aslında,

bir Şubenin bağlı işletmeye d6n6Őt6r6lmesi, yurt dışı Şubenin tasfiye edilmesini ve bu Şubenin işletme ve net varlıklarının yeni bir yurt dışı bağlı işletme tarafından devralınmasını gerektirmektedir. Şubenin varlıkları ve gizli rezervlerinin piyasa değerinde paraya 6evrilmesi, ge6miŐ amortisman ve diğer indirimlerin yeniden elde edilmesi nedeniyle yeni bir vergi y6k6ml6l6ę6yle sonu6lanabilecektir. Ayrıca, hem ana 6lkede hem de ev sahibi 6lkede mal varlıklarının ve firma değerinin piyasa değeri 6zerinden 6denecek bir sermaye kazançları vergisi olabilmektedir. Dolayısıyla, Şube mal varlığının bağlı işletmeye transferinin, hem ev sahibi 6lke hem de ana 6lke vergilendirme alanları a6ısından vergisel sonu6ları mevcuttur.

Bazı durumlarda, uygun vergi planlaması aracılığıyla bu vergilerin asgariye indirilmesi m6mk6n olabilir. Ev sahibi 6lkede varlıkların satışı 6zerinden 6denen yurt dışı vergiler, ana 6lkede aynı satışlar 6zerindeki vergi borcundan indirilebilecektir. Belirli durumlarda, Şube, sabit varlıkların kiralanması ve stokların sevk esasına g6re bağlı işletmeye satılması yoluyla vergi borcundan ka6ınabilir veya vergi borcunu erteleyebilir (ROHATGI, 2002, p.460).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir devletin kendisinden beklenen tüm fonksiyonları yerine getirebilmesi için ekonomik değer ifade eden bir takım kaynaklara ulaşması gerekmektedir. Bu kaynaklar içinde en önemli olanı ise vergilerdir. Ancak vergiler vergiyi veren kişi ve kurumların gelirlerinde bir azalmaya neden olmaktadır. Bu nedenle gerek bireyler gerekse işletmeler bir yandan daha fazla kamusal hizmet elde etmenin diğer yandan da daha az vergi ödemenin yollarını aramaktadırlar. Özellikle işletmeler ticari faaliyetlerinde karlarını artırmak ve maliyetlerini azaltmak amacıyla taşıdıkları için vergiyi de işletmeden nakit çıkışı gerektiren bir gider olarak nitelendirmektedirler. İşletmelerin bu gideri en aza indirmek istemeleri ve vergilerini azaltmak için yöntemler geliştirmeleri ve bunları kullanmaları doğaldır.

Her ülkenin vergi sisteminde mükelleflerin kanuni yollardan vergi yüklerini en aza indirmelerini sağlayacak birçok boşluk mevcuttur. Buna rağmen pek çok ülkede, mükelleflerin, vergiden kaçınma gibi kanuni yollardan değil de, vergi kaçırma, muvazaa ve peçeleme gibi yasa dışı yollardan vergi yükünü en aza indirme çabaları oldukça yaygındır. Gelirin beyan edilmemesi, düşük beyan edilmesi, gelirin ve gelir kaynağının gizlenmesi, giderlerin şişirilmesi, satışlar için fatura düzenlenmemesi ve alımlar için sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanılması gibi davranışlar vergi kaçırmaya yöneliktir. Bu tür davranışlara yönelenler ise daha çok küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Büyük ölçekli işletmeler vergi kaçırma yolunu seçtiklerinde daha çok muvazaa ve peçeleme işlemlerine başvurumaktadırlar. Ancak, bütün bu uygulamalar vergi kanunları açısından suç teşkil etmekte ve tespiti halinde önemli yaptırımları bulunmaktadır.

Vergi planlaması; vergiye hazırlık, verginin yasallaşması, verginin uygulanması aşamaları ile uygulamanın gözetimi, denetimi ve sapmaların giderilmesi aşamalarında gerçekleşmektedir. Tüm bu aşamalar içinde verginin amaçlarına ulaşmasına fırsat verecek, en etkin vergi alternatifinin seçilmesi ile en etkin uygulama biçiminin benimsenmesi, uygulamanın gözetimi ve kontrolü ile bu doğrultuda gerekli düzenlemelerin yapılması

yoluna gidilmektedir. Vergiden kaçınarak vergi yükünün minimize edilmesi yani verginin planlanması vergi kanunlarına aykırılık teşkil etmemektedir. Ancak günümüzde işletmeler yalnızca yurt içinde değil yurt dışında da faaliyetlerde bulunup gelir elde ettikleri için bu işletmelerin vergi planlamasına yönelik kararlarını da uluslararası düzeyde düşünmeleri gerekmektedir.

Uluslararası vergi planlaması dünyadaki farklı vergi sistemleri ile ilgilidir. Çok uluslu işletmeler birden fazla ülkenin sınırları içinde faaliyette buldukları için her bir ülkenin vergisel düzenlemelerinden yararlanıp ticari faaliyetlerini ve sermaye akımlarını yönlendirerek vergi yüklerini minimize edebilmekte ve yerel işletmeler daha fazla avantaj sağlayabilmektedirler. Bu nedenle önemli olan işletmelerin farklı vergisel düzenlemelerin özelliklerini değerlendirerek kendileri için en fazla avantaj sağlayacak yasal yöntem ve aracı belirleyebilmeleridir.

Uluslararası vergi planlamasının temel amacı şirket ya da şirketler grubunun efektif vergi oranının minimize edilmesidir. Efektif vergi oranları gerçek vergi yükünü göstermesi bakımından önemlidir. Bu vergi oranlarını azaltmanın en makul yolu ise vergi oranlarındaki uluslararası farklılıkların sunduğu avantajlardan yararlanmaktır. Çok uluslu işletmeler vergi planlamasıyla birlikte yasalarda yer alan kanuni vergi oranlarını azaltıp daha düşük olan efektif vergi oranlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Çalışmada efektif vergi oranları ile kanuni vergi oranları arasındaki farkı ortaya koymak açısından bazı ülkelerin 2008 yılına ait kanuni vergi oranları ile efektif vergi oranlarına yer verilmiştir. Bu verilere göre efektif vergi oranları kanuni vergi oranlarından daha düşüktür. Özellikle Belçika (%-3,4), Bulgaristan (%4,1), Letonya (%4,2) ve İzlanda (10,5) oldukça düşük efektif vergi oranlarına sahip oldukları için uluslararası yatırımları çekmede diğer ülkelere göre daha avantajlı ve vergi planlaması yapan işletmeler için de oldukça caziptirler.

Çok uluslu işletmeler en düşük düzeyde vergi ödemek için her bir ülkenin ulusal kanunlarından, vergi indirimleri, vergisel teşvik, zarar mahsubu, vergi arbitrajı, vergi alacağının ertelenmesi gibi birçok yöntemden yararlanabilmektedirler. Bu vergi planlama yöntemlerinden bir kısmı kanun koyucunun gerçekten amaçladığı şekilde uygulanmakta ve öngörülen sonuçlara ulaşmaktadır. Bir kısım vergi planlama yöntemleri ise vergi kanunlarında yer alan boşluklardan veya ilgili konuyu düzenleyen bir kanun hükmünün

bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Tüm bu vergi planlama yöntemlerinin uygulanması sonucunda vergi matrahının azaltılması, vergi matrahının yüksek vergi oranı uygulayan ülkelerden düşük vergi oranı uygulayan ülkelere kaydırılması, yurt dışında ödenen verginin aynı gelir üzerinden ana ülkede ödenecek vergiden indirilmesi, tüm dünyada elde ettikleri kazançlar üzerinden ikamet ettikleri ülkelerde vergi ödemek zorunda olan şirketlerin yurt dışından elde ettikleri kazançları ikamet ettikleri ülkeye getirmemeleri ya da daha geç getirmemeleri yoluyla vergi yükünün azaltılması söz konusudur.

Uluslararası vergi planlamasında kullanılan araçlar içinde özellikle transfer fiyatlandırması, vergi cennetlerinin kullanımı, elektronik ticaret ve finansman şeklinin seçimi en yaygın olarak kullanılan vergi planlama araçlarıdır. Her bir aracın özelliği, kullanım şekli ve sunduğu avantajlar farklı olmakla birlikte hepsi özünde aynı amaca hizmet etmektedir. Bu amaç vergi yükünün azaltılmasıdır.

Çok uluslu işletmeler faaliyette buldukları ülkelerde daha düşük düzeyde vergi ödemek amacıyla transfer fiyatlandırmasını bir araç olarak kullanabilmektedirler. Düşük vergi oranı uygulayan ülkelerde vergiye tabi gelirin maksimize edilmesi ve yüksek vergi oranı uygulayan ülkelerde vergiye tabi gelirin minimize edilmesi için transfer fiyatı ayarlamaları yapılabilir. Yani transfer fiyatlandırması uygulamasıyla karlar, yüksek vergi uygulamasının olduğu ülkelere düşük vergi oranları uygulayan ülkelere kaydırılarak vergi ödemeleri minimize edilebilir.

Vergi cennetlerine bakıldığında ise bu ülkelerin en potansiyel kullanıcıları çok uluslu işletmelerdir. Vergi cennetlerinin vergiden kaçınmayı kolaylaştırmasının en yaygın yolu, vergi mükelleflerinin vergiye tabi gelirlerini yüksek vergi oranı uygulayan ülkelere düşük vergi oranı uygulayan ülkelere tahsis etmelerine olanak sağlamasıdır. Bu açıdan vergi cennetleri ve transfer fiyatlandırması genellikle bir arada kullanılarak vergisel avantaj elde edilmektedir. Ayrıca çok uluslu şirketler merkezlerinin bulunacağı ülkeyi, yüksek vergi oranlı bir ülke yerine düşük vergi oranlı bir ülke ya da vergi cenneti olarak seçebilecekleri gibi vergi cenneti ülkelerde bağlı işletme kurarak da vergi ayrıcalıklarından yararlanabilmektedirler.

Uluslararası vergi planlamasının diğ er önemli aracı olan elektronik ticaret, transfer fiyatlandırma ve vergi cennetleri gibi vergi yükünü minimize etmek isteyen çok uluslu şirketlerin yaygın olarak kullandıkları araçlardan bir diğ eridir. Bu ticaret şekli, bir yerdeki bilgisayar sunucuları için malların ve hizmetlerin diğ er vergi yetki alanındaki satışını kolaylaştırmıştır. Böylece, satış işlemleri için elektronik ticareti kullanan şirketler, gelirin kaydırılması ve vergi planlamasında daha fazla esnekliğ e sahip olmaktadır. Elektronik ticaret, vergi mükelleflerinin ve bu vergi mükelleflerinin yerinin belirlenmesi, vergiye tabi işlemlerin belirlenmesi, vergi mükellefleri ve bu vergi mükelleflerinin vergiye tabi işlemleri arasında ilişki kurma yeteneğ i açısından zorluklar yaratmaktadır. Bu zorluklar ise çok uluslu işletmelere vergiden kaçınma, vergi planlaması yapma ve böylece daha az vergi ödeme olanağ ı sağlamaktadır.

İşletmeler, farklı ülkelerin vergi sistemlerine karşılık elde ettikleri kazançlar üzerinden en düşük küresel vergi oranında vergi ödemek için finansal yapılarını da yeniden kurabilmektedirler. Çok uluslu şirketler, yüksek vergi oranlı ülkeler ile düşük vergi oranlı ülkelerde faaliyette bulunan bağı lı işletmeleri arasında kar payı ödemelerini, vergi yükünü azaltacak şekilde organize edebilmektedirler. Bu işletmeler karlarını kaydırırken transfer fiyatlandırma ya da finansman stratejilerini kullanmaktadır. Finansman yoluyla vergi planlamasının etkilerini göstermek için ağı rlıklı finansman yöntemleri borçlanma ve öz kaynakla finansmandır. Ancak borç, genel olarak şirkete ait olmayan bir kaynak olarak algı landığı ve borç nedeniyle ödenmesi gereken faiz vergiden indirilebilir bir gider olarak işlem gördüğü için, borç kaynak öz kaynağ a oranla daha fazla tercih edilen bir finansman yöntemidir. Çünkü bir işletme kendisine ait olmayan bir kaynağı kullandığı için ödeme yapıyorsa, bu kaynak taşınmaz mal, araç-gereç, fikri mülkiyet ya da borç sermaye olsun ya da olmasın o kaynağ ın kullanımı için ödenen karşılıklar vergiden indirilebilir birer giderdir. Ayrıca borç sermaye işletmenin beklenen nakit akımlarına uygun olarak alınabilir ve geri ödenebilir. Bu nedenle işletmeye, sermaye yapısını planlama ve kontrol etmede daha büyük esneklik sağlamaktadır.

Ayrıca kuruluş yeri seçimi, şirket evlilikleri olarak nitelendirilen şirket birleşme ve devralmaları, şirketlerin tasfiyesi, yurt dışında faaliyet gösteren şubenin bağı lı işletmeye dönüştürülmesi gibi araçlarda çok uluslu işletmelere vergi planlama olanağ ı sunmaktadır.

Vergi planlamasının hem mükellef hem de devlet açısından önemi söz konusudur. Öncelikle vergi planlamasının işletmelere sağladığı avantajlar değerlendirilecek olursa; planlı vergi yönetimi yapan işletmeler mal ve hizmet satışlarında daha esnek politikalar izleyebilmekte, fırsatları daha iyi değerlendirebilmekte, krizlere daha iyi direnebilmekte, rakiplerine karşı daha avantajlı pozisyonlar alıp herhangi bir cezai yaptırıma maruz kalmadan vergi yüklerini azaltabilmektedirler. Günümüzde globalleşme ve bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler kaçınılmaz bir rekabet ortamı yaratmıştır. İşletmelerin bu ortamda karlarını artırabilmeleri, yabancı sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmeleri ve böylece rakipleriyle rekabet edebilmeleri için vergi yüklerini azaltmaları gerekmektedir.

Konu devlet açısından değerlendirildiğinde; tüm dünyada hükümetler vergi mevzuatlarında bazen mükelleflerin hesaplanacak vergilerini etkileyebilecek tercihler sunmaktadırlar. Tercih sunmanın çeşitli amaçları olmakla birlikte çoğu zaman kanun koyucunun amacı, genel olarak teşvik şeklinde sunulan bir uygulamanın idare açısından fazlaca vergi kaybına yol açmasını engellemektir. Bu amaç başta olmak üzere yurt dışı doğrudan yatırımları kendi ülkelerine çekebilmek, ülkelerinin gelişmişlik düzeyini artırabilmek v.b. gayelerle hükümetler vergi sistemlerinde vergi indrimi, istisna, muafiyet gibi uygulamalara yer verebildikleri gibi vergisel teşvikler, vergi alacağının ertelenmesi, zararların mahsup edilmesi gibi birçok düzenlemeye de gidebilmektedirler. Tüm bu düzenlemeler devlet tarafından işletmelere vergi yüklerini azaltma konusunda sunulan avantajlardır. Devletler, işletmeleri desteklemek, gelişmelerini sağlamak ve yasadışı yollarla vergi yüklerini azaltmalarını önlemek amacıyla bu tür teşvikler sunmaktadırlar. Yani devletler gerek vergi kanunlarında bıraktıkları boşluklarla gerekse vergi sistemlerinde yer verdikleri birçok uygulamayla vergi planlamasını bir bakıma teşvik etmektedirler. Çünkü globalleşen dünyada diğer ülkelerle rekabet edebilmek için bu gereklidir. Ancak diğer taraftan da devletler vergi gelirlerini artırmak için kanunlarda mevcut olan boşlukları kapatmaya çalışmaktadır. Bu durum aslında devletin vergi planlamasına bakışı açısından bir çelişki yaratmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından bir değerlendirme yapılacak olursa; etkin vergi denetimi olan gelişmiş ülkelerde işletmelerin vergi yükünü azaltırken izledikleri yol yasalara aykırı davranma yerine vergiden yasalara uygun olarak kurtulmayı ifade eden vergi planlamasıdır. Çünkü gelişmiş ülkelerdeki işletmeler genellikle büyük işletmelerdir

ve daha sıkı kontrollere tabidirler. Vergi denetimi sırasında ortaya çıkabilecek bir kaçakçılık büyük yaptırımlara yol açacağı için işletmeler büyüdükçe vergi planlaması yapma eğilimi de artmaktadır. Ancak vergi kültürü henüz tam oturmamış, %50'leri aşan bir kayıt dışı ekonominin söz konusu olduğu, vergi mevzuatı sık sık değişen, vergi idaresinin yasal sorunlar nedeniyle yeterince etkin olmadığı, vergi adaletinin pratikte sağlanamadığı gelişmekte olan ülkelerde ulusal ve uluslararası hukukun olanak tanıdığı gerçek anlamda bir vergi planlaması söz konusu değildir. Bu ülkelerde özellikle vergi mevzuatındaki karmaşıklık ve vergi denetimindeki yetersizlik yasal yollar yerine yasal dayanağı olmayan işlemlere yönelme eğilimini artırmaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelerin küçük ya da orta büyüklükte olmaları da yasa dışı yollara başvurma eğilimini artırmaktadır.

Bu açıdan işletmeler büyüdükçe ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça, vergi denetimi genişleyip etkinliği arttıkça kayıt dışı ekonomi ve buna bağlı olarak vergi kaçakçılığı azalacak ve vergi planlaması yapma eğilimi artacaktır. Etkin bir vergi planlaması yapan işletmelerin ise vergi yükümlülükleri azalacak, vergi öncesi amaçları gerçekleşecek, vergi sonrası kazançları artacak, kaynaklarını daha etkin kullanmaları teşvik edilerek tasarruflarına ve yatırımlarına ivme kazandırmaları sağlanacak, yasal vergi tasarrufunda bulunmaları gerçekleştirilecek, vergi riskleri azaltılarak kendi faaliyetlerine daha fazla kaynak ayırabilmeleri sağlanacaktır.

Konuyu Türkiye açısından değerlendirmek gerekirse, birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye'de de gerçek anlamda bir vergi planlaması yapılmamaktadır. Türk vergi sisteminde de vergi indirim, istisna ve muafiyet gibi uygulamalar ve vergisel teşvikler mevcuttur. Ancak bu teşvikler vergi planlaması amacıyla değil genellikle yatırımların artırılması amacıyla uygulanmıştır. Kanun koyucular vergisel teşvikleri daha çok bölgesel gelişmişlik düzeylerine göre düzenlemişlerdir. Özellikle uluslararası alandaki işletmeler yapmış oldukları vergi planlamalarına göre daha fazla gelir sağlamak amacıyla verilen teşviklerden yararlanmak istemişlerdir. Her ne kadar devlet vergisel teşvikleri yaparken vergi planlaması amacını düşünmese de bu amaç kar maksimizasyonu peşinde koşan işletmeler için vergi planlaması konusunun kapsamına girmektedir.

Türkiye’de verilen teşvikler, genellikle az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması, işletme büyüklüklerinin artırılması, özel öneme sahip belli sektörlerin özendirilmesi, istihdam yaratma kapasitesi gibi amaçlar çerçevesinde düzenlenmiştir. Aslında Türkiye’deki uygulamaların çok başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu olumsuz sonuçların temel nedeni, birçok gelişmekte olan ülkede de olduğu gibi genel ekonomik sorunlar, mevzuattaki dağınıklık, kanunların sık sık değiştirilmesi, gittikçe daha da zorlaştırılan bürokratik süreç gibi düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca uluslararası alanda vergi planlaması yapan işletmeler içinde Türkiye cazip bir ülke olarak nitelendirilememektedir. Çünkü Türkiye’de vergi yükü diğer ülkelerle kıyaslandığında oldukça yüksektir. Nitekim Dünya Bankası’nın “Doing Business in 2006” raporuna göre, Türkiye’deki işletmelere yönelik uygulanan toplam vergiler, bu işletmelerin brüt karlarının %51,1’ine karşılık gelmektedir. Aynı rapora göre ABD’de bu oran %21,5’tir. Yani bu durum Türkiye’deki işletmelerin kazandıklarının yarısından fazlasını vergi olarak ödeyecekleri anlamına gelmektedir. Bu açıdan Türkiye’de kayıt dışı ekonominin ve buna bağlı olarak vergi kaçakçılığın fazla olmasının en büyük nedeni vergi yükünün fazlalığıdır. Dolayısıyla Türkiye vergi planlaması yapan işletmeler için cazip bir ülke konumunda değildir.

İşletmeler ülkelerin vergi sistemlerini inceleyerek kendilerine vergi sonrası en fazla karı sunacak ülkeyi tercih etmektedirler. Bu nedenle de uluslararası alanda vergi planlaması yaparak ülkelerdeki vergisel teşviklerden ve yasal boşluklardan yararlanmak istemektedirler. Mali yükümlülüklerin yasal çerçevede kalınarak minimize edilmesi aslında bir yönetim görevidir ve bu yalnızca vergi planlaması gibi sistemli bir çalışma ile başarılabilir. Ancak bunun ulusal ve uluslararası yasaların ve vergi anlaşmalarının izin verdiği çerçevede, profesyonel bir plana bağlı kalınarak yapılması gerekmektedir. Böyle sistemli bir çalışma ise çeşitli ülkelerin vergi kanunları ve vergi uygulamaları konusunda uzmanlık bilgisi gerektirmektedir. Ancak her işletmenin böyle uzman bir ekibi oluşturması mümkün değildir. Bu da asıl işlerinin vergi planlaması ile şirket ve şirket gruplarının yeniden yapılandırılması olan uzman gruplarının desteğini almayı gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak vergi planlaması konusunda uzman vergi danışmanlarının sayısı çok azdır. Özellikle Türkiye’de uluslararası vergi planlaması açısından yararlanılabilecek uzman vergi danışmanı yok denecek kadar azdır. Bunun için öncelikle bu konuya ağırlık verilmesi ve vergi planlaması konusunda uzman, uluslararası mevzuatı çok iyi bilen,

işletmeler yapılarına en uygun planlama alternatiflerini sunabilecek vergi danışmanlarının yetiştirilmesi gerekmektedir. Kanunlarda yasal boşluklar varsa uzman vergi danışmanlarının görevi bu boşluklardan yararlanmaktır. Hangi vergi sisteminde olursa olsun çok uluslu işletmeler ülkelerdeki yasal boşlukları bulmaya çalışacak ve hükümetler bunları kapatmadığı sürece avantaj elde etmek için yarış içine gireceklerdir. Ayrıca uluslararası vergi yönetimi bağlamında avantajlı çözüm arayışları içine giren kişi ve kurumlarda, vergi yükünün minimize edilmesine yönelik olarak tüm dünyada, tüm işletmelere yönelik tek bir uygulama olmadığını dikkate almalıdırlar. Önemli olan sadece bir ülkenin seçimi ve genel yapının belirlenmesi değil, tüm işletme faaliyetlerinin planlanması olduğu için özellikle yüksek vergi oranlı ülkelerdeki işletmelerin, deneyimli danışman yardımı olmadan uluslararası vergi planlamasından yarar sağlamaları olanaksızdır. Bu nedenle her ülke uzman vergi danışmanları yetiştirerek yasal olarak vergi yükünü azaltmalıdır. Ancak her şeyden önce vergi mükelleflerinin vergi planlaması konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan en büyük görev ise devlete düşmektedir.

Globalleşmeyle birlikte vergi gelirleri kayba uğrayan devletler, hem artan rekabet ortamında hareket etmek hem de kamu finansmanını sağlamak zorundadırlar. Bu nedenle devletlerin vergi planlamasına bakışı olumlu olmak zorundadır. Çünkü bir yandan yabancı sermaye çekme yarışı içerisinde olup diğer yandan vergisel teşvikleri kaldırmaya çalışmak doğru olmayacaktır. Bu nedenle devletler işletmelerin yasal olmayan yollardan vergi kaçırmaktansa yasal olarak vergi yüklerini minimize etmelerini sağlayacak olan vergi planlamasına karşı olumlu olarak bakmalıdırlar. Bu şekilde kendi denetimleri altında işletmelerin vergi yüklerini azaltmalarına olanak sağlamış olacaklardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- ABDALLAH, Wagdy M. : Critical Concern in Transfer Pricing and Practice, Greenwood Publishing Group, United Kingdom, 2004.
- AKDOĞAN, Abdurrahman : Kamu Maliyesi, 11.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- AKTAN, Coşkun Can
DİLEYİCİ, Dilek
VURAL, İstiklal Y. : Vergileme Etkisi ve Vergileme Psikolojisi, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- ARNOLD, Brian J.
MCINTYRE, Michael J. : International Tax Primer, Second Edition, Kluwer Law International, The Netherlands, 2002.
- COYLE, Brian : Capital Structuring, CIB Publishing, United Kingdom, 2000a.
- _____ : Mergers and Acquisitions, CIB Publishing, United Kingdom, 2000b.
- ÇİÇEK, Halit : Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri, İSMMMO Yayınları, İstanbul, 2006.

- ELLIOTT, Jamie
- EMMANUEL, Clive : The International Taxation System, Editörler: Andrew LYMER, John HASSELDINE, Kluwer Academic Publishers, United Kingdom, 2002.
- MUSGRAVE, Peggy B. : Tax Policy in The Global Economy: Selected Essays of Peggy B. Musgrave, Editor: Wallace E. OATES, Edward Elgar Publishing, United Kingdom, 2002.
- ÖZ, Semih : Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri, 1.Baskı, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2005.
- REİSOĞLU, Safa : Borçlar Hukuku, 16. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004.
- ROHATGI, Roy : Basic International Taxation, Kluwer Law International, London, New York, 2002.
- SEYİDOĞLU, Halil : Ekonomi ve İşletmecilik Terimleri Açıklamalı Sözlük, 2. Baskı, İstanbul, 2001.
- ŞİŞMAN, Bülent : İşletmelerde Vergi Planlaması Yöntemleri, Yaklaşım Yayınları, İstanbul, 2003.

b. Makale ve Bildiriler

- ABAHOONIE, Edward J.
- BRENNER, Jonathan S. : “Tax Planning for Mergers and Acquisitions”, **McGraw-Hill Professional**, 1994, pp.219-226, <http://books.google.com.tr/books?id=T88qX5DHAn4C&printsec=frontcover#PPA219,M1>.

ABDALLAH, Wagdy M.

MURTUZA, Athar : “Transfer Pricing Strategies of Intangible Assets, E-Commerce and International Taxation of Multinationals”, **International Tax Journal**, (2006), pp.5-17.

AGGARWAL, Raj

KYAW, NyoNyo Aung : “Internal Capital Markets and Capital Structure Choices of U.S. Multinationals’ Affiliates”, (December 2004), pp.1-41, <http://www.fma.org/Chicago/Papers/SubCapStrFMA.pdf>.

ALLAN, Onsando Omari

: “The OECD Transfer Pricing Guidelines: An Analysis of Their Application in the South Africa Legal Regime”, (September 2007), pp.1-90, <http://lawspace.law.uct.ac.za:8080/dspace/bitstream/2165/367/1/ONSOMA001.pdf>.

ALMEDIA, Aloisio

: “Tax Havens: An Analysis of the OECD Work with Policy Recommendations”, (April 2004), pp.1-24, <http://www.receita.fazenda.gov.br/Publico/estudotributarios/TrabAcademicos/Textos/AloisioTaxHavens.pdf>

ARIKAN, Zeynep

: “Vergi Hukukunun Kaynaklarından Mukteza ve Sonuçları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C:13, Sayı:II(1998), ss.127-133.

AVI-YONAH, Reuven

: “Tax Competition, Tax Arbitrage, and The International Tax Regime”, **Public Law and Legal Theory Working Paper Series**, Nr.73(January 2007), pp.1-41.

- BALA, Swapan Kumar : “Tax Planning in Bangladesh Perspective”, **Social Science Research Network Working Paper Series**, (May 2007), pp.1-21.
- BASU, Subhajit : “International Taxation of E-Commerce: Persistent Problems and Possible Developments”, **Journal Of Information, Law & Technology**, (October 2008), pp.1-25.
- BENK, Serkan : “Vergisel Teşvikler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:206(Kasım 2005), ss.183-191.
- BATUN, Mehmet : “Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Türkiye”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:196(Nisan 2009), ss.85-93.
- BOND, Steve ve diğerleri : “Corporate Tax Harmonisation in Europe: A Guide to The Debate”, **The Institute for Fiscal Studies**, (May 2000), pp.1-90.
- BRUGGEN, Edwin van der : “Electronic Commerce and International Taxation: Questions About Applying Tax Law in Cyberspace”, (2000), pp.1-15.
- CARNAGHAN, Carla
KLASSEN, Kenneth J. : “E-Commerce and International Tax Planning”, (June 2004), pp.1-42, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=557124.
- CARNAGHAN, Carla ve diğ. : “E-Commerce and Tax Planning: Canadian Experiences”, **Canadian Accounting Perspectives**, Vol.3, Nr.2(Fall 2004), pp.1-48.

- CERAN, Yunus
 ÇİÇEK, Recep : “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt:14, Sayı:1(2007), pp.291-304.
- CHEN, Duanjie
 MINTZ, Jack M. : “Taxing Business Investments: A New Ranking of Effective Tax Rates on Capital, (2008), pp.1-44, <http://econ.ucalgary.ca/event/seminar/taxing-business-investments-a-new-ranking-effective-tax-rates-capital>.
- CLAUSING, Kimberly A. : “The Impact of Transfer Pricing on Intrafirm Trade”, Editor: James R. HINES JR. (2001), pp.173-200.
- CRAVENS, Karen S. : “Çok Uluslu Şirketler için Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlamann Rolü”, (Çeviren: İhsan GÜNAYDIN), **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:141(Haziran 2006), ss.135-158.
- CURRY, Philip A.
 HILL, Claire
 PARISI, Francesco : “Creating Failures in The Market for Tax Planning”, **University of Minnesota Law School Legal Studies Research Paper Series**, Nr.07-07(April 2007), pp.1-20.
- ÇAK, Murat : “Uluslararası Vergi Rekabeti, Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme”, **Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını**, Nr.385(Aralık 2008), ss.1-177.

DEAN, Molly

FEUCHT, Frederick J.

SMITH, L. MURPHY : “International Transfer Pricing Issues and Strategies for The Global Firm”, **Internal Auditing**, Vol.23, Nr.1(January 2008), pp.12-19.

DELOITTE : “Transfer Fiyatlandırması Geliyor”, (Kasım 2008), ss.1-3, <http://www.gumruknet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/TransferFiyatlandirmasiGeliyor.pdf>.

DESAI, Mihir A.

FOLEY, C. Fritz

HINES JR., James R. : “Do Tax Havens Divert Economic Activity?”, Ross School of Business Paper, Nr.1024(April 2005), pp.1-12.

DEVEREUX, Michael P.

GRIFFITH, Rachel : “The Impact of Corporate Taxation on The Location of Capital: A Review”, **Economic Analysis & Policy**, Vol.33, Nr.2(September 2003), pp.275-292.

DHARMAPALA, Dhammika : “What Problems and Opportunities are Created by Tax havens?”, **Oxford Review of Economic Policy**, (August 2008), pp.1-31.

DHARMAPALA, Dhammika

HINES JR., James R. : “Which Countries Become Tax Havens?”, **NBER Working Paper**, Nr.12802(December 2006), pp.1-50.

- EDWARDS, Chris
RUGY, Veronique de : “International Tax Competition A 21st-Century Restraint on Government”, **Policy Analysis**, Nr.431 (April 2002), pp.9-34.
- ERDEL, Veysel
OKUMUŞ, Semi : “Uluslararası Transfer Fiyatlaması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:166(Temmuz 2002), ss.78-87.
- EYÜPGİLLER, Saygın : “Vergiden Kaçınma ve Vergi Peçelemesi”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:113(Mayıs 2002), ss.148-156.
- FEINSCHREIBER, Robert : “Understanding Transfer Pricing”, (2004), http://media.wiley.com/product_data/excerpt/04/04715736/0471573604.pdf.
- FERNANDEZ, Prafula
POPE, Jeff : “International Taxation of Multinational Enterprises (MNEs)”, (2002), pp.106-127, <http://www.austlii.edu.au/au/journals/RevenueLJ/2002/7.pdf>.
- FINNERTY, Chris J. ve diğerleri : “Fundamentals of International Tax Planning”, **The Tax Journal**, (September 2007), pp.107-116, http://www.ibfd.org/portal/pdf/taxplanning_sample.pdf.
- FOX, William F.
MCINTYRE, Michael J. : “Globalization and Tax Design in Developing Countries”, (March 2003), pp.1-57, <http://siteresources.worldbank.org/INTTPA/Resources/FoxMcIntyrePaper.pdf>.

- FRANZONI, Luigi Alberto : “Tax Evasion and Tax Compliance”, (September 1998), pp.1-23, http://papers.ssrn.com/sol3/paper.cfm?abstract_id=137431.
- GIRAY, Filiz : “Harcama Vergileri Açısından Elektronik Ticaret”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:254(Ekim 2002), ss.116-128.
- _____ : “Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı:9(2005), ss.93-122.
- GOODSPEED, Timothy J.
- WITTE, Ann Dryden : “International Taxation”, **Encyclopedia of Law And Economics: Table of Content**, Nr.6080(1999), pp.256-300.
- GOOSEN, Chantelle : “International Tax Planning: The Concept of Place of Effective Management, (February 2006), pp.1-53, http://lawspace.law.uct.ac.za:8080/dspace/bitstream/2165/281/1/GoosenC_2006.pdf.
- GROPP, Reint E. : “The Effect of Expected Effective Corporate Tax Rates on Incremental Financing Decisions”, **IMF Working Paper**, Nr.46, (April 1997), pp.1-32.
- GRUBERT, Harry : “Tax Planning by Companies and Tax Competition by Governments: Is There Evidence of Changes in Behavior?”, Editor: James R. HINES JR. (2001), pp.113-142.

- GRUBERT, Harry : “The Tax Burden on Cross-Border Investment: Company Strategies and Country Responses”, **Cesifo Working Paper**, Nr.964(June 2003), pp.1-40.
- GÜNAYDIN, İhsan : “Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:126(Mart 1999), ss.75-84.
- GÜNGÖR, Kamil : “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Vergi Uluslararası İşbirliği”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 251(Temmuz 2002), ss.132-143.
- HALPERIN, Robert
SANSING, Richard : “Is The Effective Tax Rate on Effective Performance Measure?”, (July 2005), pp.1-20, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=761686.
- HINES, James R., JR. : “Corporate Taxation”, (February 2001), pp.1-10, <http://www.bus.umich.edu/otpr/WP2001-6paper.pdf>.
- _____ : “Tax Policy and The Activities of Multinational Corporations, **NBER Working Paper Series**, Nr.5589 (May 1996), pp.1-56.
- _____ : “Tax Havens”, **Office of Tax Policy Research Working Paper Series**, Nr.3(May 2007), pp.1-7.
- HINES JR., James R.
RICE, Eric M. : “Fiscal Paradise: Foreign Tax Havens and American Business”, **National Bureau of Economic Research Working Paper**, Nr. 3477 (October 1990), pp.1-64.

- HONG, Qing
SMART, Michael : “In Praise of Tax Havens: International Tax Planning and Foreign Direct Investment”, **CESifo Working Paper Series**, Nr.1942 (October 2006), pp.1-29.
- İŞİK, Hüseyin : “Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye: Uluslararası Düzenlemeler ve Uygulamalar ile Türk Vergi Sisteminin Karşılaştırılması ve Öneriler”, **T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayını** Nr. 2005/370 (2005).
- İBİŞ, Cemal : “İşletmelerde Vergi Planlaması”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:68(Temmuz-Ağustos-Eylül 2004), ss.72-79.
- KARADAĞ, Neslihan C. : “Dünya’da Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **23. Türkiye Maliye Sempozyumu**, (7-11 Mayıs 2008), ss.373-403.
- KARAYAN, John E.
SWENSON, Charles W.
NEFF, Joseph W. : “Understanding Strategic Tax Planning A Framework”, (June 2002), <http://media.wiley.com/productdata/excerpt/52/04712207/0471220752.pdf>.
- KARAYILMAZLAR, Ekrem : “Vergi Arbitrajı ve Sermaye Piyasası Araçlarının Vergilendirilmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 182(Kasım 2003), ss.127-137.
- KILDİŞ, Yusuf : “Türk Vergi Sisteminde Vergiden Kaçınma”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 309(Mayıs 2007), ss.123-130.

- LEE, Dwight R.
 McKENZIE, Richard B. : “The International Political Economy of Declining Tax Rates”, **National Tax Journal**, Vol.42, Nr.1(March 1989), pp.79-83.
- LEWIS, David P.
 WRIGHT, Deloris R. : “Allocation of Functions and Risks Within Multinational Enterprises, International Bureau of Fiscal Documentation, Erişim: 12.09. 2007
- MAYDEW, Gary L. : “Small Business Taxation: Plannig and Practice” , **CCH Tax and Accounting**, 2005, pp.523-545.
- MCLURE, Cherles Jr. : “Electronic Commerce, State Sales Taxation, and Intergovernmental Fiscal Relations” **National Tax Journal**, Vol.50, No.4 (December 1997), pp.731-749.
- MIESEL, Victor H.
 HIGINBOTHAM, Harlow H.
 YI, Chun W. : “International Transfer Pricing: Practical Solutions For Intercompany Pricing- Part II”, **International Tax Journal**, (2003).
- MINTZ, Jack M. : “Cutting the Effective Corporate Tax Rate”, **Tax & Budget**, No:50(October 2008), pp.1-3.
- MURPHY, Kristina : “Aggressive Tax Planning: Differentiating Those Playing The Game From Those Who Don’t”, **Journal of Economic Psychology**, Vol.25(June 2004), pp.307-329.

- NORTHEAST, Mark : “Outward Investment: The Branch and Subsidiary Decision”, **Revenue Law Journal**, Vol.2(1991), pp.68-93.
- NYBERG, Andreas : “Treaty Shopping”, **Faculty of Law University of Lund, Master Thesis**, (Fall 2001), pp.1-50.
- OECD : “Transfer Pricing Guidelines For Multinational Enterprises and Tax Administrations”, **OECD Publishing**, (2001), pp.1-262.
- _____ : “Are The Current Treaty Rules For Taxing Business Profits Appropriate For E-Commerce?”, **Public Discussion Draft**, (November 2003a), pp.1-85.
- _____ : “Taxation and Electronic Commerce: Implementation of the Ottawa Taxation Framework Conditions- The 2003 Report” , (October 2003b), <http://www.oecd.org/dataoecd/45/19/20499630.pdf>.
- _____ : “Third Meeting of The OECD Forum on Tax Administration”, (September 2006), pp. 1-6.
- _____ : “Transactional Profit Methods: Discussion Draft For Public Comment”, (January 2008a), pp.1-72.
- _____ : “Overview of The OECD’s Work on International Tax Evasion”, (October 2008b), pp.1-12.
- OGUTTU, Annet Wanyana : “Curbing Offshore Tax avoidance: The Case of South African Companies and Trusts”, (November 2007), <http://etd.unisa.ac.za/ETD-db/theses/available/etd-07302008-141314/unrestricted/thesis.pdf>.

- ORGAN, İbrahim
ÇELİK, Muhsin : “İşletmelerde Vergisel Bir Planlama Unsuru: Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 301(Eylül 2006), ss.132-141.
- OVERESCH, Michael : “The Effective Tax Burden of Companies in Europe”, **CESifo DICE Research Reports**, (April 2005), pp.56-63.
- PAUTLER, Paul A. : “Evidence on Mergers and Acquisitions”, (September 2001), http://www.ftc.gov/be/work_papers/wp243.pdf.
- PEARSON, Thomas C. : “Proposed International Legal Reforms For Reducing Transfer Pricing Manipulation of Intellectual Property”, **International Law and Politics**, Vol.40(2008), pp.541-596.
- PEDÜK, Türkben : “Kanuna Karşı Hile, Muvazaa, Peçeleme ve Vergi Planlaması Kavramları”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:155(Kasım 2005), ss.81-87.
- POTAS, Ivan : “Thinking About Tax Avoidance”, **Australian Institute of Criminology Trends & Issues in Crime and Criminal Justice**, Nr.43 (August 1993), pp.1-8.
- PWC : “Şirket Birleşmeleri ve Devralmaları”, **Infomag**, (Mart 2006), pp.1-55.
- REGO, Sonja Olhoft : “Tax Avoidance Activities of U.S. Multinational Corporations”, (July 2002), pp.1-42.

- RING, Diane M. : “One Nation Among Many: Policy Implications of Cross-Border Tax Arbitrage”, **Boston College Law Review**, Vol.44 (2002), pp.79-175.
- SALTER, Sarah W. : “E-Commerce and International Taxation”, **New Eng. Journal of Int’s & Comp. Law**, Vol.8:1 (2002), pp.5-17.
- SCHÄFER, Anne
SPENGEL, Christoph : “International Tax Planning in the Age of ICT”, **ZEW- Centre for European Economic Research Discussion Paper** Nr.04-027 (March 2004), pp.1-48.
- SEITZ, Georg : “International Income Taxation of Cross-Border Electronic Commerce Transactions: A United States-German- New Zealand Case Study”, **Centre For Business and Corporate Law Research Paper Series**, Nr.0022 (September 2005).
- SHERMAN, Arnold J.
HART, Milledge A. : “Mergers and Acquisitions From A to Z”, 2006, <http://books.google.com.tr/books?id=aNFh0luwyQ8C>, Erişim: 13.05.2008
- STEYN, M. : “Transfer Pricing Methods in The Context of Intangible Property”, **SA Journal of Accounting Research**, Vol.18, Nr.1(2004), pp.43-64.
- STÖWHASE, Sven : “Taxes and Multinational Enterprises in The EU: Location Decisions and Income Shifting”, April 2005, pp.1-175.

- ŞEN, Esin : “Kobi’lerin Uluslararası Rekabet Güçlerini Artırmada Tedarik Zinciri Yönetiminin Önemi”, **İGEME Etüt Merkezi**, 2006, ss.1-50.
- TANRIKULU, Salih : “Avrupa Birliği’nde Şirket Birleşme, Bölünme ve Aktif Devirlerinde Ortak Vergilendirme Rejimi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 161(Şubat 2002), ss.73-81.
- TANZI, Vito
SHOME, Parthasarathi : “International Monetary Fund-Fiscal Affairs Department-A Primer on Tax Evasion”, **IMF Working Paper**, Nr.21(1993), pp.1-23.
- TANZI, Vito
ZEE, Howell H. : “Tax Policy For Emerging Markets: Developing Countries”, **IMF Working Paper**, Nr.35 (March 2000), pp.2-33.
- TEKİN, Ahmet
VURAL, İstiklal Y. : “Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:12(2004), ss.323-337.
- TUNCER, Selahattin : “İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:181(Ocak 2008), ss.9-15.
- _____ : “Vergi Hukukunda Muvazaa-II”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:81(Eylül 1999), ss.9-16.

- UĞUR, Alparslan
KÖMÜRCÜLER, Emin : “Vergi Planlamasına Yönelik Uluslararası Stratejiler ve Türkiye’deki Yansımaları”, **Finans, Politik & Ekonomik Yorumlar**, Cilt:45, Sayı:515(2008), ss.31-44.
- UNCTAD : “Transfer Pricing”, **Unctad Series on Issues in International Investment Agreements**, (1999), pp.1-71.
- _____ : “Tax Incentives and Foreign Direct Investment- A Global Survey”, **United Nations ASIT Advisory Studies**, Nr.16 (July 2000), pp.1-177.
- _____ : “Incentives”, **UNCTAD Series on Issues in International Investment Agreements**, (2004), pp.1-108.
- URQUIDI, Alfredo J. : “An Introduction to Transfer Pricing”, **New School Economic Review**, Vol.3(1)(2008), pp.27-45.
- UYANIK, Namık Kemal : “Genel Tebliğler ve Muktezalar”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:242(Ekim 2001), ss.66-73.
- YAKAR, Soner
ÜNAL, Elif N. : “Transfer Fiyatlama ve Çok Uluslu İşletmeler Açısından Bir Değerlendirme”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 222(Mart 2007), ss.123-137.
- YETKİNER, Erkan : “Vergi Cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cenneti Ülkeleri Seçme Nedenleri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:235(Mart 2001a), ss.91-94.

- YETKİNER, Erkan : “Vergi Cennetlerinin Sunduğu Bazı Vergi ve Yatırım Avantajları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:237(Mayıs 2001b), ss.79-84.
- YILDIRIM, Adem
DEMİRASLAN, İsmail : “Vergi Planlaması Çalışmaları Çerçevesinde, Yatırım İndirimi İstisnasında 2006 Yılında Yapılan, 2007 ve 2008 Yıllarında Yapılacak Tercihin Belirlenmesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 302(Ekim 2006), ss.94-98.
- YÜKSEL, Hilmi : “Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Sistemlerinin Önemi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:3 (2002), ss.261-279.
- ZEW : “Company Taxation in The New EU Member States: Survey of The Tax Regimes and Effective Tax Burdens For Multinational Investors”, (November 2003), pp.6-49, ftp://ftp.zew.de/pub/zew-docs/gutachten/Studie_EU_Tax.pdf.
- WEISBACH, David A. : “Corporate Tax Avoidance”, **John M. Olin Program in Law & Economics Working Paper**, Nr.202 (January 2004), pp.1-27.

c. İnternet Kaynakları

- AKARCA, Akif
ŞAFAK, Mehmet : “İşletmelerde Vergi Planlamasının Önemi”, http://www.muhasabenet.net/mh_0208_islamalarda%20vergi%20planlamasinin%20önemi.html, (15.03.2008)

- IŞIK, Abdülkadir : “İşletmelerde Vergi Planlaması ve Önemi”, <http://www.denizlismmo.org/default.asp?kid=114&id=785>, (02.08.2007).
- MIEDEMA, Douwe : “Tax Havens of The World”, <http://www.globalpolicy.org/nations/laundry/haven/2008/0304listhavens.htm>, (20.03.2009).
- OECD : “Transfer Pricing: Keeping It Arm’s Length”, http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/670/Transfer_pricing:_Keeping_it_at_arms_length.html, (13.10.2008).
- ÖZCAN, Güler
ÇİLİNGİR, Kadir : “Uluslararası E-Ticaret ve Vergilendirilmesi”, http://www.malihukuk.net/pdf/uluslararasi_e-ticaret_ve_vergilendirme.pdf, (13.10.2008).
- OWENS, Jeffrey : “Tax In A Borderless World”, http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/1945/Tax_in_a_borderless_world.html, (13.10.2008).
- SEVİNÇ, Eser : “Elektronik Ticaret Güvenlik-Denetim, İdari ve Yasal Düzenlemeler”, <http://www.ymm.net/e-ticaret/yasal-duzenlemeler.html>, (04.04.2007).
- SÖZER, Cevat : “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Vergi Planlaması”, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/45MaliCozum/10-CevatSozer67.doc>, (23.12.2007).
- YÖRÜK, Umut Volkan : “Şirket Birleşmeleri”, <http://www.1bilgi.com/ekonomi/12256/irket-birlesmeleri.html>, (05.03.2008).

<http://euroturk.org/tr/?s=haber>, (10.04.2008)

http://www.malihukuk.net/pdf/vergi_cennetleri.pdf, (21.02.2008)

<http://www.fidesco.com/intltaxplanning.php>, (12.12.2007)

<http://www.gao.gov/highlights/d04856high.pdf>, (10.07.2007)

http://www.icaai.org/resource_file/10841p1123-30.pdf , (03.08.2007)

http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Identifying_Tax_Havens_Jul_07.pdf,
(18.03.2009)

ÖZGEÇMİŞ

Nagihan BİRİNCİ, 01.09.1982 yılında Trabzon'da doğdu. İlköğrenimini Yavuz Selim İlkokulu'nda, orta öğrenimini Kanuni Orta Okulu'nda, lise öğrenimini ise Affan Kitapçıoğlu Lisesi'nde tamamladı. 2000 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümünü kazandı. 2004 yılında öğrenimini tamamlayarak mezun olan BİRİNCİ, 2005 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitime başladı. 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalına Araştırma Görevlisi olarak atanan BİRİNCİ, halen Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde bu görevini sürdürmektedir.

BİRİNCİ, bekar olup İngilizce bilmektedir.